

VITA NOSTRA REVUE

ZKUŠENOSTI STUDENTŮ Z MIŠE ITIBO – ROZHOVOR S PROF. CYRILEM HOSCHLEM O UDÁLOSTECH ROKU 1989 – RESPEKT AŽ NA PŮDU ANEB O SEXUÁLNÍM OBTĚŽOVÁNÍ – CO SE LÍBÍ ZAHRA NIČNÍM STUDENTŮM NA NAŠÍ FAKULTĚ – VÝROČÍ FNKV – NAHOŘE UŽ NIKDO NENÍ (ÚRYVEK Z KNIHY PROF. KOZÁKA) – ETIKA URGENTNÍ MEDICÍNY Z POHLEDU KAŽODENNÍ PRAXE – SKUTEČNÝM EXPERTEM NA SVÉ ZDRAVÍ A ŽIVOT JE PACIENT – ROZHOVOR S UMĚLKYNÍ ŠTĚPÁNKOU ŠIMLOVOU

EDITORIAL	2	Lidé se závislostí na návykových látkách mají po rozvoji řady fyzických onemocnění výrazně horší prognózu (Jan Červenka)	44
FACULTAS NOSTRA		Nespavost, noční můry, náměšičnost a živé sny. Poruchy spánku po covidu přetrvávají měsíce i roky (Jan Červenka).	46
Mise Itibo – zkušenost, na kterou budeme celý život vzpomínat (Veronika Viktoria Matraszek)	4	Stigma je horší než samotné duševní onemocnění. Odborníci z celého světa vyzývají k účinné destigmatizaci (Jan Červenka)	49
Zdola se to valilo dost živelně a režim zchroml (rozhovor s prof. Cyrilem Höschlem)	6	TEXT	
Anatomická olympiáda aneb dobrodružství na Severu (Andrej Jasovský)	14	Všechny kaktusy světa (Tomáš Kozák)	53
„Respekt až na půdu“ aneb o sexuálním obtěžování v akademickém prostředí (Jolana Boháčková).	17	RES PUBLICA	
Co se líbí zahraničním studentům na fakultě? Rodinná atmosféra a moderní přístup k výuce medicíny (Jolana Boháčková).	18	Jak rozumět lidem, kteří se přilepují v galeriích (Petr Honzejek)	65
Hlavně se nebát, že to nevyjde (Veronika Viktoria Matraszek)	20	Co je fašismus (Karel Hvižďala).	67
26. ročník celostátní konference o výživě a zdraví (Marta Reichlová, Jolana Boháčková).	23	Komunistická minulost je koule na noze české politiky (Jiří Pehe)	69
Nové výhody pro zaměstnance fakulty (Hana Malíková, Jolana Boháčková)	24	Imperiální prezidenti se Zemanem neskončí. Přišel čas změnit ústavu (David Klimeš)	71
Karlovka ovládla Akademické hry – také díky studentům 3. LF (Marta Reichlová)	25	ORBIS PICTUS	
Fakultní nemocnice Královské Vinohrady slaví 120. narozeniny (Jolana Boháčková).	26	Najednou se hráz protrhla a byli jsme úplně zaplaveni (Kristýna Mikulková)	75
Olga Benešová a Valja Stýblová – spolužačky z gymnázia i medicíny (Pavel Čech).	30	POST SCRIPTUM	
MEDICÍNA		Přestřelky kulturní války (Jaroslav Veis)	86
Etika urgentní medicíny – z pohledu každodenní praxe (úryvky z připravované publikace)	33		
Skutečným expertem na své zdraví a život je pacient, říká o vztahu mezi lékařem a pacientem Barbora Mechúrová	38		

Editorial

Vážené čtenářky a čtenáři, příznivkyně a příznivci našeho časopisu, kolegyně a kolegové, učitelé a studenti,

máte před sebou poslední letošní číslo časopisu 3. LF UK Vita Nostra Revue. Prožíváme nesmírně obtížné a těžké období nejen v naší společnosti a státu, ale i v našich osobních životech, které společenská situace ovlivňuje. V předchozích číslech jsme na tyto situace reagovali a mnozí členové akademické obce, ale i další občané se k různým aspektům našeho života vyjadřovali. Důležité je, že se vyjadřovali svobodně a z vlastního přesvědčení. Svobodné vyjadřování je základním principem jakékoliv publikační činnosti.

V našem posledním čísle jsou všechny články zasvěcené současným problémům. Jako v předchozích číslech tohoto ročníku, ale i v předchozích letech se věnujeme přínosu i aktivitě našich studentů — mise Itibo, anatomická olympiáda či rozhovor s Vasilem Kostinem. Zahraníční studenti se vyjadřují k výběru naší fakulty pro své studium. Členové naší redakční rady píší o 120 letech FNKV. Velmi cenné jsou úryvky z knihy *Etika urgentní medicíny*, jejíž autorkou je absolventka naší fakulty

a členka redakční rady VNR Jana Šeblová. Doporučuji ke čtení nejen všem studentům medicíny, ale i všem lékařům, sestřám a zejména pedagogům. Profesor Tomáš Kozák nám poskytl povídku *Všechny kaktusy světa* ze své knihy *Nahoře už nikdo není* — výborné myšlenky, vynikající jazyk. Je obdivuhodné, jak může špičkový lékař specialista psát špičkovou beletrii. Není ani první ani poslední a doufáme, že i další lékaři budou pokračovat v této tradici. Jaroslav Veis napsal závažnou a velmi současnou úvahu s názvem *Přestřelky kulturní války*.

Na závěr mi dovolu, abych jménem celé redakční rady poděkoval šéfredaktorce časopisu Jolaně Boháčkové. Vám všem přeji spokojenější život, a aby se vaše sny a naděje co nejrychleji uskutečňovaly a naplňovaly.

Krásné Vánoce a šťastný rok 2023

Richard Rokyta

U. B. F. F. Q. S.
UNIVERSITATIS CAROLINAE
FACULTAS MEDICA TERTIA

PAMĚTNÍ LI

panu prof. MUDr. Richardu R

za poděkování za jeho aktivní roli při
před 23 lety

Prof. R. Richardu 2009

Prof. MUDr. M. C.

DIPLO

Spektrální poruchy a léčba bedně: Ca
Tara Frangipoli Park

prof. MUDr. Richardu R

za vynikající základy a provedení algoritmu
časopisu Bedně, je předložen MUDr. C. S.

1. října 2011

MEDICATIO

*A drug is that substance
injected into a rat, with
scientific report.*

cardion

Mise Itibo – zkušenost, na kterou budeme celý život vzpomínat

Veronika Viktoria Matraszek, studentka 6. ročníku všeobecného lékařství

Keňa může být krásná a zároveň tvrdá. Do malé vesničky Itibo vzdálené téměř šest tisíc kilometrů od Prahy již tradičně jezdí v rámci humanitární mise skupiny složené ze studentů 3. lékařské fakulty a dohlížejících doktorů pomáhat do tamní nemocnice. Po delší odmlce kvůli covidu tak tomu konečně bylo i letos v létě.

O naše zkušenosti a příběhy z rovníkové Afriky jsme se jakožto medicí, kteří tam letos v létě pracovali, roz-

hodli podělit formou přednášky určené našim mladším spolužákům, kteří by v budoucnu případně také měli zájem vydat se do Itiba, i veřejnosti. Hovořili jsme o organizačních záležitostech (jak probíhaly směny, jak vypadala nemocnice, jaká byla spolupráce s tamními zdravotníky) a o jednotlivých kazuistikách, se kterými jsme se setkali.

Interní ambulanci, která byla denně v provozu od 9 do 17 hodin, představila divákům studentka 6. roč-

níku všeobecného lékařství Daniela Břížďalová. Ze zajímavých případů jmenovala například pacienta s malárií, střevní parazitózy či ženu s extrémně vzácnou vrozenou anomálií zvanou dextrokardie, která spočívá v tom, že je srdce umístěné v pravé místo levé části hrudníku. Kromě těchto pár perliček však převažovaly bolesti břicha, kašel a klasická nachlazení.

O chirurgické části hovořil Patrik Mastil, medik také z 6. ročníku. V Itibu jsou dohromady tři chirurgické sálky — jeden je určen k převazu chronických ran, druhý k „čistým“ výkonům, kde probíhala většina akutních ošetření včetně méně rozsáhlých šití, a poslední slouží k větším operacím, když je zapotřebí mít k dispozici i anesteziologický stolek a další vybavení. Z kazuistik Patrik uvedl třeba pacientku s popáleninami obličeje od vroucí vody, dále mladého muže, který si po pádu na motorce prokousl spodní ret, a také tříletého chlapce, který nešťastnou náhodou přišel k několikacentimetrové sečné ráně na čele způsobené mačetou.

Dalším bodem bylo oční lékařství, kterému se během našeho pobytu věnoval zejména student Vasil Kostin. Kvůli omezeným technickým možnostem bohužel nebylo vždy možné stanovit diagnózu, nicméně i tak jsme dokázali mnohým pacientům pomoci např. podáním antibiotických očních kapek či poskytnutím dioptrických brýlí, které Itibu darovala Oftalmologická klinika FNKV.

Akutní pacienty v rámci urgentních stavů představila medička Tereza Váchová. Bohužel jsme se v Itibu poměrně často setkávali s pokusy o sebevraždu, nejčastěji prostřednictvím požití organofosfátů (skupina chemických látek působících jako inhibitory acetylcholinesterázy, v EU jsou zakázány). Jako první pomoc jsme v těchto případech vyvolávali zvracení a podávali

atropin. V jednom případě došlo naopak k pokusu o sebevraždu oběšením, což daný tým následně řešil akutní koniotomií, která byla naštěstí úspěšná.

Další oblastí, kterou jsme se v africké nemocnici zabývali, bylo porodnictví. O tom jsem vyprávěla já, jelikož je mi tento obor nejbližší a ráda bych se mu věnovala i po dokončení studia. Itibská porodnice je vybavena dvěma gynekologickými křesly, sterilními nástroji a rukavicemi a dále také základními léky užívanými během porodů, jako je Oxytocin či Buscopan. Za měsíc červenec jsme měli 18 porodů, což je poměrně vysoké číslo, avšak bohužel jsme se nevyhnuli třem resuscitacím novorozence, které však naštěstí všechny dobře dopadly.

Poslední část naší přednášky představovala pediatrie, o níž mluvila Lucia Beňová, studentka 6. ročníku. Nejčastější neduhy, se kterými přicházeli dětské pacienty, čítaly obyčejné rýmy či nachlazení, ale zřídka se objevily i závažnější případy — vrozená vývojová vada žeber, suspektní fraktura lebky po nehodě na motorce či osteomyelitida.

Závěrem bych ráda poděkovala 3. LF a Univerzitě Karlově za finanční podporu, která nám studentům umožnila zúčastnit se humanitárního výjezdu, a dále také MUDr. Lukáši Malému za skvělou organizaci a za to, že nám byl za všech okolností oporou i učitelem. Byl to intenzivní měsíc, kdy jsme zažili mnoho kritických okamžiků na hraně života a smrti, ale i mnoho hezkých chvil, které nás naopak zahřály na duši. Věřím, že to pro všechny z nás, kteří jsme byli součástí mise, byla neuvěřitelná zkušenost, na kterou budeme vzpomínat do konce života.

Zdola se to valilo dost živelně a režim zchroml

Jolana Boháčková

Ve čtvrtek 17. listopadu jsme si připomněli výročí 33 let od pádu komunismu. Hned v prvních revolučních dnech roku 1989 začali studenti tehdejší Lékařské fakulty hygienické (dnešní 3. LF) pořádat studentské stávky a shromáždění. „Jakmile se vše dalo do pohybu, měnilo se to každý den,“ vzpomíná psychiatr, tehdy ještě docent Cyril Höschl, který studenty okamžitě podpořil a ti si ho následně spolu s akademiky při prvních svobodných volbách v roce 1990 zvolili za prvního porevolučního děkana. Spolu se svými kolegy stál za řadou reformních změn a především za transformací Lékařské fakulty hygienické ve 3. lékařskou fakultu a za návrhem nového kurikula.

Vaše kariéra psychiatra začala v roce 1974 ve Výzkumném ústavu psychiatrickém, ve kterém panovala na tehdejší poměry poměrně uvolněná a přátelská atmosféra. Čím to?

Bylo to dáno osobností ředitele profesora Lubomíra Hanzlíčka, který do ústavu přivedl už v 60. letech mnoho zajímavých osobností. Měl takový osobitý styl jednání s komunistickou vrchností. Vyprávěl mi, jak si ho zavolal soudruh Petro z ústředního výboru komunistické strany, který měl na starosti zdravotnictví, a začal mu spílat, že nemá v ústavu žádné komunisty, respektive tu byli asi dva — řemeslník a bývalý vězeňský doktor. Soudruh Petro mu vyčítal, že má v ústavu mnoho lidí, kteří byli odněkud vyhozeni a smýšleli úplně jinak, než by si tehdejší režim představoval. A profesor Hanzlíček mu na to řekl: „Soudruhu Petro, budovat socialismus s ústavem plným komunistů dokáže každý trouba, ale s takovou partou kontrarevolucionářů, jakou mám já, za to bych od vás měl dostat metál.“ Ale nakonec stejně narazil. V roce 1981 ho vyhodili.

Nicméně do té doby tam mohli působit lidi jako etolog Jaroslav Madlafousek, fyziolog Josef Lát, bratři

Grofové (nyní Pavel v Kanadě, Stanislav v USA), Jan Volavka (žil v USA, nyní je zpět v Praze), Miloš Matoušek (Švédsko), Josef Váňa (epidemiolog v USA), klinický psychofarmakolog Oldřich Vinař, sociální psychiatr Ctirad Škoda, psychologové a metodologové Václav Břicháček a Jiří Kožený a eklektický psychoterapeut Zdeněk Dytrych, ale také například technici, kteří v roce 1968 zajišťovali vysílání Československého rozhlasu — v době, kdy už ho okupační armády obsadily. Rozhlas vysílal stále dál a okupanti nechápali, jak je to možné. Bylo to díky logistice převzaté ze Závodu míru, kdy měl rozhlas zajištěné přímé přenosy z místa tak, že měl podél trasy závodu obsazené různé byty, odkud reportéři po telefonních linkách pouštěli do vysílání aktuální zprávy o tom, kde se zrovna nachází jaký závodník či peleton. Tehdy samozřejmě neexistovaly drony a dnešní technologické možnosti, takže si vysílání předávali z bytu do bytu jako štafetu. No, a místo aby za to dali technikům vyznamenání, tak je vyhodili jako obtížný hmyz. Takže si hledali práci a profesor Hanzlíček je vzal do VÚPs s tím, že zakládá řečovou laboratoř, která zkoumá mimo jiné i koktavost — bylo

(autor fotografie: Antonín Krč)

třeba to nahrávat na magnetofon a video a k tomu byl zapotřebí technik.

Pak v ústavu působil profesor Kožený, kterého vyhodili z psychologického ústavu Akademie věd, ještě k tomu s nekorektními poznámkami na jeho hendikep (neměl ruce): „Soudruhu, kdybyste byl zdravý, tak chápeme, že děláte hrdinu, ale dyť vy nemůžete ani mýt okna.“ Dále tam našel uplatnění politický vězeň a specialista na lidské nonverbální chování Zdeněk Klein. Zavřeli ho v 70. letech za šíření zakázané literatury, a za to, že na vojně založil Klub angažovaných nestraníků, do kterého dokonce získal několik důstojníků.

Pak ho ale někdo udal, obvinili ho, že háže do schránek zakázanou literaturu, za což dostal, myslím, čtyři roky vězení. Po propuštění šel dělat pomocného dělníka do čokoládoven v Modřanech, kde měřil vodu. Vzali jsme ho zpátky až v roce 1990, kdy jsem do vedení VÚPs nastoupil já (a přejmenoval ho na Psychiatrický ústav Praha) a Zdeněk se stal okamžitě miláčkem publika. Když jsem ho přijímal, byl velice roztomilý, protože tím, že neměl napracované roky ve výzkumu, mohl jsem mu dát v roce 1990 jen minimální plat (oproti ostatním dost ubohý) a on říkal: „Takové šílené peníze, to mi nedávej, lidi řeknou, že mám u tebe protekci.“ Také tam

pracoval psycholog Michael Žantovský, později mluvčí prezidenta Havla, vyslanec v Anglii a Americe, dnes ředitel Knihovny Václava Havla. Tehdy se zabýval etologií člověka.

Jak se to pak změnilo v roce 1981, když profesora Hanzlíčka vyhodili?

Převzal to docent Jaroslav Gebhart, ten tam zavedl takové psychiatrické Slušovice, tedy pořádek v relativní atmosféře strachu, žádné srandičky, také mnoho lidí odešlo. V roce 1989 ústav zastihla revoluce v situaci, kdy všichni už více méně mlčeli, až na pár jedinců, kteří podepsali Několik vět. Nicméně to už jsem tam nebyl, šli jsme s profesorem Hanzlíčkem tuším hned v roce 1981. Já jsem přešel do bohnické léčebny na pavilon 27, kam přesídlila psychiatrická klinika tehdejší Lékařské fakulty hygienické, kterou vedl profesor Alojz Janík, velmi slušný člověk a kovaný komunista, který navenek budil politický respekt a obavy, ale dovnitř se choval velmi permissivně, takže jsme pod ním měli relativní svobodu. Ale byla tam úplně jiná atmosféra než do té doby ve VÚPs, bylo tam méně lidí a nebyla tam taková ta otevřená tvůrčí a umělecká atmosféra.

Karta se obrátila

Pak přišel rok 1989. Co následovalo?

Jakmile se vše dalo do pohybu, měnilo se to každý den, každý den byly nové a nové zprávy. Někteří si ale stále ty první dny mysleli, že to nemůže vést k převratu. Nicméně karta se obracela tak rychle, že se všichni začali přidávat k hnutí, jež vyústilo v Občanské fórum. Nebylo to ale hned. Nejdřív se jednalo jenom o beztvorou masu odporu k režimu, ta se pak začala formovat

pod taktovkou silnějších charismatických osobností, které si uvědomily, že je třeba Občanské fórum založit.

Zdola se to ale valilo dost živelně, a my, kteří jsme pracovali v Bohnicích a zároveň jsme byli fakultními zaměstnanci, jsme měli několik možností: buď se přidat k Občanskému fóru v původním VÚPs (kde už jsem ale osm let nebyl), nebo v léčebně, ke které jsem ale celkem neměl vztah, anebo na fakultě, kde to vřelo, protože tam byli studenti. Staré struktury komunistických pedagogů byly v tu chvíli zaraženy a studenti byli neobyčejně aktivní — začali každý pořádat shromáždění ve velké posluchárně, kde bylo nabito. Všechny pedagogy z meetingů zprvu vyhodili s tím, že je jejich záležitost, co budou projednávat. Pak se začaly formovat studentské stávky, studenti se postupně synchronizovali po celé zemi, a já jsem tam tehdy začal také chodit, protože mě bavilo, jak to tam žilo. Postupně jsem studentům začal domlouvat různé spíčky, kteří hovořili například o historii a filozofii (o tématech a faktech, které se tehdy nikde veřejně neučily a neprobíraly) a studenti to doslova hltali, byli neuvěřitelně lační dozvědět se, jak to bylo s komunismem mezi válkami nebo v roce 1948 a 1968.

Do toho pak přišlo Občanské fórum, které vzniklo ve FNKV, kde se angažovala tehdejší rentgenoložka Zuzana Roithová, pozdější europoslankyně, a docent Bohuslav Svoboda, pozdější děkan a také primátor Prahy. A na fakultě se uspořádaly volby děkana — tehdy veškeré studenstvo volilo děkana.

Vedení fakulty jim v tom nebránilo?

Nebránilo, ti už to vzdali, začali postupně nosit trikolouru nebo odjeli na chalupu, a pokud zůstávali v opozici, tak v tuto chvíli zmlkli. Režim opravdu zchroml. Uspořádaly se dvoukolové volby, jejichž hnací silou byli

z poloviny studenti a z poloviny pedagogové. V prvním kole kandidoval docent Svoboda a profesor Kaňka (starší gynekologický onkolog) a Svoboda po prvním kole řekl, že mu dá svoje hlasy. Jenže tím ty mladé studenty naštval a oni se rozhodli, že chtějí ve vedení fakulty úplně jinou generaci. Studenti se najednou vzbouřili, sáhli do úplně jiné ošatky a já jsem ty volby k překvapení všech vyhrál.

Mohl jsem si vybrat kolegium děkana, tak jsem si vzal tehdejší docentku v Ústavu hygieny dětí a dorostu Hanu Provazníkovou, měla entuziazmus a blízko ke studentům, chápala jejich potíže, proto se stala proděkanou pro studijní záležitosti. Pak Richard Rokyta, protřelý, ze strany vyhozený a poté opět přijatý, cestoval po světě a měl kontakty do zahraničí, které měl tehdy na fakultě málokdo. Bylo jasné, že teď to bude zapotřebí, takže se stal proděkanem pro zahraniční styky a vědu. Pak stříbrný rytíř, antikomunista, vždycky zásadový Jiří Horák, se kterým jsme si kdysi vyměňovali zakázanou literaturu — ten byl proděkanem pro reformu studia a postgraduální studium, a pak Bohuslav Svoboda, proděkan pro rozvoj fakulty, personální otázky a spolupráci s nemocnicí, což bylo velmi důležité, protože nemocnice je hlavním partnerem fakulty. Takto jsme se scházeli v pěti a jako hosté přicházeli ředitelka FNKV, kterou se stala Zuzana Roithová, a tajemník fakulty kvůli hospodářským věcem. Později do kolegia přibyla docentka Eva Samcová, která dostala na starost zahraniční studenty. Vědecká rada měla 16 lidí, protože ve více lidech je vše těžkopádné a neefektivní.

Po roce opět následovaly volby, v nichž jsme byli znovu zvoleni na tři roky do roku 1994, a poté v dalších volbách ještě na další tři roky do roku 1997. Ze začátku byla ta demokracie velmi průtoková, volilo se kaž-

dé tři roky, na druhou stranu za tři roky se toho nedá moc stihnout. Když chcete něco vybudovat nebo zavést nějakou strategii, linii, po které se má vyvíjet výzkum, věda, reforma kurikula, končí vám volební období dřív, než začnete.

V roce 1997 jsem přešel do role proděkana, děkanem se stal Michal Anděl, který vyhrál souboj s Bohuslavem Svobodou. Bohuslav Svoboda pak vedl fakultu po něm a následně se opět vrátil Michal Anděl. Prohodili si to jako Putin a Medvěděv, což ale bylo dobře, protože Michal Anděl byl velmi oddán akademické myšlence a jejímu uplatnění v životě fakulty.

Studenti mají přirozený smysl pro spravedlnost

Kdy vznikl akademický senát?

Hned v roce 1990 a já jsem chtěl, aby byl složen z akademiků a studentů v poměru 50:50. Na mnoha fakultách došli k závěru, že studenti jsou neřízená střela, že jsou snadno manipulovatelní, a když s nimi nějaký pedagog začne chodit do hospody, tak je přesvědčí k něčemu, co by je ani nenapadlo. A touto manipulovatelností se stávají slabinou demokratického systému, proto jim začali ubírat na proporci. My jsme ale ze studentů vzešli, takže jsme nakonec tu proporcii drželi a nikdy se to nezměnilo. Ale jsme v tomto myslím jedna z mála fakult. Já to však vnímám velmi pozitivně — mají otevřenou mysl, entuziazmus, přirozený smysl pro spravedlnost, nejsou *apriori* zatíženi žádnými vztahy a vazbami.

Jak fungovala fakulta v rámci celé univerzity?

Byli jsme si blízcí s rektorem Radimem Paloušem, který stál v čele univerzity první tři roky. Snažil se

(autor fotografie: Antonín Krč)

v takovém jaspersovském stylu univerzitu obrátit k jejímu původnímu poslání, využíval etymologického významu slova univerzita — nikoli univerzalita, nýbrž „ad unum verto“ — „v jedno se obracející“. Chtěl po vzoru onoho jaspersovského proslovu k denacifikaci vysokého školství v Německu něco podobného zavést tady, univerzitu očistit. Byl chartista, který se najednou dostal do čela univerzity, velmi vzdělaný, původně analytický chemik, pak filozof pedagogiky, ovládal několik jazyků a bylo možné s ním diskutovat problémy všech fakult.

Řešil se problém pěti lékařských fakult, z toho tři v Praze — nabízela se otázka, jestli by v Praze nestačila jedna. My jsme k tomuto návrhu dodali data, ze kterých vyplývalo, že čím je fakulta větší, tím je paradoxně ná-

kladnější, i když má jen jednoho děkana. S objemem narůstá byrokracie exponenciálně. Ukazovali jsme to na různých číslech z ciziny, která svědčila o tom, že optimální a nejefektivnější fakulta je tak o 100 až 120 studentech v ročníku. Čím je větší, tím je to větší byrokratický moloch, a čím je zase menší, tím je méně stabilní a zakotvená. Nakonec zůstaly fakulty všechny tři — z hygienické se stala 3. lékařská, všeobecná s preventivním zaměřením, z pediatriké se stala 2. lékařská a z všeobecné 1. lékařská.

Vztah mezi fakultou a nemocnicí byl nějak formálně ustanoven?

To bylo na všech lékařských fakultách problematické, dokonce jednou na Bulovku nepustili kamsi na

(autor fotografie: Antonín Krč)

čáci, kteří štěkali, buď odešli sami, nebo jsme se nimi soudili. Přece jenom zákoník práce platil i tehdy. Ale my jsme měli právníčku dr. Peřinovou, která nám vyhrávala jeden soud za druhým. Ti lidé ovšem dopadli vesměs velice dobře, přešli do soukromí a mnohdy si polepšili. Někteří dokonce odešli do zahraničí.

Hned v roce 1991 jste začali pracovat na novém kurikulu?

kliniku děkana Kouteckého, protože vztahy fakulty s nemocnicí byly jeden čas kritické. Ale tady to bylo výborné, protože duo Svoboda — Roithová nemělo spory. Bohuslav Svoboda tvořil jakési přemostění mezi nemocnicí a fakultou, zprostředkoval komunikaci, a šlo to tak daleko, že jsme si mohli říkat i nepříjemné věci bez následků. Já jsem Zuzaně jednou řekl, že je tak strašně upovídáná, že se to nedá vydržet. A ona se usmála a opáčila: „To víš, každé máme nějakou chybu.“ Mohli jsme k sobě být zcela upřímní a to spláchlo všechny problémy a vztahy s nemocnicí byly perfektní, nepamatuji se na jediný konflikt.

Vyměnili se po roce 1989 přednostové klinik a ústavů?

Ti, kteří byli dobří, se neměnili tak rychle. Někteří komunisti byli „hodní“ a neškodili. V očích tradičních nekomunistů bylo důležité to odlišovat. Taková ti vl-

Ta potřeba změnit kurikulum vzešla tak v polovině 90. let z kontaktu s jinými univerzitami hlavně v Anglii a Austrálii, viděli jsme, že to jde dělat jinak. Zjistili jsme, že jsou univerzity, které jsou problémově orientované, že nejsou rozděleny tak klasicky na teorii a praxi. Jak říkal Ctirad John, na teorii studenta nejvíc zajímá, k čemu to je dobré, nejradši by hned chtěl praxi a pomáhal lidem. Zatímco v druhé půlce studia, když už je student ve styku s pacienty, jej zajímá, proč to tak je. Tyhle světy je třeba propojit, tedy do začátku dát něco praxe a do té druhé půlky dát více té vysvětlující dynamiky a zařadit sjednocující souhrn. Tím by vzniklo na začátku integrované studium, učila by se spousta věcí dohromady, a v druhé půlce problémově orientované studium. Nebudeme učit krvácení, srážlivost, tělesnou teplotu, ale budeme učit: v příkopě u cesty leží chlap, má u pusy krev, co by mu mohlo být a co k tomu potřebujeme zjišťovat.

A jdeme zpátky v tom řetězci k teoretickým základům toho, proč co děláme. Příběh začne člověka víc bavit. Možná do sebe nenapěchujeme tolik fakt, ale zato pevněji drží. Když vám řeknu „pán, klobouk, stůl, střecha a ryba“, tak si za chvíli nebudete ta slova pamatovat. Ale když řeknu „pán v klobouku seděl u stolu pod střechou a jedl rybu“, zapamatujete si to snáze.

V tu dobu se měnily se i přijímací zkoušky?

Součástí reformy kurikula byla také reforma přijímacího řízení. Upustili jsme od klasických testů, ale zavedli jsme po písemné části ještě část ústní, kde každý dostal přečíst článek z časopisu Vesmír a za čtvrt hodiny nám měl říct, v čem spočívá hlavní myšlenka článku. Hodnotilo se, jak to vystihl, jestli vyhmátl myšlenku a jak o tom umí diskutovat, ne jestli si všechno pamatuje. Také jsme zjišťovali, proč se kdo hlásí na medicínu, a často se objevovala odpověď, že je přilákalo právě to, že to kurikulum je jiné než na ostatních fakultách; stalo se atraktorem pro studenty gymnázií, kteří posílhávali po těch anglosaských univerzitách.

Jak hodnotíte období devadesátek zpětně?

Celkem uspokojivě. Za poměrně krátkou dobu se podařily dva mamutí skoky. Jedním je proměna hygienické fakulty ve fakultu všeobecného lékařství; jak ně-

(autor fotografie: Antonín Krč)

kdo říkal, proměnili jsme se z hygienické průmyslovky v plnohodnotnou lékařskou fakultu. Druhý skok byl, že se podařilo zavést nové kurikulum, byť nedokonale, ale že se to vůbec podařilo, že tu hlavní myšlenku — zatáhnout do úvodu studia klinické problémy a pokud možno tu výuku integrovat — tak to se podařilo z 60 až 70 procent uskutečnit.

Rozhovor je zkrácenou verzí textu, který vyjde příští rok v připravované knize k 70. výročí od založení Lékařské fakulty hygienické (dnešní 3. LF).

Anatomická olympiáda aneb dobrodružství na Severu

Andrej Jasovský, student 2. ročníku Všeobecného lékařství

Anatomie, trpká láska většiny studentů medicíny. Podobně smíšené pocity vyvolávala i u nás. Kdo by byl čekal, že jednoho dne nastoupíme do letadla a vydáme se naproti dobrodružství na dalekém Severu?

Díky 3. lékařské fakultě dostaly naše týmy možnost účastnit se mezinárodní anatomické olympiády v estonském Tartu. Vzpomínám, jak se většině mých přátel při spojení anatomická olympiáda objevil úsměv na rtech. My jsme se však rozhodli, že se chytíme šance, naskočíme na rozjetý vlak a ukážeme co je v nás!

Naším hostitelem 26. a 27. srpna byla univerzita v Tartu, což je asi devadesátitisícové studentské měs-

to uprostřed Estonska. Nachází se zde jediná lékařská fakulta v Estonsku a zároveň druhá nejstarší na celém baltském pobřeží. Mezi velikány působící na lékařské fakultě patří například Nikolaj Ivanovič Pirogov, Peter Hermann Stillmark nebo August Antonius Rauber. V duchu těchto velikánů začala olympiáda v New Anatomical Theatre, kde jsme si 60 otázkami prověřili naše teoretické znalosti. Otázky byly koncipovány jako „multiple choice test“, který měl častokrát přechod do klinické medicíny. Po absolvování tohoto vstupního požadavku jsme pokračovali v praktických úkolech v kampusu Biomedicum. Po návštěvě historického Anatomici-

cal Theatre, jsme přešli do velmi moderního kampusu teoretických předmětů. Tady jsme procestovali všechny systémy našeho těla, embryologicky, histologicky a anatomicky, prověřili schopnost pracovat pod stresem a kooperovat mezi sebou. Tématem olympiády bylo „Anatomy Cinema“, proto se role nesly v duchu a tématice filmů. Skládali jsme posloupnost nervové dráhy při vaření obědu ve filmu Ratatouille, pojmenovávali svaly a jejich začátky s úpony, které byly zasaženy v souboji Deadpoola nebo zastavovali krvácení různých tepen jako ve filmu Saw. Právě tato různorodost nás udržovala ve střehu po oba dny plné nelehkých úkolů.

Ani jsme se nenadáli a přišel konec olympiády. Na závěrečném ceremoniálu jsme se dozvěděli, že jsme ob-

sadili druhé a čtvrté místo. Při premiérové účasti na takto ceněné akci bylo pro nás umístění opravdu milým šokem. Soutěžili jsme se studenty z University of Helsinky, University of Tartu, Latvia University, Tampere University, Riga University, Strandins University a Ljublanja University.

Děkuji všem organizátorům za nasazení, Ústavu anatomie 3. LF UK za znalosti a jmenovitě Magdaleně Šoltysové, Petře Škvorové, Vítu Zelenému, Petru Šimekovi a Šimonu Machanskému za krásnou spolupráci. A samozřejmě Vasilu Kostinovi a mezinárodní kanceláři 3. LF UK za mentoring a pomoc před a během akce.

„Respekt až na půdu“ aneb o sexuálním obtěžování v akademickém prostředí

Jolana Boháčková

V říjnu zavítaly na 3. lékařskou fakultu Zuzana Rathouská a Karolína Kolářová z organizace Konsent, aby se studentkami a studenty probrali téma sexuálního obtěžování. Na přednášku přišlo asi 30 osob (z toho více než polovina byly ženy) a interaktivní formou hovořili o nevhodném chování v lékařském prostředí — od sexistických poznámek až po nepříjemné doteky.

„Mluvili jsme o sexuálním obtěžování a nevhodném chování jak obecně, tak specificky v lékařském prostředí. Studentky a studenti se často ptali, jaký máme názor na jejich konkrétní prožitky a zkušenosti. Akcentováno bylo také téma osobních hranic a padaly otázky, jak se vymezit proti chování, které je nám nepříjemné, pokud je původcem nadřizená osoba,“ popisuje Zuzana Rathouská.

Přednášky se účastnili pouze studenti a studentky, nikoli vyučující a lékaři. Hovořilo se o obtěžování typu sexistické poznámky, ale i o nevhodných dotecích, se kterými se medicíky a lékaři setkávají během teoretické výuky i na praxích. „Mluvili jsme o konkrétních příkladech nevhodného chování a možnostech vymezení se proti němu,“ přibližuje Zuzana Rathouská a dodává, že se věnovali také fenoménu efektu přihlížejícího „Co můžeme dělat, když se nám někdo svěří s tím, že se stal cílem sexuálního obtěžování.“

Podle lektorky se studentstvo na lékařských fakultách obecně potýká s větší mírou sexismu a nerovnostmi mezi muži a ženami, než v jiných oborech. „Takové

chování a jevy se pak samozřejmě přenášejí i dále do zaměstnání,“ říká.

Zaměstnanci i studentstvo by měli dle Zuzany Rathouské být v této problematice vzděláváni, ale zároveň je třeba nastavit ve škole systém řešení těchto jevů. „Systém musí být transparentní a musí do něj být dosazeny důvěryhodné osoby s adekvátními zkušenostmi a dostatkem empatie. Z praxe víme, že dobře funguje kombinace peer-podpory z řad studujících, ustanovení funkce nezávislé osoby — například ombudsovy, bezpečná možnost anonymního nahlášení nevhodného chování a informační kampaň o existenci celého systému,“ dodává.

Organizace Konsent

se od roku 2016 věnuje prevenci sexuálního násilí a obtěžování. Do veřejného prostoru vstupuje s osvětovými kampaněmi a zábavnou formou boří mýty, jež jsou s tématem spojené. V rámci primární prevence vyvinuli ve spolupráci s týmem odborníků workshopy „Když to chce“ pro základní a střední školy věnující se sexuální výchově. Pracují také s rodiči a vyučujícími. Od roku 2019 pracovali na mezinárodním peer to peer projektu Power, který upozorňuje na genderově specifické kybernásilí. Vstoupili také na pole nočního života s kampaní „Respekt je sexy“, do akademického prostředí s projektem „Respekt až na půdu“ a pomáhají kultivovat pracovní prostředí ve firmách s projektem „Respekt je profí“. Dále se zasazují o nápravu definice znásilnění v české legislativě.

Co se líbí zahraničním studentům na fakultě? Rodinná atmosféra a moderní přístup k výuce medicíny

Jolana Boháčková

V anglickém kurikulu na 3. lékařské fakultě studují mladí lidé z celého světa. 3. LF dokonce patřila mezi první, kdo zavedl už v roce 1991 anglické kurikulum. Začalo to řeckými studenty, poté převažovali medicci ze Skandinávie — Norska a Švédska.

„Do toho zasahovaly různé externality, neboť čím dál víc lékařských fakult v Evropě začalo poskytovat studium v angličtině, budovaly se lékařské fakulty ve státech, kde jich měli méně (třeba zmíněné Švédsko a Norsko), protože vsadily na to, že se víc vyplatí vzdělání v zahraničí. Proto už dnes nemáme tolik Norů, jako jsme mívali, ale oproti tomu narostl počet studentů z Izraele — letos jsou dominantní,“ říká dr. David Marx, proděkan pro studium a výuku.

Kromě Izraelců aktuálně na fakultě studuje hodně Němců, Portugalců či Britů. „Evidujeme státní občanství, to ale neznamená, že daný student přichází ze země, kde je vázán státním občanstvím — mohou to být například studenti ze Sýrie nebo Íránu, kteří emigrovali a pobývají s rodinami jinde,“ doplňuje dr. Marx. Jak ilustruje odpověď jednoho ze studentů: Jsem na půl Palestinec, na půl Alžířan, ale narodil jsem se a vyrostl v Libanonu.

S laskavou pomocí studentky Kamily Kočí jsme mezi zahraničními studenty uspořádali anketu či mini průzkum, který měl za cíl zjistit, proč si vybrali ke studiu

3. LF a jak se jim tu líbí. Odpovídalo 38 respondentů ze všech ročníků pocházejících z Německa, Izraele, Íránu, Jordánska, Norska, Portugalska, Ruska, Saudské Arábie, Španělska a Velké Británie.

Na otázku, proč si vybrali zrovna 3. LF, přišlo mnoho různorodých odpovědí. Opakovalo se, že se jedná o menší fakultu s přátelskou a rodinnou atmosférou s moderním přístupem k výuce medicíny rovněž v anglickém kurikulu. Někoho lákalo studium v Praze na Univerzitě Karlově, která je známá po celé Evropě. Pro část studentů byla důležitou podmínkou únosná vzdálenost od domova. Někomu doporučili 3. LF přátelé a jeden student si udělal průzkum mezi lékařskými fakultami dokonce osobně: „Přijel jsem do České republiky o jarních prázdninách rok před přijímačkami, obešel jsem všechny fakulty a ptal se lidí v okolí, zda jsou rádi, že zvolili danou školu. Pouze studenti ze 3. LF odpovídali, že jsou spokojeni s výukou i prostředím.“ Stejně tak reagovali i naši dotazovaní studenti, drtivá většina je s výběrem 3. LF spokojená.

A co konkrétně se jim na fakultě líbí? Přátelská atmosféra mezi studenty, rodinný přístup a podpora během studia ze strany fakulty, ale i starších kolegů, komunitní prostředí, díky kterému lze překonat i náročná období. Jeden ze studentů navíc dodává: „Je pro mě obrovskou výsadou studovat v malých skupinách a mít

možnost osobně a individuálně se sejít s profesory, což je na veřejných univerzitách v mé zemi nedosažitelné.“

Zahraničním medikům se líbí vysoká úroveň výuky a znalosti vyučujících a také samotná struktura studia: „Líbí se mi způsob, jakým je studium strukturováno — přecházíme od jednotlivostí k obecnému a přitom se učíme základy (anatomie, histologie a fyziologie). Je to úžasný způsob, jak se věci naučit.“ Další student zase upozornil na příležitost setkat se s pacienty od prvního ročníku nebo na možnost podílet se na řízení fakulty skrze akademický senát.

Mnoho studentů si pochvaluje, že se mohou vídat z mnoha lidmi z celého světa, multikulturní prostředí a mnoho dalších akcí a aktivit nad rámec studia.

A co studentům anglického kurikula naopak na fakultě vadí? Chybí jim víc prostoru k vlastnímu tichému studiu, a mají pocit, že je budova přeplněná studenty, mnoho studentů není příliš spokojeno s úrovní kavár-

ny a vadí jim dlouhé fronty na oběd. Někdo upozorňuje na horší angličtinu některých učitelů a velké rozdíly v kvalitě vyučujících, nesrozumitelné nebo chybějící studijní materiály od vyučujících a špatně srozumitelné testy. Mnohdy si nejsou úplně jisti, co je třeba umět ke zkouškám, jak moc do hloubky mají při svém studiu jít. Všímají si také občasného zmatku v organizování praktické výuky a jazykové bariéry při praxi na klinice, ale i při jednání se zaměstnanci fakulty.

30 let zdravotních sester na 3. lékařské fakultě

Letos na podzim to bylo přesně 30 let, co se na 3. lékařské fakultě začaly vzdělávat zdravotní sestry. Ve školním roce 1992/1993 fakulta otevřela kombinovaný bakalářský obor Zdravotní vědy, díky němuž si sestry mohly rozšířit své vzdělání. Přesně o deset let později se mohly přihlásit absolventky oboru Zdravotnický asistent střední zdravotnické školy k prezenčnímu bakalářskému studiu oboru Všeobecná sestra. Obor Zdravotní vědy se v roce 2015 již znovu neotevřel, ale nahradil jej obor Všeobecná sestra v kombinované formě. Ke studiu se začali hlásit i absolventi jiných, než zdravotnických oborů, například gymnázií.

V roce 2019 se ve spolupráci s Klinikou anesteziologie a resuscitace otevřel také navazující magisterský obor Intenzivní péče, jehož cílem je připravit absolventy a absolventky na povolání sestry intenzivní, perioperační a resuscitační péče. Studijní plán je již zaměřený na získání konkrétních znalostí a dovedností potřebných u lůžka intenzivní péče.

Hlavně se nebát, že to nevyjde

Veronika Viktoria Matraszek

Úspěšný student, oceněný lídr projektu, nadějný vědec. To vše je *Vasil Kostin*, student 6. ročníku všeobecného lékařství na 3. lékařské fakultě, jehož nejčerstvějším úspěchem je zařazení magazínem Forbes do výběru „30 pod 30“ pro rok 2023.

Byl jsi vybrán magazínem Forbes do sekce 30 pod 30 pro rok 2023. Čemu se věnuješ a co bylo důvodem pro toto ocenění?

Věnuji se aplikaci technologií do medicíny a byl jsem vybrán do Forbesu, protože jsem vyhrál Cenu SDGs v kategorii Mladý lídr, což je vlastně ocenění, které získávají projekty nebo lidé věnující se aktivitám vedoucím k naplnění některého ze 17 cílů OSN. Mezi tyto cíle patří i zdraví a udržitelnost, čímž se tedy zabývá i náš projekt — věnujeme se totiž lidem, kteří pracují hodně u počítače a kteří mají nemoci z povolání, jimž se my snažíme předcházet.

Jakým způsobem se jim snažíte předcházet?

Spolu s kolegou Tomášem Trejdlem z ČVUT jsme vyvinuli podložku pod myš, která dokáže monitorovat, jak velké zátěži vystavuje člověk své zápěstí, a také dokáže určit ideální čas, kdy si má člověk dát přestávku a procvičit své zápěstí. Je to kombinace hardware a software — náš software učí uživatele, jak správně dělat jednotlivé cviky v rámci prevence karpálního tunelu u lidí pracujících na počítači.

Kde se vzal ten nápad?

Když jsme spolu s Tomášem šli na hackathon (akce, při níž programátoři intenzivně pracují na zadaném

projektu) v Institutu klinické a experimentální medicíny. Umístili jsme se tam na 4. místě, jenže poté přišel covid, takže jsme bohužel neměli moc čas nápad rozvíjet, protože jsme se věnovali jiným projektům a aplikacím. Nicméně když se pak situace uklidnila, získali jsme grant a začali jsme na tomto projektu pracovat dennodenně.

Takže váš projekt je financován z grantu, nebo se na tom podílí i sponzoři?

Momentálně pouze z grantu, ten jsme získali od Technologické agentury ČR.

Jak vidíš budoucnost vašeho projektu?

My se teď primárně musíme zaměřit na hledání výrobce našeho produktu, ale doufáme, že už koncem příštího roku budeme v malo- či velkovýrobě vyrábět naše podložky. Chceme se pak věnovat i dalším onemocněním a předcházet bolesti zad s naším řešením.

Chápu-li to správně, ty jsi tedy více tím medicínským článkem vašeho týmu a Tomáš je spíše tím „ajťákem“?

Bylo to takto rozdělené hlavně ze začátku — jak se teď začal projekt více a více rozrůstat, tak každý máme i jiné funkce a různě se to překrývá, zvláště v té byznysové části.

Zmínil jsi, že ses účastnil hackathonu v IKEM. Jak takový hackaton vypadá? Účastnil ses i nějakých jiných soutěží tohoto typu?

Na některých hackathonech máme přímo zadání, jakou problematiku musíme vyřešit, a nebo mohou být i otevřené hackathony. Člověk se dostává buď s týmem nebo sám a má většinou 48 hodin na to, aby vytvořil už funkční prototyp. Většinou se tam tím pádem moc nespí a bývá to hodně intenzivní a vyčerpávající. Ale je to určitě zajímavá zkušenost propojující lidi napříč různými obory, kteří na dané akci pracují na stejném projektu. Já jsem byl na mnoha inovačních hackathonech a soutěžích a myslím si, že to mnohdy může pomoci lépe chápat danou problematiku a také to člověka naučí komunikovat v různorodých týmech. Byl jsem například na hackathonu v Zurichu, kde jsme vyvíjeli inzulinové pero, které se dá vytisknout na 3D tiskárnách, nebo jsem se účastnil celoevropského hackathonu, který měl pomáhat v boji proti covidu.

Proč ses rozhodl věnovat zrovna technologiím?

Byl jsem asi od malička vždycky trošku nerd. Už jako malý jsem trochu programoval a dělal grafické designy, pak jsem i pracoval v tomto odvětví. No a pak během studia medicíny jsem si začal všimnout, kde by se něco dalo zlepšit, a nejjednodušší cestou mi to přišlo právě přes hackathony.

Jak stíháš své aktivity skloubit se studiem?

Je to složitější a je potřeba mít určitý time management, takže se zkrátka snažím nějak prioritizovat své aktivity a věnovat se těm, které mě baví nejvíce.

Kam bys chtěl směřovat po škole? Chceš pokračovat v technologiích, nebo je to pro tebe záležitost dočasná patřící ke studiu?

Rád bych pokračoval v technologiích, ale chtěl bych se věnovat i klinice, konkrétně očnímu lékařství. Chtěl bych dělat PhD., které by bylo zaměřené na propojení technologií a očního, ale pokud to nevyjde, tak asi začnu rovnou s klinikou a budu se technologiím věnovat ve svém volném čase. Kdo ví, jak to nakonec dopadne, ale myslím si, že technologie z mého života nezmizí.

Co bys doporučil studentům, kteří mají zájem o propojování medicíny a technologií?

Rozhodně bych jim doporučil hackatony a nebo pokud už mají i nějaký projekt, tak aby využili nabídek různých soutěží, které účastníkům zajistí mentory, nebo je napojí na lidi z byznysu, kteří jim mohou poskytnout cenné rady. Také bych chtěl studentům říct, aby to zkrátka zkusili a nebáli, že to nevyjde. Už několik našich projektů nevyšlo a i tyto zkušenosti jsou k nezaplacení, protože při dalších projektech člověk pak už ví, co dělat a jakým chybám se vyhnout.

26. ročník celostátní konference o výživě a zdraví

Marta Reichlová, Jolana Boháčková

V druhé polovině září se v Teplicích konal již 26. ročník celostátní konference Výživa a zdraví pod záštitou hlavní hygieničky ČR dr. Pavly Svrčinové a primátora Teplic Hynka Hanzý. Mezi hlavními pořadateli byla také 3. lékařská fakulta.

Jako v předchozích ročnících se konference účastnila více než stovka odborníků z hygienických stanic, Státního zdravotního ústavu, univerzit, zdravotnických zařízení a dalších institucí. Na jednom místě se mohli setkat odborníci zabývající se různými aspekty výživy (lékaři-hygienici, kliničtí lékaři, odborní pracovníci v ochraně veřejného zdraví, nutriční terapeuti, potravináři) a jednotlivá témata tak mohla být důkladně prodiskutována z různých úhlů pohledu.

Konference byla zaměřena především na roli výživy v primární prevenci nemocí a zajištění bezpečnosti potravin a pokrmů. Její záběr byl velmi široký – od doporučení pro výživu populace, monitoring dietární expozice, alternativní směry výživy, jako je například veganství, přes výživu různých skupin populace, zejména dětí, roli výživy v prevenci chronických neinfekčních onemocnění, až po problematiku prevence alimentárních nákaz a intoxikací, zdravotní nezávadnost materiálů přicházejících do styku s potravinami či využití nových analytických metod při kontrole potravin.

V posledních dvou a půl letech byla velká pozornost veřejnosti i zdravotníků logicky upřena na koronavirovou pandemii a boj s ní. Existují však i jiné problémy, které mají velký dopad na zdraví populace, a je třeba se

jimi zabývat. Budeme se nadále setkávat s alimentárními nákazami a otravami z jídla a zůstanou hromadně se vyskytující chronické nemoci související s výživou. Je nutné dbát na jejich prevenci a na oddálení jejich vzniku do co nejpozdějšího věku. Lidé se dožívají čím dál vyššího věku, je však nutné dbát na správnou výživu, aby co nejdéle období svého života prožili ve zdraví. Bude třeba se zaměřit na podporu zdraví, zdravý životní styl, dbát na správnou výživu fragilních skupin populace a samozřejmě řešit i nové problémy jako použití nových materiálů, které přicházejí do kontaktu s potravinami, a hodnocení jejich zdravotní nezávadnosti.

Aby se odborná témata v zjednodušené formě dostala také do povědomí veřejnosti, následoval festival pro veřejnost s názvem Jarmark chutí Teplice, kde mohli návštěvníci navštívit přednášky o výživě, trhy se zajímavými produkty a další bohatý doprovodný program. Nechybělo také měření základních tělesných parametrů, cholesterolu, vaření na podiu s Markétou Hrubešovou, Lukášem Uhrem, Honzou Heřmánkem a dalšími zajímavými hosty z kulinářského světa.

Nové výhody pro zaměstnance fakulty

Hana Malíková, Jolana Boháčková

3. lékařská fakulta nabízí svým zaměstnancům již mnoho let několik zajímavých benefitů. V průběhu letošního roku výhod ještě přibylo.

V květnu se fakulta připojila k benefičnímu programu MULTISPORT a mohou jej využít všichni zaměstnanci s polovičním a vyšším úvazkem. Za 690 korun si mohou pořídit MultiSport kartu a mít pak zdarma vstupy do různých sportovišť po Praze, ale i mimo ni.

Kvůli rostoucím cenám potravin a inflaci v roce 2022 zvedla o 30 korun ceny obědů také jídelna FNKV, kterou zaměstnanci hojně využívají. Vedení fakulty na to ihned reagovalo a rozhodlo z poloviny toto navýšení svým zaměstnancům kompenzovat zvednutím ceny stravenky na 120 korun s tím, že 3. LF přispívá 85 korun (o 15 korun více než před navýšením).

Dále fakulta přispívá na penzijní připojištění se státním příspěvkem a doplňkové penzijní spoření nebo na soukromé životní pojištění či hypotéku. Od 1. června 2022 byl odstraněn limit 40 let věku zaměstnance u pří-

spěvku na úroky z hypoték a úroky ze stavebního spoření.

Příspěvek na částečné krytí platby za předškolní vzdělávání v mateřské škole či dětské skupině (školkovné) fakulta od letošního roku nabízí i na dítě do pěti let věku a může dosáhnout až 21 600 korun na rok.

Příspěvek na nenávratnou finanční výpomoc v akutní tíživé sociální situaci lze nově poskytnout do výše 500 tisíc korun.

Více informací najdete na www.lf3.cuni.cz v sekci „zaměstnanci“.

Cena Dimitrise Chorafase

Pavla Hubálková za svůj doktorantský výzkum v neurovědách na 3. LF UK obdržela letos v září cenu Dimitrise Chorafase, kterou uděluje Nadace Dimitrise N. Chorafase ve spolupráci s izraelským Weizmann Institute of Science. Spolu s ní byli oceněni absolventi doktorského studia z celého světa. V současné době se Pavla Hubálková věnuje především komunikaci a popularizaci vědy, přispívá do mnoha periodik a píše také pro Magazín UK Forum.

Karlovka ovládla Akademické hry – také díky studentům 3. LF

Marta Reichlová

Jubilejní 20. ročník Českých akademických her odstartoval ve čtvrtek 16. června v Českých Budějovicích, kde se sportovní klání studentů českých vysokých škol konalo vůbec poprvé. Boje o titul akademický mistr/mistryně probíhaly v celkem devatenácti sportech, z čehož bylo třináct sportů individuálních a šest kolektivních.

Sportovci Univerzity Karlovy se stali králi a královnami letošních Českých akademických her. V jubilejním dvacátém ročníku „akademiček“ vedla Karlovka pořadí škol v podstatě od prvního soutěžního dne a nakonec v Českých Budějovicích vyhrála o třiatřicet bodů před Masarykovou univerzitou z Brna. Pomohly k tomu i týmové úspěchy fotbalistů a hráčů frisbee v předposlední den her.

Úspěchy slavili také sportovci a sportovkyně ze 3. lékařské fakulty:

Kristýna Korelová vyhrála závod na 400 metrů překážek a byla i součástí vítězných štafety na 4 x 400 metrů.

Štafeta v plavání s ploutvemi ve složení Michaela Lipavská, Jakub Maleček, Adéla Štěrbová a Radek

Váňa pak skončila na třetím místě.

Čtyři medaile letos v plavání vybojovala Lucie Zubaříková z naší fakulty, když byla třikrát druhá a jednou bronzová.

O zlatý úspěch v kolektivních sportech se postaral volejbalový tým mužů, který prošel turnajem bez ztráty jediného setu. Finále proti Vysokému učení technickému Brno vyhráli jednoznačně 3:0. Tým nastoupil ve složení: Viktor Bergmann, Martin Fikar, Jan Svoboda, Matěj Šupka, Tomáš Dlouhý, Pavel Horák, Jiří Toman (FTVS UK), Michal Nekvinda (2. LF UK), Jiří Kotál (MFF UK) a Jakub Heřman (3. LF UK).

Přemysl Piskoř se svým smíšeným týmem získal stříbro ve veslování a s mužským týmem bronz.

Úspěch na kongresu anesteziologů

Adéla Krajčová z Kliniky anesteziologie a resuscitace 3. LF a FNKV získala ocenění za nejlepší poster na XXVIII. kongresu České společnosti anesteziologie, resuscitace a intenzivní medicíny v Brně. Tématem její práce byl účinek noradrenalinu na propofolem indukovanou mitochondriální dysfunkci v in vitro modelu lidského kosterního svalu. Hlavním zjištěním bylo, že noradrenalin ve svalových buňkách nezhoršoval bioenergetickou dysfunkci, ale naopak působil protektivně. Výsledky byly přijaty k publikaci v časopise Intensive Care Medicine Experimental.

Fakultní nemocnice Královské Vinohrady slaví 120. narozeniny

Jolana Boháčková

Na přelomu 19. a 20. století žilo v tehdy samostatných obcích Královské Vinohrady a Žižkov více než 100 tisíc obyvatel. Všechny nemocnice a zdravotnická zařízení byly trvale přeplněné. Tohoto stavu si byli

vědomi nejen lékaři, ale i obecní zastupitelé, proto v roce 1896 zastupitelstvo okresu Královské Vinohrady (zahrnujícího tehdy i Žižkov) začalo jednat o tom, že u příležitosti padesátého výročí nástupu

císaře Františka Josefa I. vybuduje novou okresní nemocnici.

V roce 1900 se od politického okresu Královské Vinohrady oddělil samostatný okres Žižkov. Nová nemocnice tedy měla patřit dvěma okresům, které se musely dohodnout. Správou bylo pověřeno kuratorium, v němž měly Královské Vinohrady šest zástupců a Žižkov tři, což zapříčinilo řadu sporů.

Na stavbu nemocnice byl vybrán šestihektarový pozemek patřící k usedlosti zvané Horní Stromka, tehdy se nacházel na okraji města a od konečné stanice tramvaje na Flóře k jeho hranicím vedl kilometr neupravené cesty. Dlážděná vozovka s chodníky byla zbudována až v roce 1924.

Nemocnice měla sloužit asi stovce nemocných a počítalo se s možností rozšíření až na čtyři sta pacientů. Zvolen byl systém pavilónů a do veřejného konkurzu se přihlásilo celkem sedm návrhů. Vítězným projektantem nemocnice se stal architekt Karel Horák (podílel se mimo jiné také na stavbě Divadla na Vinohradech), se kterým po medicínské stránce spolupracoval dr. Václav Michal. Plány na stavbu osobně shlédl v roce 1901 sám panovník. Začalo se stavět na konci roku 1899 a pro pacienty se Nemocnice Františka Josefa I. na Královských Vinohradech otvírala 11. května 1902. Celá stavba přišla na 1 200 000 rakousko-uherských korun. Svým zařízením patřila tehdy vinohradská nemocnice k nejmodernějším v Čechách.

Na sedmi stupňových plochách stály jednotlivé budovy: administrativní (sem patřily i laboratoře), hospodářská, prosektura (tedy kaple a pitevna), pavilón chirurgický, dva pavilóny interní a pavilón infekční

a dezinfekční. Každé oddělení mělo několik velkých sálů se 14 až 24 lůžky a dva až tři pokoje se dvěma či třemi lůžky pro platící pacienty 1. a 2. třídy. Areál měl dle tehdejšího územního plánu vinohradského okresu obklopovat rozsáhlý park. Co se týče vnitřního vybavení, nechyběly velmi moderní přístroje: skleněné desky stolu bylo možné ohřívat teplou vodou, nejmodernější typ rentgenu, z Berlína dovezená umyvadla fungovala, aniž se jich bylo nutno dotýkat přímo rukou, v interních pavilónech byly vedle stabilních van k dispozici i vany, jež bylo možno převážet přímo k lůžkům. Lůžkové pokoje ve všech pavilónech měly okna obrácena na jih, chodby a záchody na sever. Chyběly půdy, aby zbytečně nepředstavovaly prostor k uskladňování nepotřebných věcí. Uvážlivě bylo řešeno také zásobování vodou a čištění vod odpadních.

V době uvedení do provozu měla nemocnice 103 lůžek. V čele interního a infekčního oddělení stál MUDr. Erazim Vlasák, MUDr. Václav Michal vedl oddělení chirurgické. Pracovali tu dále dva sekundární lékaři MUDr. Karel Komárek a MUDr. Ladislav Černický. Počáteční počet pěti Milosrdných sester řádu sv. Karla Boromejského, které měly k dispozici čtyři služby a jednoho sluhu, byl vzhledem k rostoucímu počtu pacientů koncem roku 1903 rozšířen: sestra představená tak měla k dispozici deset sester, devět služek a dva sluhy.

V roce 1910 následovalo další stavební rozšíření — nový infekční pavilón, což zvedlo stávající kapacitu špitálu na 328 lůžek, z toho 200 infekčních. Dalšího rozvoje pak doznala nemocnice během první světové války, infekční pavilón sloužil civilní i vojenské správě. Pavilón ovšem nedostačoval válečným potřebám,

a tak bylo rozhodnutím vojenské správy nemocnici dočasně přiděleno přízemí rovněž moderní budovy židovského chorobince, otevřeného Pražskou židovskou obcí v roce 1911.

V roce 1920 byla celá nemocnice z finančních důvodů (bylo velmi náročné zaplatit provoz) s platností od 1. ledna 1922 předána do správy státu jakožto jediné státní zdravotní zařízení v Praze. Zasadil se o to hlavně dr. Jan Semerád (v letech 1904 až 1919 řídící primář nemocnice), který se po vzniku Československé republiky stal státním tajemníkem Ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, a velmi se zasloužil o rozvoj

nově přejmenované Vinohradské nemocnice jako celku. Mimo jiné navrhoval, aby tu byli školeni mladí lékaři z Lékařské fakulty Univerzity Karlovy.

Krátce po převzetí státem Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy nakoupilo pozemky táhnoucí se až k vinohradskému hřbitovu na východní straně a vznikala další oddělení — radioterapeutické a gynekologické. V roce 1925 byl otevřen nový interní a infekční pavilón, o rok později vzniklo oddělení oční, v roce 1928 bylo rozděleno interní oddělení a vznikl druhý primariát. V roce 1934 zahájila činnost poradna pro revmatiky, o rok později vzniklo lůžkové kardiologické oddělení.

V roce 1936 už měla Vinohradská nemocnice kapacitu 599 lůžek. V listopadu následujícího roku byl slavnostně otevřen moderní chirurgický pavilón H s 219 lůžky, jehož součástí bylo i oddělení plastické chirurgie (první na našem území), které se díky profesorovi Františku Burianovi stalo známým po celém světě.

Za německé okupace bylo budování vinohradského areálu utlumen a dalším mezníkem vývoje nemocnice se stal komunistický puč v roce 1948. Naštěstí se i přes násilné reorganizace a střety dařilo po celá léta komunistické vládě udržovat kvalitu zdravotnické péče a sledovat vývoj medicíny. Brzy po válce byla vzhledem k silnému náporu poválečných studentů zavedena ve Vinohradské nemocnici pravidelná výuka mediků pražské Lékařské fakulty a po založení Lékařské fakulty hygienické v roce 1953 se pak nemocnice stala její hlavní výukovou základnou a dostala název Fakultní nemocnice v Praze 10.

V roce 1972, kdy si nemocnice připomínala sedmdesát let od svého vzniku, působily v jejím areálu tyto

1 245 lůžek a zaměstnávala 122 lékařů a 790 sester a dalších zdravotních pracovníků. O provoz hospodářské a technické služby se staralo 485 lidí.

Kapacita nemocnice nejvíce narostla v sedmdesátých a osmdesátých letech, zatímco v devadesátých letech se mírně snížila. Nicméně významně se rozšířily možnosti uplatňovat nejnovější medicínské technologie, rozvinula se spolupráce s nejvýznamnějšími světovými pracovišti a kladen je důraz především na kvalitu poskytované zdravotnické péče. S tím souvisí mírný nárůst počtu klinik a specializovaných pracovišť, ale

kliniky a oddělení: I. a II. interní klinika, Chirurgická klinika, Gynekologicko-porodnická klinika, Klinika plastické chirurgie, Dětsko-kojenecká klinika, Neurologická klinika, Dermatovenerologická klinika, Oddělení popálenin, Otorinolaryngologická klinika, Oční klinika, Rehabilitační oddělení, Onkologické oddělení, Alergologické oddělení, Oddělení nukleární medicíny, Stomatologické oddělení, Oddělení chorob z povolání a Oddělení cizokrajných chorob. Dále v nemocnici působila tato společná vyšetřovací a léčebná pracoviště: Biochemické oddělení, Hematologické oddělení, Rentgenologická klinika, Transfúzní oddělení, Patologickoanatomické oddělení, Ústav soudního lékařství, Anesteziologické oddělení a Mikrobiologické oddělení. Celkem bylo v roce 1972 v nemocnici

i počtu lékařů a zdravotnických pracovníků, kteří a nich působí.

Hlavním zdrojem informací pro tento text byla publikace Q.B.F.F.F.S.: Quod bonum, felix, faustum, fortunatumque sit, vydala 3. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze, konkrétně kapitola Vznik a vývoj Fakultní nemocnice Královské Vinohrady autora Jaroslava Veise. Fotografie pocházejí z knihy Zmizelá Praha — Nemocnice a sanatoria autora Petra Svobodného, Paseka.

Olga Benešová a Valja Stýblová – spolužačky z gymnázia i medicíny

Pavel Čech, Kabinet dějin lékařství

Prof. MUDr. Valja Stýblová, DrSc.

4. června 1922 přišla v mandžuském Charbinu na svět Valentina Kolinová, po starší sestře Emilii narozené v sibiřském Tomsku druhá dcera zeměměřiče a československého legionáře na Rusi Ing. F. Kolina a jeho ženy, volyňské Češky. Po třech letech se rodina přestěhovala do vlasti a bydlela v Praze XIII.

Sestra Emilie navštěvovala Dívčí reálné gymnázium kongregace školských sester O. S. F. na vinohradské Korunní třídě v Praze XII na rohu náměstí Míru (zapisována „Kolínová“ s dlouhým -í-) a o tři ročníky níže studovala i Valentina totéž gymnázium, za Protektorátu nadto i hru na klavír a hudební teorii, zajímala se o vážnou hudbu a literaturu, krátce také učila. V roce 1942 se vdala (manžel prof. Jan Stýblo), v roce 1943 složila státní zkoušku ze hry na klavír. 8. října 1944 se jí v Praze narodila dcera Valja (MUDr., DrSc., doc. neurologie 1985).

Při osmiměsíční dcerce začala Valentina v roce 1945 v Praze studovat medicínu a téhož roku vstoupila do sociální demokracie. Od roku 1950 pracovala na neurologické klinice FN Praha 10 (dnes FNKV) jako odborná asistentka, docentka, profesorka, od roku 1973 do roku 1990 vedoucí katedry neurologie a psychiatrie a přednostka neurologické kliniky FNV. Po pohlčení sociální demokracie komunistickou stranou byla členkou KSČ

až do roku 1990, v roce získala titul 1976 zasloužilá umělkyně, roku 1981 Národní cenu za literaturu. Od roku 1981 až do roku 1990 byla poslankyní Sněmovny lidu Federálního shromáždění, roku 1986 dostala Cenu Antonína Zápotockého a v roce 1987 Řád práce.

Z odborného díla: přes 100 publikací zaměřených na klinickou neurotoxikologii, intenzivní péči v neurologii, neurologické komplikace u diabetu, Diagnóza a prevence v průmyslové neurologii. Z beletrie: Mne soudila noc (1957), Dům u nemocnice (1959), Moje velká víra (1960), Dopis Kláře (1963), Až bude padat hvězda (1966), Nenávidím a miluji (1969), Můj brácha (1973), Na konci aleje (1979), Skalpel, prosím (1981), Nevěra (1984), Princ a skřivánek (1984, čestné uznání IBBY 1986), Zlaté rybky (1988), Benjamin (1992). Monografii *Valja Stýblová* o ní napsala D. Moldanová.

Zemřela 12. listopadu 2020.

Prof. MUDr. Olga Benešová, DrSc.

se narodila 25. února 1922 v Praze rodičům JUDr. Josefovi B. (1890–1978), vojenskému soudci, a jeho manželce Olze (1895–1961). Vystudovala gymnázium spolu s Valentinou Kolinovou (později Stýblovou), pak v roce 1948 Lékařskou fakultu UK v Praze. Roku 1952 se provdala (manžel RNDr. Vladimír Beneš-Vaicenbacher, narodili se jim dva synové, z nichž jeden se stal lé-

kařem a druhý inženýrem). V letech 1948 až 1955 byla vedoucí biologické kontroly léčiv Výzkumného a kontrolního ústavu Spofa Praha, od roku 1955 asistentka, docentka, vedoucí Farmakologického ústavu LFH UK Praha, roku 1975 byla z politických důvodů zbavena pedagogické funkce a pracovala jako vědecká pracovníce nejnižší kategorie (až do roku 1985). V letech 1965 až 1972 na vedlejší pracovní úvazek působila jako vedoucí farmakologického odboru Státního ústavu pro kontrolu léčiv.

Roku 1985 se stala vedoucí oddělení patofyziologie mozku, roku 1990 byla v rámci rehabilitace jmenována profesorkou farmakologie. Třikrát získala (1974, 1980, 1991) cenu České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně za nejlepší publikaci, roku 1987 byla oceněna diplomem ČLS JEP za organizační práci ve Společnosti vyšší nervové činnosti, v roce 1990 stříbrnou medailí UK za zásluhy o výstavbu.

Dosáhla prioritních výsledků a mezinárodního ohlasu vědecké práce ve více oborech psychofarmakologie (monografie *Mechanismus účinku některých psychofarmak*), perinatálního poškození vývoje mozku a jeho prevence (monografie *Perinatal distress and brain development, Brain development and drugs*), rizika toxicity léčiv a regulačních opatření zdravotní správy. V uvedených oborech publikovala více než 400 vědeckých prací v našich i zahraničních odborných časopisech.

Věnovala se též činnosti organizační a společenské — např. funkce ve výborech ČLS JEP (Farmakologické společnosti, Společnosti pro studium vyšší nervové činnosti), předsedala organizačnímu výboru dvou mezinárodních symposií o toxicitě léčiv v letech 1971 a 1976, byla stálou členka lékopisné komise ministerstva zdravotnictví ČR, podílela se na vypracování směrnic mini-

sterstva zdravotnictví pro zkoušení nových léčiv, byla členkou četných zahraničních společností a členkou redakce časopisu *Int. J. of Prenatal and Perinatal Studies*.

Jejím posledním pracovištěm bylo Psychiatrické centrum v Bohnicích, kde s prof. Cyrilem Höschlem editovala česká vydání publikací o Nobelových cenách za fyziologii nebo lékařství. Rekreačně se věnovala zahrádkářství, vodním sportům (plavání, kanoistice) a cestování.

Zemřela 20. ledna 2005.

Gratulujeme jubilantům!

80 let

Doc. MUDr. Daniela Janovská, CSc.

docentka Ústavu epidemiologie a biostatistiky 3. LF UK

75 let

PhDr. Alena Herbenová

odborná asistentka Kliniky rehabilitačního lékařství 3. LF UK a FNKV

65 let

MUDr. Pavel Trunečka, CSc.

odborný asistent Interní kliniky 3. LF UK a FNKV

60 let

Mgr. Jana Heřmanová, PhD.

odborná asistentka Ústavu ošetřovatelství 3. LF UK a FNKV

Prof. MUDr. Ivan Rychlík, CSc.

přednosta Interní kliniky 3. LF UK a FNKV

MUDr. Vladimír Volf, PhD.

odborný asistent Kliniky dětí a dorostu 3. LF UK a FNKV

MEDICINA

Etika urgentní medicíny – z pohledu každodenní praxe

V příštím roce vyjde v nakladatelství Grada kniha „Jana Šeblová, Jaromír Matějka a kol.: Etika urgentní medicíny – z pohledu každodenní praxe“. Přinášíme několik úryvků z připravované publikace.

Urgentní medicína a etika? Když jde o život?

K zájmu o problematiku etiky v urgentní medicíně mě přivedly otázky, které jsem si během práce na zdravotnické záchranné službě a na urgentním příjmu kladla. Na některé z nich jsem nenalezla uspokojivou odpověď dodnes – uspokojivé a jasné odpovědi možná ani nejsou. Přesto si otázky musíme klást a odpovědi se snažit hledat. Vždyť jsme se nakonec u každého svého pacienta a v každé klinické situaci rozhodnout museli a v ten okamžik jsme volili ten způsob léčby, který jsme vyhodnotili jako nejlepší z možných, nebo alespoň jako nejméně špatný.

Kdy naše schopnosti zvrátit okamžik klinické smrti představují pro pacienta jedinou naději, a kdy naopak škodí?

Jak najít rovnováhu mezi právy pacienta, jeho autonomií, prospěchem a bezpečnou léčbou a právní jistotou zdravotníka?

Co se smí a co nesmí v případě katastrof? A kdo má právo to rozhodnout?

Jak zajistit soukromí pacientů ve veřejném prostoru, doslova na ulici, a jak se vyrovnat s právem veřejnosti na informace prostřednictvím médií? Jak zabránit „civilní žurnalistice“, nesvázané žádnými etickými kodexy? A jde to vůbec?

Jak se poprat s předsudky, které máme, a vůbec si je neuvědomujeme? Jak se vyrovnat s ošetřováním pacientů, se kterými máme problém?

Co když musíme řešit situace, které přesahují naše kompetence a nikde v dosahu není příslušný odborník či specialista?

Jaké jsou univerzálně platné etické principy, použitelné v urgentní medicíně? A nepatří jen do říše pohádek, snů a přání?

Obor urgentní medicína je někdy veřejností i samotnými poskytovateli vnímán jako akční, ve kterém se zdravotníci neustále ocitají uprostřed víru kritických situací a mimořádných událostí a na pochyby či subtilnější přístup není čas. Od toho je krok k představě, že když se zachraňuje, vše ostatní jde stranou, že tato snaha je nadřazena všemu, je správná sama o sobě a nikdo tomu nemá překážet. Pokud však opravdu chceme prospět svým pacientům, musíme jim naslouchat, ptát se jich, a především je respektovat. Přijímat jejich volby, jejich představy, jejich přání. Jen málokdy musíme rozhodovat za své pacienty, ale v jejich nejlepším zájmu, v drtivé většině případů se s nimi můžeme domluvit, a i v krátkém časovém intervalu se snažit pochopit a přijímat jejich životní normy, nesoudit je podle našich.

Urgentní medicína bývá nazývána sociální a zdravotní záchrannou sítí — na urgentním příjmu najde ošetření a útočiště každý, a to i ve zdravotnických systémech, které jsou orientovány výhradně na tržním principu. Pokud se ubráníte syndromu vyhoření a zachováte si zájem o pacienty a jejich životní příběhy, někdy lidsky i medicínsky značně klikaté, bude Vám odměnou nadhled a tolerance k nejrůznějším lidským pokleskům i omylům. V tomto je urgentní medicína globalizovaným oborem, spektrum pacientů je totožné kdekoliv na světě, na každé záchranné službě a každém urgentním příjmu ve všech myslitelných lokalitách.

Většinou kapitol této knihy se jako červená nit line problematika komunikace. Medicína stojí a padá se vztahy — s pacienty, jejich příbuznými, ale i mezi zdra-

votníky a kolegy. Urgentní medicína zůstává jedním z posledních oborů, které musí vidět pacienta nejen jako člověka v jeho celistvosti, ale v kontextu jeho životního příběhu. Tím, že musí řešit akutní problém teď a tady, musí onen celek umět vnímat a řešit priority. Nelze vystačit s oborovými klapkami, neexistují.

Pro etický přístup k pacientům nemusíte znát základy filosofie, různé školy a systémy, je pouze potřeba poznat sám sebe, ujasnit si hodnoty a postoje a umět je reflektovat i obhájit. Není to snadné a někdy to bolí, je to práce na celý profesní život. K tomu, aby byl člověk i dobrým lékařem, sestrou či záchranářem stačí udržet si zájem — o medicínu i o lidi.

(Z úvodní kapitoly Jany Šeblové)

Pacienti, zdravotníci a publikum

Mediální obsah zprostředkovává svědectví o nemo-ci, zranění nebo o mimořádných událostech s velkým počtem zasažených osob. Základním konceptem, na kterém zprostředkování těchto témat stojí, je „distant suffering“, tedy vzdálené utrpení. Publikum totiž není u události přítomné, vše se dozvídá nepřímo a musí se spolehnout pouze na média včetně svědectví na sociálních sítích. Námětem jsou události geograficky vzdálené, a to včetně ukázkové čistě regionální zprávy o dopravní nehodě, protože většina publika není z daného místa. Publikum většinou konzumuje události z pohodlí svých domovů, nemaje zkušenosti s takovou mírou utrpení ve svém vlastním životě. Média, která se snaží zasáhnout publikum, doslova útočí na naše emoce, rámuji zpravodajství emocionálním nábojem, aby obsah vzbudil odezvu ve svém publiku. Strohé zprávy, úřed-

nický tón a odosobněné formulace nezaujmu, nepodníčí naši pozornost a jsou jednou z překážek vnímání informací.

V souvislosti s médii se proto často mluví o emocionálním přetížení, které vede až k emocionálnímu vyprázdnění, únavě a vyhýbání se negativním nebo potenciálně rozrušujícím zprávám, mezi které můžeme zprávy o nemocech, utrpení a katastrofách jednoznačně zařadit. Jednotlivci si aktivně vytvářejí strategie, jak s emocemi, které k nim proudí, nakládat, přičemž se současní autoři přikláníjí k tomu, že se se nejedná o pasivní vyhýbání se, ale naopak o aktivní činnost. Během posledních dvou let, kdy se celosvětově potýkáme s pandemií onemocnění covid-19, a mediální prostor byl plný zpráv o utrpení, jsme dostávali z oficiálních míst doporučení ohledně naší duševní i mediální hygieny, aby-

chom vůbec dokázali nakládat s tak velkým množstvím negativních zpráv v médiích.

Jak již bylo řečeno, základním východiskem zpráv je koncept vzdáleného utrpení, to znamená, že se neblahé události nedějí mě, ale „těm druhým.“ Tento rozpor „my versus oni“ je obzvláště patrný v kontrastu kulturního Západu a zbytku světa, kde doposud častěji dochází k přírodním katastrofám či válečným konfliktům. Situace je však jiná, dochází-li k událostem přímo u nás nebo v našem kulturním kontextu, jakým bylo tornádo na Jižní Moravě v létě roku 2020. V právě probíhajícím konfliktu v Evropě mezi Ruskem a Ukrajinou došlo k radikální změně postoje, ohromné vlně solidarity a finanční i materiální pomoci, protože útok vnímáme jako útok na „nás“ a nikoliv na „ně“. Důsledkem zpravodajství z míst zasažených katastrofou je zapojení publika většinou finanční pomocí. Taková pomoc se na první pohled může zdát neproblematická, na druhou stranu darování může posilovat pocit svrchovanosti západní společnosti nad „ty druhé“, prohlubovat nerovnosti v bohatství. Dobře míněná pomoc pak může fungovat jako zpětnovazebná smyčka potvrzující naši verzi humanity a způsob, jakým exportujeme naše západní etické a kulturní normy.

Kromě tvůrců obsahu a nemocných jsou ústředními aktéry zdravotníci a záchranáři. Při pohledu na zpravodajství týkající se zdraví nacházíme schémata, která přerůstají až ve stereotypní zobrazování. Již byly nastíněny dva základní — pasivní nemocný, který přijímá pomoc, a naopak aktivní záchránce, který drží situaci v rukou, aktivně jedná a je spojován s uzdravením, zlepšením situace a pomocí. Takový obraz je jistě pro samotné záchranáře příznivý a ukazuje je v dobrém světle. Práce

tiskových oddělení logicky jde tímto směrem, protože skrze jednotlivce a jejich úspěchy budují obraz spolehlivé pomáhající instituce. Tento mediální obraz svrchovanosti a podřízenosti prohlubuje asymetrický vztah lékař — pacient, který na úrovni individuální situace může působit potíže se schopností pacienta aktivně řešit své zdraví a převzít za něj zodpovědnost. Onen nesymetrický vztah, který má hluboké kořeny díky expertní povaze a exkluzivitě medicínského povolání, přestává fungovat i v momentu, kdy zdravotník potkává aktivního pacienta, který si je vědom svého zdraví a má představu o tom, jak by chtěl být léčen. S dostupností informačních zdrojů díky moderním technologiím a internetu se stále častěji objevuje pojem „e-pacient“ — informovaný laik využívající aplikace pro zdraví, který si může snadno ověřit informace o diagnóze a léčbě. Komunikace a vztah s takovým pacientem je pro poskytování péče novou výzvou.

Důsledkem zobrazování zdravotníků jako hrdinů mohou v konečném důsledku být zkreslené představy o tom, co dnes medicína, záchranná technika a moderní vybavení dokáží. Již méně se veřejnost dozvídá o limitech lidského těla, o tom, že existuje hranice, za kterou moderní medicína ustupuje přírodě. Během posledních dvou let jsme se dozvíдали alespoň o zranitelnosti samotných zdravotníků, nicméně je otázkou, jak dlouho v nás povědomí o náročnosti profese zůstane a zda se jen neprohloubil obraz hrdinů, kteří se obětují za zdraví společnosti. Právo vyjádřit nesouhlas se zveřejňováním informací a obrazových materiálů by se mělo vztahovat nejen na pacienty, ale i na zdravotníky a záchranáře, protože mohou mít řadu důvodů, proč by to, že se stanou materiálem pro zpravodajství, mohlo být za jejich komfortní zónou.

(Z kapitoly „Média, etika, utrpení a zdraví“ Niny Wančové)

Rozdíly, nerovnosti a zdravotní systémy

To, že na světě a v rámci jednotlivých zemí a regionů existují rozdíly v poskytování zdravotní péče, není překvapením. Nicméně důležitou otázkou je, kdy se rozdíly stávají neetickými nerovnostmi. Pro pochopení této problematiky je nutné rozlišit mezi termíny *inequity* and *inequality*. *Inequity* je termín pro nespravedlivé nerovnosti, kterým se lze vyhnout, a které vyplývají ze špatné správy zdrojů, z korupce nebo z kulturního, politického, sociálního či jiného druhu vyloučení jednotlivců a skupin. *Inequality* popisuje interindividuální rozdíly, například na základě biologických či genetických faktorů, které nejsou způsobeny nespravedlivým rozdělením zdrojů. Oba termíny jsou blízce spojeny a rozdíly se často stávají neetickými. Rozlišení mezi rozdíly a nerovnostmi vyžaduje, abychom přemýšleli o tom, co je etické. Například objev role epigenetické modulace poukazuje na to, jak sociální a životní prostředí může vést k biologickým rozdílům i k jejich přenosu přes několik generací. Jedním z prvních příkladů epigenetické modulace byl objev biologických rozdílů mezi potomky žen z Nizozemí, které postihl hladomor na konci druhé světové války. Tito potomci měli zvýšené triglyceridy, LDL cholesterol, riziko diabetu II. typu i dalších zdravotních problémů a zvýšené mortality. Možným důvodem jsou právě epigenetické změny, které vedly k deaktivaci některých genů. Podobné epigenetické změny byly pozorovány mezi potomky těch, co přežili holocaust, a také mezi osobami vystavenými socioekonomické deprivaci. Proto i biologické rozdíly, které na první pohled jako nerovnosti nemusí působit, mohou být důsledkem nespravedlivého rozdělení zdrojů.

Spravedlnost je jedním z etických principů, který je pro uvažování ohledně nerovností zásadní, a ačkoli možná v každodenní lékařské praxi nedominoval, je důležitým organizačním principem zdravotnických systémů včetně urgentní medicíny. Často je princip spravedlnosti shrnut zásadou *co nejvíce dobra pro co nejvíce lidí*. Nicméně způsob, jakým jednotlivé země a zdravotnické systémy tento princip aplikují, se liší, a organizace národního nebo regionálního systému zdravotní péče je ovlivněna řadou faktorů — sociálními, ekonomickými a politickými, stejně tak jako infrastrukturou zdravotnických zařízení a potřebami jednotlivců. Z těchto faktorů jsou často ekonomické a politické dominantní, takže poskytování zdravotní péče může být odrazem státní politické ideologie, která však nemusí být v souladu s etickými principy rovnosti a spravedlnosti.

Jeden z běžných principů organizace zdravotních systémů se zaměřuje na ekonomickou spravedlnost, aneb každý člen společnosti by měl mít rovný podíl veřejných zdrojů či jeho finanční podíl na zdravotní péči by měl být spravedlivý vzhledem k jeho příjmu. Další princip je zaměřený na rovnoměrný přístup k péči například skrze zavedení univerzálních zdravotních systémů. Ty jsou financovány z národních rozpočtů a z daní občanů, a proto jsou přístupné pouze těm, kteří jsou zapojeni do systému. Proto může dojít k vyloučení například minoritních skupin či osob ve vyloučených lokalitách. Výše zmiňovaný nadnárodní a historický pohled také upozorňuje, že univerzální národní systémy jsou založeny na ekonomickém bohatství, které má často koloniální původy, a tím vznáší otázku redistribuce zdrojů jakožto etické zodpovědnosti.

Ale i při národním pohledu mohou tyto dva principy vést k nerovnostem, jelikož jednotlivci mají různé potřeby, a pokud do nich investujeme rovnoměrně, tak někteří dostanou nedostatečnou péči. Proto se jeden z pohledů na spravedlnost zdravotnických systémů zaměřuje na distribuci zdrojů tak, aby byly zajištěny rovné zdravotní výsledky. Za tímto pohledem je rozdíl mezi rovnoměrným přístupem (*equality*) oproti spravedlivému (*equity*). Pokud potřeby jednotlivců nejsou náhodné, ale jsou důsledkem vyloučení ze společnosti například na základě etnické či rasové příslušnosti, náboženství, politického přesvědčení, ekonomických či sociálních podmínek, potom jejich opomenutí je v přímém rozporu s deklarací práva na zdraví a rovno-

měrné investice nepomohou jednotlivcům dosáhnout nejvyšší úrovně zdraví. Až tato nejvyšší možná dosažitelná úroveň může být vnímána jako spravedlivá. Spravedlivý přístup bere potřeby jednotlivců v potaz i za cenu vyšší finanční investice, jelikož cílem jsou rovné zdravotní výsledky.

(Z kapitoly „Všudypřítomnost nerovností v poskytování zdravotní péče“ Dominiky Šeblové)

Bolesti hlavy v kazuistikách **prof. Ivana Štětkářová a kolektiv autorů**

Bolesti hlavy jsou jednou z nejčastějších obtíží, s kterou přichází pacient do ordinace praktického lékaře, neurologa nebo internisty. Z hlediska výskytu značně převažují primární bolesti hlavy nad sekundárními, ale důležité je nepřehlédnout závažná onemocnění, u kterých je bolest hlavy jedním z klinických příznaků.

Nová publikace prof. Ivany Štětkářové, přednostky Kliniky neurologie 3. LF UK a FNKV, a kolektivu autorů přináší řadu kazuistik s primárními a sekundárními bolestmi hlavy — od začátku, přes průběh, až po diagnostiku a léčbu jednotlivých chorob. Další část obsahuje komentáře popisující aktuální diagnosticko-terapeutické pohledy na danou nemoc, včetně diferenciální diagnostiky a nejdůležitějších bodů k zapamatování. Kazuistiky se týkají běžných neurologických onemocnění, ale také dokumentují velmi vzácné a ojedinělé diagnózy. Každý pacient je jedinečný, a tak i jeho příběh je unikátní. Použité diagnosticko-léčebné postupy jsou poučné a jsou i určitým návodem, který lze aplikovat na podobné stavy.

Učebnice je určena pro klinickou praxi i pro přípravu na specializační zkoušky v neurologii a dalších relevantních oborech. Maxdorf, 2022, 368 stran.

Skutečným expertem na své zdraví a život je pacient, říká o vztahu mezi lékařem a pacientem Barbora Mechúrová

Helena Sedláčková

Základním kamenem zdravotnického vzdělávání je odborná stránka a tak nějak se automaticky počítá s tím, že ve chvíli, kdy zdravotník nastupuje do praxe, dokáže se svými pacienty a kolegy v týmu i správně jednat. Opak je však často pravdou, říká v rozhovoru se Zdravotnickým deníkem doktorka Barbora Mechúrová, organizátorka 1. ročníku konference o komunikaci s názvem Zdravé zdravotnictví. Podle ní je správná komunikace dovedností, kterou je potřeba si osvojit a trénovat. Mluvit o tom se však začíná až v posledních letech, jak se patriarchální přístup lékaře k pacientovi mění v partnerský, dodává s tím, že jedině pacient sám je skutečným expertem na své zdraví a život.

Konferenci o komunikaci, jejíž první ročník se konal 24. září, jste nazvala Zdravé zdravotnictví. Proč tento název? Znamená to, že komunikace v českém zdravotnictví není zdravá?

Sousloví „zdravé zdravotnictví“ je pro mě něčím, co odráží hodnoty, kvůli nimž vznikl projekt MedicRise (oficiální organizátor konference). Jde o partnerský přístup, empatii, lidskost a bezpečný prostor — to vše bychom rádi v našem zdravotnictví rozvíjeli. A komunikace je nástrojem, který tyto hodnoty vytváří a přenáší dál. Ve zdravém zdravotnictví tak podle nás nejde jen o vzdělání, odbornost a kompetence poskytovatelů zdravotní péče, ale také o lidské hodnoty. Protože zdravotnictví vždy bylo, je a bude pomáhající profesí. A již ze své podstaty by tyto hodnoty mělo odrážet.

V tomto pojetí se komunikace stává skutečným pracovním nástrojem zdravotníka. Do jaké míry se jí tedy věnuje pozornost při přípravě mediků a následně v praxi?

Z mého úhlu pohledu to je velmi opomíjené téma. Během vzdělávání zdravotníků — a je jedno, jestli se bavíme o lékařích, zdravotních sestřích nebo jiných zdravotnických profesích — se měkkým dovednostem, kam komunikace patří, věnuje velmi málo pozornosti. Ano, základním kamenem zdravotnického vzdělávání je odborná stránka. Ale komunikace se tak nějak bere jako samozřejmost. Počítá se s tím, že zdravotník ve chvíli, kdy přichází do praxe a začíná poskytovat zdravotní péči, umí komunikovat. Ale opak je často pravdou.

Patriarchální přístup znamená nevyrovnaný vztah

Když se zde na konferenci rozhlédnu, vidím hlavně mladé lidi, mladé ženy. Osobně bych odhadla, že především z nelékařských profesí. Do jaké míry význam tohoto tématu vnímá lékařská generace, která nyní stojí v čele nemocnic, klinik, odborných společností a má mnohem větší možnosti něco reálně změnit?

Máte pravdu, osazenstvo konference je velmi mladé. Věkový průměr je kolem třiceti let, ale samozřejmě tu jsou i čestné výjimky. Lékařů a studentů lékařských fakult je třetina až polovina, pak zdravotní sestřičky, psychologové a ostatní zdravotnické profese. Ale je pravda, že z nějakého důvodu toto téma oslovuje mladé lidi více než ty, kteří se ve zdravotnictví pohybují delší dobu.

Jaké pro to máte vysvětlení?

Důvodů může být celá řada. Mladí lidé jsou časově blíže té své původní motivaci, která je vedla k rozhodnutí stát se zdravotníkem. Na lékařskou fakultu šli s tím, že chtějí pomáhat lidem. Ti, co jsou v praxi již déle, sebe a své pacienty vidí už možná někde trochu jinde. Ono se říká, že ryby vodu nevidí, protože v ní žijí. A když se člověk v tom prostředí pohybuje delší dobu, častokrát začíná být profesně slepý vůči problémům, které už jsou tak nějak zakořeněné.

Můžete být trochu konkrétnější?

Pacienti chtějí být vyslyšeni, chtějí, aby s nimi zdravotník komunikoval, poskytl pozornost, útěchu a empatii. Zdravotník to ale může vnímat jinak — má časově omezené možnosti, potřebuje pacienta ošetřit rychle,

efektivně, správně, a zároveň se musí vyrovnat s dalšími nároky kladenými systémem. A tyhle potřeby se nepotkávají. Zdravotníci tedy mohou potřeby pacienta vnímat jinak, a proto ne vždy na první pohled je komunikace něco, v čem cítí potřebu rozvoje. Buď je to vůbec nenapadne, nebo to pro ně v tu chvíli není tak důležité. Já mám pocit, že rozvoj komunikace ve zdravotnictví je něco, o čem se opravdu intenzivně mluví až v posledních pár letech, jak se ten dříve popisovaný patriarchální přístup posouvá do partnerského, zaměřeného na pacienta. Změna přichází postupně.

Mluvíte o partnerském přístupu lékaře k pacientovi. Proč je podle Vás tak důležitý?

Na to by měl odpovědět spíš někdo z pacientů. Ale jak to vnímám já osobně — když je ten přístup spíše patriarchální, kdy lékař je jasnou autoritou, má know-how a přebírá zodpovědnost za zdravotní stav pacienta, jde o nevyrovnaný vztah. Partnerský přístup klade důraz na to, že skutečným expertem na své zdraví a život je pacient. Rozhodování a zodpovědnost leží více na něm než na lékaři.

MUDr. Barbora Mechúrová.

vyštudovala všeobecné lékařství na 3. LF UK. Letos zahájila doktorské studium na 1. LF UK v oboru Lékařská psychologie a psychopatologie. Pracuje jako lékařka v Psychiatrické nemocnici Bohnice, zároveň vyučuje budoucí lékaře na Klinice psychiatrie a lékařské psychologie 3. LF UK, kde se věnuje tématům jako je problematika raného traumatu a stresu, základy psychoterapie či praktická výuka psychiatrie v rámci volitelného kurzu Hodnocení psychopatologie. Je zakladatelkou projektu MedicRise podporujícího neformální vzdělávání zdravotníků.

Poskytování zdravotní péče by podle mne mělo být o spolupráci. Každý z těch aktérů, tedy pacient a zdravotník, je tam za nějakého experta. Pacient je expertem na své zdraví a život. Lékař, či zdravotník má určité znalosti, nebo dovednosti, kterými může pomoci pacientovi dosáhnout kýženého stavu, tedy — obvykle — zdraví. A společně hledají cesty, jak na tom pracovat. A toho lze dosáhnout jen ve chvíli, kdy jsou partnery.

Ale jsou přece i situace, kdy takový partnerský dialog nemůže fungovat nebo dokonce nemusí být ani žádoucí.

Ano, samozřejmě, jsou situace, kdy to není možné, jako v případě nedobrovolných hospitalizací nebo takových stavů, kdy člověk není schopen sám za sebe rozhodovat či zhodnotit svůj stav z povahy nemoci, jako v případě nádorového onemocnění mozku nebo stavu demence. Ale tam, kde to možné je, tak by rozhodování mělo být opravdu ponechané na pacientovi. Je zodpovědností nás zdravotníků poskytnout pacientovi všechny informace, které potřebuje k tomu, aby se mohl sám svobodně a informovaně rozhodnout.

Lékař sám by tedy neměl pacientovi říkat, co má a nemá dělat? Například u chronických pacientů — nemá říkat nekuřte, nepijte, zhubněte, hýbejte se?

Tady se dostáváme do oblasti komunikačních technik, způsobů, jak se bavit o konkrétních tématech. My zdravotníci máme často tendenci přesvědčovat pacienta, co má dělat nebo nedělat jinak. A vidíme, že narážíme. Je tomu obvykle právě proto, že to říkáme z pozice autority, přísného rodiče — tohle dělej, tohle nedělej. Nepřicházíme ale s nabídkou, že něco je možné dělat a něco nedělat. A ten člověk si sám vybere, co chce a co nechce.

A zde přichází na pomoc, jak jsem již zmínila, konkrétní komunikační techniky, jako je třeba vedení motivačních rozhovorů s pacienty, tedy jakým způsobem je motivovat ke změně, nebo jak s nimi komunikovat tak, aby oni sami objevili nějakou svou vlastní vnitřní motivaci.

Neděláte tím z lékařů napůl psychology?

Možná. Jsou to ale techniky, které se dají využívat v různých situacích. Někdy skutečně musí být lékař stručný a v urgentních situacích dávat jasné pokyny. Ale pokud se bavíme o pacientech, kteří jsou v naší péči delší dobu, tak je třeba zaujmout jiný přístup.

Nejde jen o to, kolik má lékař zrovna času

Ono to zní velmi pěkně, ale v reálné praxi to často vypadá jinak. Lékař má málo času, plnou čekárnu a další povinnosti. Co s tím?

Myslím, že bariéry jsou na straně nás zdravotníků, respektive systému, i na straně pacientů. Rozhodně nechci, aby to vyznělo, že zdravotníci dělají všechno špatně, a že když změní svůj způsob komunikace, tak to vyřeší. Problémy jsou často systémové, zdravotníků je málo, pacientů mnoho. Zároveň do ambulancí přicházejí lidé, kteří o ten partnerský přístup ani tolik nestojí a nechtějí se na rozhodování o svém zdraví podílet. Nebo jen přijdou s tím — pane doktore, napište mi prášek a já zase půjdu. Bariéry jsou na obou stranách.

Jak to tedy změnit?

Na změně je třeba pracovat po kouscích. Z dostupných dat vyplývá, že rozdíl mezi tím, kdy pacient odchází z ambulance a má pocit, že byl vyslyšen a byla mu věnována pozornost, není otázkou času. I za třiminutový, nebo pětiminutový rozhovor se dá udělat něco, co

je pro toho člověka natolik důležité, že to změnu přinese. Data říkají, že nejde o čas, ale opravdu o změnu v přístupu. Ono může stačit třeba se jen zeptat: co by vám pomohlo, co vy si myslíte, že byste v tuto chvíli potřeboval? Nebo použijete jednu větu, v níž tu zodpovědnost pacientovi vracíte nebo mu prostě jen chvíli budete věnovat pozornost. To samo může udělat velký rozdíl a změna přichází právě s tímto uvědoměním. To je ten klíčový okamžik.

Jestli to dobře chápu, tak klíčové tedy je, aby zdravotníka vůbec napadlo, že by se mohl zamyslet nad svým způsobem komunikace a že je taky možné něco změnit nebo upravit právě v této oblasti. To je možná ta největší bariéra, ta ochota si to připustit.

Souhlasím. A aby takové uvědomění mohlo vzniknout, je zase potřeba otevírat diskuzi a mluvit o tom. Což je přesně to, o co se teď snažíme. Nejsem si vědoma žádné jiné podobné konference, která by se věnovala čistě rozvoji komunikačních dovedností u zdravotníků.

A jak to vypadá na lékařských fakultách?

Já jsem studovala na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy a myslím si, že zrovna tam se komunikaci věnuje více pozornosti, než jinde, především díky paní profesorce Lucii Bankovské Motlové a panu proděkanu Davidu Marxovi. Ale i tam je podle mého časová dotace nedostatečná. Během mého šestiletého studia jsme měli jeden kurz lékařské psychologie a komunikace s pár výukovými jednotkami na sdělování závažných zpráv, komunikaci s agresivním pacientem a podobně. Ale bylo to opravdu nepatrné množství během jednoho jediného výukového týdne. Pak je tam ještě možnost volitelného kurzu, ale ten si vybírá jen malé množství studentů.

Do jaké míry se dá správná či vhodná komunikace naučit?

Jsou lidé, kteří to umí od přírody a je to pro ně intuitivní záležitost, aniž by nad tím museli přemýšlet. A pak jsou jiní, kteří to musejí, nebo by měli, trénovat. Komunikace je dovednost jako každá jiná. Učíme se jí během života, a stejně tak ji můžeme systematickým vzděláváním a tréninkem dále zlepšovat.

Existují různé komunikační způsoby a techniky, které se dají využít v různých situacích a pomáhají dosáhnout určitého porozumění. Já to s oblibou přirovnávám k malbě obrazu. Nikoli každý z nás dostal do vínku velký talent mezilidské komunikace a nikoli každý z nás dokáže namalovat nádherný obraz jako Michelangelo. Různými technikami ale můžete namalovat obraz, který má všechno, co má mít, i když to nebude dokonalé. A stejně je to s komunikací.

Můžete uvést příklad konkrétních technik, které se učí? Třeba jak sdělit závažnou diagnózu?

Jsou techniky pro univerzální použití i takové, které řeší poměrně specifické situace. Zmiňujete komunikaci o závažné diagnóze. K tomu například existuje komunikační protokol SPIKES, což je akronym anglických slov (*setting, patient perspective, invitation, knowledge, emotions, summary and strategy*). Ten pomáhá nastrukturovat rozhovor tak, aby zazněly závažné tíživé informace, a zároveň pacient a jeho rodina mohli projevit emoce. A také aby se jasně stanovil další postup.

Jak komunikovat s pacientem, který přijde s nějakou dezinformací? Který si říká — Vy mi tu něco povídáte, ale já vím svoje. Jak s takovým pacientem pracovat?

To je téma, které se hodně obnažilo s příchodem covidové pandemie. Pokud by do mé ordinace přišel pacient s informací, která není vědecky podložená, tak bych v prvé řadě kladla mnoho otázek. Abyste zjistila, jak vůbec k tomu ten člověk dospěl, co ho na té informaci oslovuje, proč si myslí, že je pravdivá, z jakých zdrojů ji má, s kým ji konzultoval a jestli se někdy setkal s opačnými názory. Úplně si nemyslím, že bychom to tomu pacientovi měli vyvracet, ale měli bychom se ho zeptat, zda ho zajímá, co si o tom myslím já. Nebo jestli by se rád dozvěděl i jiný pohled, než je ten jeho.

Ve chvíli, kdy přijdete s nabídkou, jsou lidé otevřenější tomu ty informace přijmout. To známe i z běžného života. Když řeknete někomu — ty nemáš pravdu, tohle je hloupost, tak ten druhý se začne obhajovat nebo rovnou útočit. To je přirozená reakce na to, když nám někdo říká, že nemáme pravdu. Takže jde zase o ten partnerský přístup. Nepoučovat, ale poskytnout šanci dozvědět se víc. A nechat toho druhého, aby se rozhodl, jestli se více dozvědět chce, anebo ne.

Důležité je klást otevřené otázky

Takže když to shrnu, obsah informace, kterou chceme sdělit, je pořád stejný, ale velmi záleží na formě sdělení. To mě přivádí ke komunikaci v lékařských týmech. Paní doktorka Hornová mluvila o tom, že každý jeho člen má vlastní komunikační jazyk a najít společnou řeč tak může být poměrně náročné.

Ano, a je to velmi důležité téma. Jak se v současné době vyvíjí medicína, stále více se mluví o potřebě vytvářet multidisciplinární týmy, protože léčba vyžaduje komplexní pohled.

Paní doktorka říkala, že pokud by mezi lékaři nastal skutečný dialog, byla by to revoluce. To je poněkud přísné hodnocení, souhlasíte s tím?

Jsem o tom přesvědčená, ale zároveň věřím, že je tato revoluce možná. Nedojde k ní ze dne na den, ale může se dít postupnou změnou. Když si tyhle věci začne uvědomovat stále více lidí, kteří začnou pracovat na změně u sebe, ve svých ambulancích, u svých pacientů, tak se to bude postupně šířit i do dalších koutů zdravotnictví.

Lze o nějaké zdravotnické odbornosti říct, že by byla z principu komunikativnější než jiná?

Dříve jsem si myslela, že ano. Já jsem si za svoji specializaci zvolila psychiatrii. To je z podstaty obor, který stojí na komunikaci, protože ta je naším jediným diagnostickým a často i terapeutickým nástrojem. Domnívala jsem se, že právě k tomuto oboru inklinují lidé, kteří jsou otevření a svoji komunikaci rozvíjí. Ale bohužel jsem zjistila, že tomu tak vždy není. A naopak jsem se se skvělým přístupem setkala u tak protikladných oborů, jako je chirurgie či ortopedie. Je to spíše o těch lidech než oborech.

Existuje nějaké univerzální pravidlo, co v komunikaci s pacientem dělat či nedělat?

To je trochu ošemetná otázka, protože každá situace a každý člověk vyžaduje něco jiného. Neexistuje univerzální komunikační pravidlo, které by šlo aplikovat na všechny situace. Nicméně si myslím, že bychom se jako lékaři měli především naučit se ptát a pokládat otevřené otázky. Ty nám častokrát přinesou mnohem více informací, než otázky zavřené, které máme často tendenci automaticky pokládat.

Co myslíte zavřenou otázkou?

Uvedu příklad. Pacient přichází do ambulance a my se ptáme — Bolí vás hlava? Od kdy? Je to ostrá bolest, tupá bolest? Klademe uzavřené otázky, na které člověk odpoví ano, nebo ne, případně nám odpoví jedním slovem. Na otevřenou otázku musí pacient odpovědět šířeji. To nám často přinese více informací, než pokud klademe jen uzavřené otázky. Třeba taky zjistíte, že ta hlava pacienta bolí z úplně jiného důvodu, který vy nemůžete vyřešit.

Napadá vás ještě nějaký příklad toho, co by se v komunikaci rozhodně dít nemělo?

Asi nedokážu vypíchnout jednu konkrétní věc, nějakou univerzální chybu. Jak jsem již říkala, každá situace je něčím specifická. V 95 procentech případů byste řekli, že určitá forma komunikace není úplně vhodná, ale stále představuje správné řešení pro těch zbývajících pět procent, kdy je funkční. Je to trochu i o ochotě experimentovat. Zkusíte něco a uvidíte, zda to zafunguje, či nikoli. Někdy třeba narazíte, ale jindy to vyjde. Důležité je to nevzdat.

Rozhovor byl publikován 10. října na ve Zdravotnickém deníku (www.zdravotnickydenik.cz).

Lidé se závislostí na návykových látkách mají po rozvoji řady fyzických onemocnění výrazně horší prognózu

Jan Červenka

Zvýšené riziko úmrtí a výrazně zkrácená délka života kvůli rozvoji řady závažných fyzických onemocnění – to jsou nově potvrzené důsledky závislostí na návykových látkách. Nová studie výzkumníků z Národního ústavu duševního zdraví a Cambridge University jako první na světě srovnala rizika úmrtí a ztracené roky života po rozvoji řady vážných fyzických onemocnění u lidí se závislostmi na návykových látkách a bez nich. Výsledky studie byly aktuálně publikovány v prestižním vědeckém periodiku The Lancet Psychiatry.

Závislosti stále představují závažný problém: například přibližně jedna z dvaceti osob starších 15 a více let žije s poruchou způsobenou užíváním alkoholu (závislostí) a zhruba jeden ze 100 lidí má poruchu způsobenou užíváním jiných psychoaktivních látek. Poruchy způsobené užíváním psychoaktivních látek mají značný přímý dopad na zdraví, ale jsou také spojeny s velkým množstvím fyzických a duševních onemocnění. Důsledkem toho je, že osoby s poruchami způsobenými užíváním psychoaktivních látek mají větší riziko úmrtí a kratší délku života.

Riziko potvrzeno u 26 z 28 zkoumaných onemocnění

Výzkumníci analyzovali riziko úmrtí a množství ztracených let života mezi osobami, u kterých se roz-

vinulo 28 specifických fyzických onemocnění, jako jsou například rakovina, diabetes, vysoký krevní tlak, ischemická choroba srdeční nebo mrtvice, přičemž porovnávali údaje u osob s historií hospitalizace pro závislost na návykových látkách s údaji osob bez této historie. „Zjistili jsme, že lidé s historií poruch způsobených užíváním psychoaktivních látek měli po rozvoji většiny fyzických onemocnění vyšší riziko úmrtí než jejich protějšky se stejným fyzickým onemocněním bez závislosti. U většiny fyzických onemocnění ztratily osoby s historií poruch způsobených užíváním psychoaktivních látek více let života než jejich protějšky bez historie těchto poruch,“ popisuje autor studie Tomáš Formánek z Výzkumného programu Veřejné duševní zdraví Národního ústavu duševního zdraví a Oddělení psychiatrie na Univerzitě v Cambridge.

„Lidé se závislostí na psychoaktivních látkách měli zvýšené riziko úmrtí v 26 z 28 zkoumaných fyzických onemocnění. U sedmi onemocnění bylo riziko úmrtí dvou a vícenásobné. Jedná se o hypertenzi, ischemickou chorobu srdeční, onemocnění prostaty, fibrilaci síní, nemoci oběhové soustavy, divertikulární onemocnění střev a štítné žlázy,“ vypočítává Tomáš Formánek. Spojitost se naopak nepotvrdila pro roztroušenou sklerózu a Parkinsonovu nemoc. Na vině může být závislost, životní styl i pozdní diagnóza.

Není zcela jasné, proč poruchy způsobené užíváním psychoaktivních látek vedou k těmto výsledkům. Podle výzkumníků pro to může být několik vysvětlení. „Prvně lze mluvit o přímých dopadech užívání psychoaktivních látek na fyzické zdraví. Přímo s užíváním psychoaktivních látek pak dále souvisí určité návyky jako například špatné stravování a snížená fyzická aktivita, které dále zhoršují prognózu. Dalšími důležitými faktory pak mohou být snížená účast na screeningových programech a menší míra užívání léků sloužících k prevenci určitých onemocnění. V neposlední řadě lze mluvit i o nadindividuálních faktorech, spočívajících třeba v tom, že symptomy fyzických onemocnění u osob s poruchami způsobenými užíváním psychoaktivních látek jsou lékaři často vnímány jako symptomy samotných poruch spojených se závislostí. To pak může vést k pozdní diagnóze fyzických onemocnění a jejich neadekvátnímu adresování,“ říká Tomáš Formánek.

„Výsledky této studie ukazují, jak důležité je nerozdělovat zdravotní stavy na fyzické a duševní: všechny zde spolu interagují a vedou k dramatickému nárůstu u rizika úmrtí po rozvoji fyzických onemocnění u osob se závislostí. Jsou zde jasné implikace pro prevenci ze strany lékařů, zdravotních služeb a tvůrců politik, kteří musejí rozeznat tyto průniky,“ říká profesor Peter Jones z Oddělení psychiatrie na univerzitě v Cambridge. Je také důležité zohlednit, že většina osob s poruchami způsobenými užíváním psychoaktivních látek není vůbec odhalena. „Tyto osoby často nevyhledávají odbornou pomoc a k jejich hospitalizaci mnohdy dochází až při velmi pozdní fázi nemoci. Kromě kroků zaměřených na fyzické zdraví u osob s poruchami způsobenými užíváním psychoaktivních látek je proto důležité zaměřit se také na včasnou detekci a interven-

ci,“ dodává dr. Petr Winkler, ředitel Národního ústavu duševního zdraví.

„Nicméně, stejně jako jinde v medicíně, také u problematiky poruch spojených s užíváním psychoaktivních látek platí, že bychom měli primárně pečovat o sebe sama a nespolehat na odbornou pomoc, která k nám jaksi přijde sama. Zejména u alkoholu je to ale v našem kulturním okruhu problematické, protože i poměrně excesivní konzumace, která bývá předstupněm závislosti, je společensky tolerována. A to navzdory tomu, že zcela jasně vidíme, právě i díky této naší studii, že takové chování je spojeno se závažnými negativními dopady na zdraví. Pokud nám tedy záleží na nás samotných a našich blízkých, měli bychom si svoji konzumaci alkoholu, popř. jiných drog, velmi hlídat a být nanejvýš obezřetní. Zdravotní rizika jsou zde totiž obrovská,“ uzavírá doktor Winkler.

Nejvyšší ocenění Kraje Vysočina

Za dobu patnáctileté historie udílení nejvyšších ocenění Kraje Vysočina byla vyzdvížena práce a životní úspěchy více než 130 osobností Vysočiny. Letošních sedm medailí pro celkem osm mimořádných lidí předal hejtman kraje Vítězslav Schrek 10. listopadu v Horáckém divadle Jihlava. Mezi oceněnými je prof. MUDr. Václav Báča, Ph.D., profesor Ústavu anatomie 3. LF UK.

Nespavost, noční můry, náměsíčnost a živé sny. Poruchy spánku po covidu přetrvávají měsíce i roky

Jan Červenka

Výzkumníci z Centra výzkumu spánku a chronobiologie Národního ústavu duševního zdraví realizují rozsáhlý výzkum vlivu onemocnění covid-19 na spánek. Průběžná data ukazují, že u více než 30 procent respondentů se po proděláním covidu objevily živé sny a podobně je tomu s nočními můrami, kterými trpí více než 17 procent účastníků výzkumu. Nejčastějším problémem je však nespavost. Kdy vyhledat pomoc a jak si pomoci sám?

Nespavost, křik i zranění ve spánku

Řada lidí, kteří prodělali onemocnění covid-19, pociťuje dlouhodobé následky. Jedněmi z nejčastějších dlouhodobých příznaků jsou poruchy spánku, které u mnoha nemocných přetrvávají měsíce i roky. Konkrétní mechanismus vzniku těchto poruch v souvislosti s onemocněním covid-19 však doposud není znám, některé hypotézy ukazují na možné poškození nervové soustavy buď přímým působením viru, nebo sekundárně v důsledku imunitní reakce těla. „Vůbec nejčastějším problémem je nespavost, která se může projevovat potížemi s usínáním, narušenou kontinuitou spánku nebo naopak probuzením v brzkých ranních hodinách. Tento problém udává více než 60 procent účastníků našeho výzkumu, a to bez ohledu na tíži akutního průběhu onemocnění covid-19. Při dlouhém trvání má nespavost vliv na celkovou kvalitu života a psychickou i fyzickou výkonnost,“ uvádí dr. Tereza Dvořáková.

Vědci z Národního ústavu duševního zdraví se zaměřují primárně na parasomnie — skupinu onemocnění, která se projevují abnormálním chováním či prožitky

ve spánku. „V souvislosti s prodělanou koronavirovou infekcí se může zcela nově objevit například náměsíčnost, noční můry nebo projevy svědčící pro tzv. RBD (porucha chování v REM spánku), kdy pacienti během noci předvádí své sny. Mohou mluvit, křičet, gestikulovat, kopat nohama nebo třeba i spadnout z postele. Na problém některé z pacientů upozorní partner nebo si ho uvědomí, až když během noci shodí předměty z nočního stolku nebo se zraní. V některých případech se může jednat o první známku závažnějšího neurologického onemocnění, proto je v tomto případě vhodné vyšetření ve spánkové laboratoři na specializovaném pracovišti,“ vysvětluje doktorka Dvořáková.

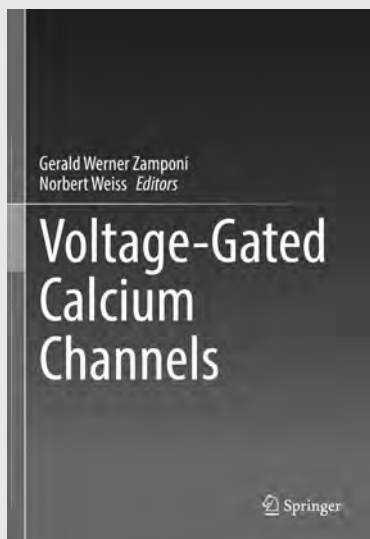
Začněte spánkovou hygienou

A co tedy při problémech se spánkem po covidu dělat? „Pokud vás po prodělaném onemocnění trápí noční můry, nadměrně živé sny nebo abnormální chování ve spánku, můžete se obrátit přímo na naše pracoviště a zapojit se do probíhající studie. Vyšetření ve spánkové laboratoři pomůže stanovit jasnou diagnózu a zvolit adekvátní léčbu. Zapojit se můžete rovněž vyplněním

dotazníku na www.neurocovid.cz," vypočítává doktorka Dvořáková.

U spánkových poruch platí, že prvním krokem k jejich řešení jsou vždy režimová opatření a důsledné dodržování pravidel spánkové hygieny. Pravidelnost, optimální prostředí ke spánku a omezení kofeinu, alkoholu a nikotinu v podvečerních a večerních hodinách jsou nedílnou součástí léčby. Pokud nic nepomáhá, je vhodné vyhledat lékařskou pomoc — v případě nespavosti je nejlepší obrátit se na praktického lékaře, který mnohdy dokáže problém řešit sám nebo pacienta odká-

že na odborníka ve svém okolí. Mimo farmakologické léčby se u pacientů s nespavostí s úspěchem setkává také psychoterapie zaměřená specificky na spánek — kognitivně-behaviorální terapie nespavosti, která pomůže řešit problém dlouhodobě a prolomit začarovaný kruh obav z usínání a následně nespavosti, do kterého se nemocní s postupem času dostávají," uzavírá doktorka Dvořáková.

Voltage-Gated Calcium Channels **Norbert Weiss**

Dr. Norbert Weiss, neurovědec a elektrofyziolog Ústavu patofyziologie 3. lékařské fakulty UK, je spolueditorem nové knihy o molekulární fyziologii a patologii napěťově řízených vápníkových kanálů z pohledu onemocnění u lidí „Voltage-Gated Calcium Channels“.

Kniha nabízí mimořádný pohled na strukturu kalciových kanálů s použitím rentgenové krystalografie a kryo-EM. Přináší důležité informace o funkci těchto kanálů za normálních a patologických podmínek včetně jejich reakce na terapii. V jednotlivých kapitolách se dočteme, jak se sekvenací genomu detekují mutace v genech pro kalciové kanály u pacientů s neurologickými, kardiovaskulárními, neuropsychiatrickými a jinými chorobami. Tento pohled je dále doplněn popisem metod in vivo, například s knock-out a knock-in modely u myši. Další kapitoly pojednávají o složitosti fyziologie vápníkových kanálů na úrovni mRNA. Kniha přináší přehled aktuálního výzkumu inhibitorů kalciových kanálů in vivo i in vitro, které mohou přispět k vývoji nových léků ovlivňujících kalciové kanály.

Springer, Berlín, 2022

Stigma je horší než samotné duševní onemocnění. Odborníci z celého světa vyzývají k účinné destigmatizaci

Jan Červenka

U příležitosti Světového dne duševního zdraví vydává nejprestižnější medicínský časopis The Lancet obsáhlou studii věnovanou stigmatizaci a diskriminaci v oblasti duševního zdraví. Doporučení jsou výsledkem spolupráce desítek lidí se zkušeností s duševním onemocněním, výzkumníků a dalších specialistů. Na takzvané Lancet Commission (dále jen komise) se významně podíleli také čeští odborníci z Národního ústavu duševního zdraví.

Stigmatizace duševních onemocnění představuje dlouhodobý a přetrvávající problém. Výzvy k jeho účinnému řešení získávají v posledních letech pod vlivem společenského vývoje na významu. Silným podnětem je například pandemie covidu-19, během níž došlo jen v prvním roce k 25procentnímu nárůstu případů deprese a úzkosti. Dále je to stárnutí populace, které má za následek vyšší výskyt demencí, anebo očekávané či neočekávané globální krize, mezi nimiž dominují krize enviromentální a ekonomická.

Podle konzervativních odhadů žije s duševním onemocněním každý osmý člověk, tedy téměř miliarda lidí na celém světě. Alarmující je také stav duševního zdraví mladé generace, ve které evidujeme potíže duševního charakteru u každého sedmého člověka ve věku 10 až 19 let. Všichni tito lidé čelí dvojímu ohrožení. Kromě dopadů samotného onemoc-

nění jsou to škodlivé sociální důsledky stigmatizace a diskriminace.

Duševně nemocní jsou kráceni na základních právech

Komise přezkoumala důkazy o dopadech stigmatizace a diskriminace ve více než 40 zemích světa a potvrzuje, že oba tyto faktory vedou k vyloučení jednotlivců ze společnosti a k odpírání základních lidských práv včetně přístupu ke zdravotní péči, vzdělání nebo pracovnímu uplatnění.

„Stigma duševního onemocnění spočívá v předsudcích založených na strachu či neznalosti a projevených jak směrem k lidem s duševním onemocněním, kterým jsou v řadě případů přisuzovány záporné nebo neakceptovatelné vlastnosti, tak k oblasti duševního zdraví celkově, kdy stigmatizaci považujeme za jednu z hlavních příčin, proč se lidé efektivně nestarají o své duševní zdraví a nevyhledávají včas odbornou pomoc,“ připomíná ředitel Národního ústavu duševního zdraví dr. Petr Winkler.

Stigma, předsudky a diskriminace vůči lidem s duševním onemocněním mohou být poměrně nenápadné, nebo naopak zcela zjevné. Bez ohledu na jejich podobu a rozsah ale v konečném důsledku prakticky vždy vedou k poškození samotných nemocných, jejich blízkých a ve finále také

celé společnosti. Právě různé předsudky jsou odpovědné také za strukturální diskriminaci, která se projevuje například podfinancováním systému péče o duševní zdraví. Celosvětově představují výdaje na duševní zdraví ze zdravotnických rozpočtů v průměru jen pouhá dvě procenta celkových investic do zdravotní péče, ačkoli duševní onemocnění reálně způsobují mnohem větší zátěž.

Hlavní doporučení komise

Komise uvádí komplexní přehled důkazů o účinných intervencích na snížení stigmatizace a apeluje na okamžité přijetí následujících opatření:

1. Vlády a mezinárodní organizace musí zavést a důsledně aplikovat politiky vedoucí ke snižování a odstraňování stigmat a diskriminace, mezi něž patří mimo jiné i dekriminalizace sebevražd.
2. Zaměstnavatelé musí podporovat plný přístup k pracovním příležitostem a podporovat zapojení lidí s duševním onemocněním do trhu práce nabídkou pracovních pozic a programů návratu do práce pro osoby s duševním onemocněním.
3. Je nutné dále rozšiřovat vzdělávání a rozvíjet kompetence pracovníků ve zdravotnictví a sociální sféře. Důležité je především zaměření na potřeby a práva lidí s duševním onemocněním.
4. Školní osnovy by měly zahrnovat specializované přednášky pro žáky a studenty, aby se zlepšilo porozumění mladé generace duševním poruchám a důležitosti péče o duševní zdraví.
5. Aktivně podporovat zájem o duševní zdraví a předkládat veřejnosti pravdivé a na důkazech založené informace musí také média, která mají zásadní podíl na míře stigmatizace a stejně tak mohou silně ovlivnit míru jejího snižování.

Do přípravy a realizace těchto opatření musí být zapojeni lidé s vlastní zkušeností s duševním onemocněním. Analýzy totiž potvrzují, že kontakt mezi lidmi, kteří mají a nemají zkušenost s duševním zdravím, je neúčinnějším způsobem odbourávání stigmat a diskriminace.

Česko na dobré cestě

Přestože se vnímání duševně nemocných a péče o duševní zdraví v České republice mění k lepšímu, míra tolerance a pochopení vzrůstá jen pomalu. Podle posledních dat Národního ústavu duševního zdraví, který provedl srovnávací šetření postojů veřejnosti mezi lety 2013 a 2019, došlo ve sledovaném období jen k mírnému zlepšení postojů vůči lidem s duševním onemocněním. U lidí, kteří přišli do kontaktu s celonárodní destigmatizační iniciativou *Na rovinu*, bylo zaznamenáno zlepšení postoje o čtyři procenta. V případech těch, kteří se setkali s aktivitami souvisejícími s reformou péče o duševní zdraví, se destigmatizační postoje zlepšily zhruba o sedm procent.

Celonárodní destigmatizační iniciativa *Na rovinu* odstartovala v rámci reformy péče o duševní zdraví v roce 2017 a za pět let svého fungování dosáhla výrazných úspěchů, od výše popsané změny postojů, přes začlenění do celosvětové sítě Global Anti-Stigma Alliance (GASA), až po účast jejích expertů v komisi časopisu *The Lancet*. Iniciativa *Na rovinu* bude ve svém úsilí pokračovat i v nadcházejících letech, nicméně těžiště její práce se posouvá více do oblasti duševní gramotnosti. „Nestačí u lidí měnit postoje, musíme je vybavit schopnostmi a znalostmi, jak efektivně pečovat o vlastní duševní zdraví, protože jen tak budou mít kapacity zvládat běžné i náročnější situace, které dnešní vypjatá doba přináší,“ říká Petr Winkler.

Mezi nejdůležitější aktivity, které komise časopisu *The Lancet* v České republice doporučuje, patří snižování sebestigmatizace, zvýšení obecného povědomí o duševních onemocněních, práce na změně postojů všech cílových skupin, mezi které patří nejen samotní nemocní, ale také vláda, zaměstnavatelé, zdravotníci, zástupci médií nebo vzdělávacího systému. K tomu všemu má i nadále přispívat pokračující reforma psychiatrické péče, která vstupuje do své druhé fáze.

Duševní zdraví je základem fungující společnosti

Naše duševní zdraví je stejně důležité jako zdraví fyzické. Je základním stavebním kamenem dobře fungující a prosperující společnosti a jen silná, duševně zdravá a vyrovnaná společnost bude schopna čelit současným i budoucím geopolitickým, zdravotním, klimatickým a jiným výzvám. V úvodníku publikovaného článku komise stojí: „Je na nás všech, abychom ve svém osobním i pracovním životě jednali tak, abychom zlepšili duševní zdraví nás samých, našich blízkých, přátel a kolegů. Ukončení stigmatu souvisejícího s duševním zdravím je cíl, o který je třeba usilovat.“

Duševní zdraví souvisí prakticky se všemi klíčovými otázkami našeho bytí a rozvoje a neměli bychom se vysilovat problémy souvisejícími se stigmatizací, která může podle evidovaných dat a svědectví duševně nemocných páchat více škody než samotná onemocnění. Stigma a diskriminace u lidí s duševním onemocněním jsou všudypřítomné napříč společnostmi a kulturami a mají závažné důsledky nejen v nízko a středně příjmových zemích. Je na čase se znovu intenzivně zaměřit na jejich odbourávání. Nově zveřejněné závěry a doporučení komise nám k tomu poskytují na důkazech založená vodítka.

Ocenění za nejlepší poster

*MUDr. Adéla Krajčová, Ph.D., z Kliniky anesteziologie a resuscitace 3. LF a FNKV získala ocenění za nejlepší poster na XXVIII. kongresu České společnosti anesteziologie, resuscitace a intenzivní medicíny v Brně. Hlavním zjištěním studie s názvem Účinek noradrenalinu na propofolem indukovanou mitochondriální dysfunkci v in vitro modelu lidského kosterního svalu bylo, že noradrenalin ve svalových buňkách nezhoršoval bioenergetickou dysfunkci, ale naopak působil protektivně. Výsledky byly přijaty k publikaci v časopise *Intensive Care Medicine Experimental*.*

Valná hromada IFMSA na půdě 3. lékařské fakulty

Na 3. lékařské fakultě se o víkendy 4. až 6. listopadu konala 23. valná hromada studentů lékařských fakult IFMSA. Zúčastnili se medicí z všech osmi lékařských fakult z celé České republiky. Projednávali fungování spolku pro daný akademický rok a volili nové funkcionáře, kteří je budou zastupovat na celorepublikové úrovni. Šestnáct zvolených delegátů bude reprezentovat Českou republiku a svou lékařskou fakultu na celosvětové General Assembly IFMSA v březnu. Za naši fakultu bylo nominováno pět studentů. Zároveň v letošním roce byla IFMSA 3. LF oceněna jako nejlepší pobočka za práci v uplynulém akademickém roce.

TEXT

TOMÁŠ

KOZÁK

NAHOŘE

UŽ NIKDO

NENÍ

Všechny kaktusy světa

Tomáš Kozák

Profesor Tomáš Kozák není jen lékařem a přednostou Hematologické kliniky 3. LF UK a FNKV, ale také nadaným spisovatelem a celoživotním vášnivým horolezcem. Kombinace těchto tří oblastí dala vzniknout povídkovému románu „Nahoře už nikdo není“. Postavy objevující se v jednotlivých příbězích, v nichž se promítá svět horolezců, hudby i nemocnic, dohromady splétají román dokonce s detektivní zápletkou. Vita Nostra Revue přináší s laskavým svolením autora i nakladatele (Práh, 2022) povídku Všechny kaktusy světa.

Vítr jim do očí metal pichlavé jehličky sněhu, jedinou obranou bylo neustálé mrkání, brýle by v té tmě nepomohly, stejně měli jenom sluneční.

Špína šel první a prošlapoval stopu do sedla pod horním plosem, konečně se dostal nad strmou zledovatělou část. Každým krokem vysekl pořádný stup do sněhu, ti pod ním půjdou jako po schodech. V létě tudy vede turistická pěšina, v téhle části jsou ke skále připravené řetězy. Teď se řetězy nachází někde pod ním, pohřbené pod tuhou vrstvou sněhu. Byli tu poprvé loni. Snad jsou správně, podle mapy by to měl být dobrý směr. Hlavně že dolinou pořád stoupají. Zabořil cepín do sněhu, připnul se k němu karabinou, hodil do cesty pod sebe lano a přes rameno ho držel.

Cítil pohyb na jeho konci, našli ho a Krása s Žižim k němu teď asi Abdullaha přivazují. Vítr vál stále silně, ostatně v lednu o něho není ve Vysokých Tatrách nouze. Špína si přitahoval šňuru od kapuce a zpozoroval, jak přes mraky proniká měsíc a několik hvězd. Na chvíli díky tomu zahlédl známou siluetu rozeklaného vrcholu Rysů. Jdou správně.

Teklo mu z nosu, stejně jako včera večer, ráno ho všechno bolelo a nejspíš měl teplotu. Zatraceně, zrovna teď musí dostat chřipku, necítil se ve formě, hlava ho bolela. Vzpomněl si na přísloví: když se na někoho řítí lokomotiva, nemyslí na to, že ho holí zub.

Sedl si a nechal vítr ostřelovat zmrzlými vločkami kapuci péřové bundy. Nedá na ni dopustit, minulý rok si ji s Žižim ušili podle té, kterou poslala Krásovi sestra ze západního Německa. V Československu k dostání nejsou, stejně jako péřové spacáky — ty si ušili taky, rozhodně byly jednodušší než bunda. Spacák nemá zip, ten dal nejvíc práce. Zavřel na chvíli oči a viděl, jak s Žižim na koleji pěchují kachní peří po třech hrstech do každé komory pytle, kachní peří poradil Krása.

Bylo složité je sehnat, ale ještě složitější bylo dostat je ze spacákových komor ven, když se zjistilo, že tuhá kachní brka propichují jemnou tkaninu a spacák se tak nedá sbalit, pouze nosit jako prkno na rameni. Běhal tehdy po koleji a zuřivě Krásu hledal, ten odjel narychlo k otci do Děčína. Žiži potom vymyslel geniální systém odsátí a zpětného plnění, tentokrát husím peřím od své

babičky, pomocí starého vysavače značky Lux, který našel v kolejním sklepe. To bylo poprvé, kdy Žiži zachránil Krásovi život.

Probralo ho zatahání za lano. Tři krátká cuknutí, domluvený signál; než se dostanou nad dolinu, nechťeli na sebe volat, někdo by je mohl od chaty u Popradského plesa slyšet. Nohama si vydupával ve zmrzlém sněhu poličku, cítil při tom bolest ve stehnech; minulý týden mu bylo jednadvacet a takhle se musí lidi cítit, když je jim osmdesát. Dobíral lano a z jeho pohybu se dalo jen tušit, že se někdo pomalu lopotí směrem vzhůru.

Lano se zastavilo. Nešlo nahoru, netáhlo ani dolů. Je dlouhé čtyřicet pět metrů — tomu odpovídala délka, na kterou ho dolů házel. Abdullah ušel tak deset metrů. Lano nedávalo žádný signál. Čekal, v puse rozpouštěl hrst čerstvého sněhu, už několikátou, a cítil, jak mu tváře hoří teplotou a napětím. Potom ve tmě zaslechl záseky maček, cepínu a prudké výdechy.

„Špíno,“ zachrptěl Krása, když k němu došel, „Abdullahovi to nejde, ten svah je ledovej, on to s mačkama neumí, musíme ho vytáhnout.“ Krása mluvil sípavě, občas mu do řeči vpadla fistulka, snažil se křičet. Hlavně potichu, zdůrazňovali si navzájem, když vyráželi. Krásův tichý křik se Špínovi vybavil, kdykoli přišla později na tuhle výpravu řeč.

„Vždyť jsem tam vysekal stupy, má to jako schody.“

„Jo, ty už jsou dávno zafoukany. Vidíš, jaká je čina.“

„A co Žiži?“

„Ten půjde za ním bez lana a vezme mu batoh, aby nebyl tak těžkej.“

Dali se do práce a pomocí vlastní váhy vytahovali pomalu proti cepínům lano s živým závažím, klouzajícím po ledovém svahu. Chvilku odpočívali a věděli, že jsou odhadem v půlce lana, ještě chvíli a bude to.

„Koukal ses kudy odtud?“ zafuněl opět přiškrceným hlasem Krása. „To je tma jako v prdeli.“

„Koukal. Chvilku byl měsíc, rozfoukalo se to, asi jsem viděl cestu. Nad plesem nasadíme čelovky. Myslím, že to půjde dobře, ale našlapem se, sněhu bude po pás. Pojď, taháme, Abdullah má snad tunu.“

Á — Bdu — Láh, skandovali si pro sebe do rytmu, když zabírali a tahali za zmrzlé lano. Nemá tunu. Jenom takové roztomilé břicho, co mu visívá nad opaskem. Když se objeví jarní slunce, svlékne se do půli těla a vystaví ho před sklo svého okna na koleji. Když je v Praze, když je na lékařské fakultě a když se zdá, že je všechno tak, jak nemá být, a navždy. Pavele, Pavele, slunce! Já absorbuju, Pavele, absorbuju ho! U nás v březnu už je pekny horko, Pavele. Kdy už ten sníh roztaje?

Ale vždyť v Afghánistánu máte hory větší než u nás, přece máte i sníh, říká a vyhrátém kolejním pokoji student obojího práva Pavel Špínka, avšak ví, že kromě úrodných nížin a krásných hor je v Afghánistánu taky sovětská armáda, a to je problém, protože Abdullahovi se stýská nejen po slunci teplých nížin, ale taky po jeho rodině spřízněné s králem, který už nežije, stejně jako většina příbuzných. A proti Rusům tam válčí mudžáhedíni, kterým se jednou bude říkat Tálibové, teď jsou ale vyzbrojeni americkými zbraněmi a jezdí na koni a Rusové se jich bojí, protože když je mudžáhedíni zajmou, udělají z nich koženój měšók. Zajatce pověsí za nohy, postupně z něho stáhnou kůži, tu nakonec převléknou chudákovi přes hlavu, zavážou ji a sovětský voják nebo afghánský přísluhovač se pomalu udusí.

Sověti vtrhli do Afghánistánu v den, kdy se Abdullah procházel po Staroměstském náměstí, protože při cestě na studia do Paříže chtěl poznat Prahu a Vídeň, ale začal Prahou a tou i skončil, neb československý lid se ten

den stal blízkým přítelem lidu afghánského, a na důkaz takového vroucího přátelství jej tak úřady ze země na západ už nepustily, ledaže by se vrátil zpátky do Kábulu, ovšem to by byl problém stejný jako kožený měšák, jen o něco rychlejší. V Praze může zůstat a studovat, když bude dávat afghánskému konzulovi každý rok dárek. Až dostuduje, rychle zpátky do Kábulu a alou na frontu. A Abdullah má s sebou zlato, učí se česky a nastupuje na lékařskou fakultu. Pomalu a opatrně, šest let, sedm let, osm let, zlato pomalu mizí v konzulových kapsách. A čeká se, co bude, a všechno je pořád stejné.

Jednoho dne se do pokoje nad ním přistěhují tři blázni, každý studuje něco jiného, ale když jdou pro pivo, raději z páteho patra sjedou do dvora po laně, než aby šli po schodech, je to rychlejší a líbí se to holkám, ty v otevřených oknech a ve spodním prádle piští do dvora. Špína slaňuje a vidí, jak Abdullah právě absorbuje poslední paprsky toho dne: tvář má v podvečerním slunci jak z vyleštěného bronzu, pevnou a hladkou.

Ťuk ťuk, ahoj, já jsem Pavel, Pavel Špínka, Špína, a jdu pro pivo, teda jedu, nechceš taky? Ahoj, já sem Abdullah, Hayatullah Abdullah, a pivo nepiju. A ještě ten večer návštěva u Abdullaha, hodně povídání, Špínův moravský přízvuk, Abdullahův afghánský a Žiži hraje na housle. Abdullah se piva trochu napije, ale hlavně zazpívá tu píseň, Žiži nápev hned chytne do houslí a Abdullahovi tečou slzy, a když se potom dá do točivého tance, některé se dostanou až na zeď a Žiži postupně zrychluje rytmus, až mydlí smyčcem jako o život a Abdullah je rychlejší, rychlejší a rychlejší, až je z něho derviš, který se právě zbavil pout. Stop, Abdullah se provinile uklání, kucí, už je půlnoc, promiňte, musíme končit, kolejný řád.

Pojedeš s námi na skály, do přírody, jednou spolu vyvezeme, co by ne, na Tírič Mír u vás v Hindúkuši. Výlet do

Šárky, neboj, vybereme lehčí cestu a zkusíš si to, tenisky ti na to stačí. Tady to je, Žiži tě bude jistit tímhle lanem, nemůže se nic stát. Výborně, vidíš, jak ti to jde, do tý spáry dej ruku, promiň, já nevěděl, že tam je vosí hnízdo. Žiži, okamžitě ho spusť! Ještě že tu je potok, rychle ruku do něho, teda ta je oteklá. Potom cyklista. Uhni, čmoude! Jakej čmoud, ptá se švihem Krásova pěst, cyklista se skládá, zavolám Bezpečnost, volá a zdá se, že trochu šišlá. Rychle pryč, bágly na záda a všichni mizí mezi stromy, potom louka, konečná tramvaje, zrovna jedna jede, rychle do ní. Lapání po dechu a co dělá ruka, Abdullahu? Dobrý večer, revize jízdenek.

Zkoušková období je třeba prokládat relaxací, jede se do Českého ráje, Abdullah fotí posledním modelem Pentaxu, fotí skalní město a kamarády i kamarádky, kteří se snaží vylézt na ztuhlé hromady písku, občas jim to nejde a Abdullah se učí nová slova. Při lezení je popelavý a celý se leskne, nahoře září rudě a šťastně, při slaňování zezelená, dole je už zase krásně bronzový, jeho ušlechtilé královské rysy jsou ještě ušlechtilější. Večer u ohně pivo, buřty a trkání jelínek, děvčatům se to líbí, Abdullahovi se to líbí a všechno fotí, Žiži hraje na housle jako Pánbůh, ostatně jsou přece v Ráji. Potom vezme kytaru a foukací harmoniku a nakonec těm, kdo jsou ještě při smyslech, zafouká táhlou afghánskou melodií, o které říká, že má moravskou harmonii, a ti při smyslech mají husí kůži a Abdullah je fotí, baterky v blesku se dávno vybily, ale fotoaparát Pentax poslední výroby dobře zakrývá oči.

V Praze zkoušky a koncerty, Plastic People už jenom na kazetách, tak aspoň Psi vojáci, Abdullahu, nech nás u sebe na noc, Krása sbalil tu prsatku zpod pódia. Moravu, Abdullahu, tu musíš vidět, žení se Špínův bratranec. Nejprve na úřad, potom do kostela, bratranec se

musí ženit, musí se ženit na úřadu a potom v kostele, Abdullah má kroj. Vezmeš si ho na sebe, je to rozkaz, říká Krása ve vlaku, turban je nádherný. Je sychravý podzim, kol městečka na severu zoraná pole, všude leží bramborová nať a přes ni se blíží svatební hosté z Prahy, v čele s musulman. Farář se křížuje, maminka nevěsty ještě víc, a když se napije, svěří se, že to je pro manželství špatné znamení. Abdullah všechno fotí, budou z toho zvláštní svatební fotky, rozmazané, podzim není černobílý, spíš šedivý.

Na svatební hostině zůstává u svého jednoho piva, tak to má domluvené s Alláhem, stejně jako modlení, jen když je mu nejhůř, jako když na koleji snědl zkažený guláš. Svatební obřad klape, hlavně varhany, varhaník krásně hraje, improvizuje. Je to předseda místních organizací, organizace komunistické strany a Spolku pěstitelů kaktusů, u svého domu má velký skleník. Abdullah ho fotí při hře, líbí se mu zaujetí. Pan farář si dává na svatbách hodně žejdlíků, promlouvá Abdullahovi do duše, ať se nechá pokřtít, Abdullah ho fotí, líbí se mu zaujetí a vysvětluje mu, proč nemá rád guláš, pak se ti dva drží za ramena. Ráno po mši návštěva skleníku u soudruha varhaníka, kaktusy vypadají nádherně a vytvářejí barevné akordy, jež se při mších propisují do improvizací. Odpoledne se s varhaníkem pije čaj, pomáhá na jeho nemocné srdce, nechává si ho vozit z Anglie. Otec zahynul v koncentráku, Krásův děda taky. Potom už rychle na vlak, málem ho nestihnou, v zoraném poli boty ztrácejí lehkost.

V Praze za týden obsílka na konzulát, v tuhle dobu tam Abdullaha nikdy nezvali. U konzula dotěrné otázky i důrazné napomenutí, má to provždy v záznamech. Za všechno můžou kaktusy! Všechny kaktusy světa, spojte se ve varhaníkově řiti! I přes zavřené okno dopadá prokletí na večerní Prahu, stromům v parku upadává

pár zažloutlých listů, slzy lítosti nad osudem kaktusů. Uplyne ještě několik let, než vyjde najevo, že to byl pan farář, kdo měl rád klid, a pro ten si občas promluvil s estébé, která zase měla ráda informace. Kaktusy, jste omilostněny! In memoriam varhaníka, bohužel.

S Agneskou se Abdullah seznámil na zubařském křesle, ona se učí na zubařku a jeho bolí zub. Ona mu ho pod odborným dohledem provrtává, bez dohledu ovšem probodne tenkým šípem srdce. To se může stát, i když vám sliny kapou na košili. Agneska má krásné blond vlasy, je z Kielců, Kielce jsou v Polsku a tam je už režim měkký jako jejich golubky, Poláci neposílají své občany do zemí, kde hrozí koženój měšók, a Abdullah bude už brzy jejich občanem. Budoucnost zářivá jako vybroušený diamant, odlesky mají mnoho krásných podob. Poslední státnice, promoci mají spolu, potom hned svatba na polském velvyslanectví, společné příjmení Hayatullah. Agneska miluje, její rodiče méně, ale hlavně že miluje ona. Poslední zlato odevzdáno na afghánském konzulátě, tentokrát už jinému konzulovi, a zbývá jen vyřídit výjezd, to už na československých úřadech.

Soudruhu Hayatullahu, vy ale do Polska jet nemůžete, co by tomu řekla afghánská vláda, za jejíž peníze jste tu studoval, ta na nás spoléhá a čeká, že se zapojíte do spravedlivého boje, boje za věc socialismu, po boku sovětských vojáků. Navíc je na to smlouva, víte? A taky ten záznam z Moravy, vaše ideová nespolehlivost! Pokud do Polska hodně chcete, a tomu my rozumíme, máme pochopení pro rodinu, jak by ne, tak jedině přes Kábul. Gorbačov? Ten je v Moskvě, soudruhu, tady jsme v Praze, a jistě si taky myslí, že polští soudruzí už nejsou tak pevní a odhodlaní, jako jsme pro věc socialismu my. Ostatně se ho na to můžete zeptat, budete přestupovat v Moskvě, hehe, rozumíte? Letenky zašle váš konzulát.

Blahopřejeme k získání doktorského titulu na jedné z nejstarších evropských univerzit, s pozdravem Světu mír, Pacem in terris. Nejlepší falešné diamanty se dělají v Sovětském svazu. Někde na Urale prý mají laboratoř na atomový pohon, musí se vyvinout velký tlak, aby diamant vznikl. Od pravého se skoro nedá rozeznat.

Porada na koleji, Agneska pláče, Abdullah už není z bronzu, ale z kamene, hrubozrnné žuly. Místo piva čaj a rum, rumu jenom trochu, porada je střízlivá, směřuje jasným směrem. Abdullah se do Polska dostane, a to přes Vysoké Tatry, přes Rysy, rozhoduje Špína. Teď v zimě to bude síla, ale tím lépe, ani z jedné strany tam nikdo hlídat nebude, z polské to nakonec ani tak nevadí. Dole u Morského Stawu je hotel, tam ho bude čekat Agneska. Musíme jednat rychle, než přijde letenka a bůhví co ještě.

A to je jako horský výstup? Ne, Abdullahu, vede tam normální pěšina, v létě tam ti čůráci, Agneska odpustí, ze svazu mládeže organizují výstup, hromadnej, protože tam jednou vyšel Lenin. Taky mu tam připevnili desku, nejspíš na kameni, u kterýho se vychcal. Teď v zimě to bude těžší, cepín, mačky, možná jeden dva úseky na lano do sedla pod Rysy a odtud dolů do Polska, tam možná jedno dvě slanění, to už umíš, co jsou mačky? Takový železa, Abdullahu, který si připevníme na pohorky. Neboj, všechno opatříme, taky péřovku a rukavice. Budeme muset jít v noci, čelovky máme, to zvládnem, loni jsme v tom sedle byli, v únoru, na pohodu, s bivakem u Chaty pod Rysmi, ta je v zimě zavřená, teď navíc pobořená.

Špína se ujal organizace. Zítra bude práce se sháněním, Krása koupí jízdenky na pozítří, dejte mu peníze, já zkusím někde sehnat péřovku, pohorky a mačky. Jaký máš číslo, Abdullahu? Agnesko, ty musíš jet zítra,

v tom hotelu musíš dostat pokoj, za každou cenu, ale raději tam netelefonuj, kdyžtak si něco vymysli, třeba že jsi zabloudila a není ti dobře. A jde se spát, poslední loky rumu. Půlnoční tmu prořezává pruh světla zpod dveří, na chodbě navrátilci z hospody, někdo hlasitě zvrací, Žiži chrápe. „Špíno, to nebude prdel, viď?“

Ne, to fakt ne, jsou podělaní až za ušima, lano je namrzlé, a když zabírají, čím dál víc klouže. Konečně! Teď se odlehčilo, vytahovaný se opírá o nohy, pomáhá, dostal se tam, kde už svah není tak příkrý a zledovatělý. Za chvíli přichází Abdullah po svých až k nim, sedá si, oddechuje. Kuci, Pavele, ja byl jako pytel, ja to s tym ne-umim, ťukal na mačky cepínem.

„Žiži, jsi to ty?“ řekl jasně a opatrně Špína do tmy pod sebou, když uslyšel vrzání cepínu a funění. Vítr na chvíli utichl.

„Ne, ty vole, to je asi Kachel Gott,“ zaznělo už docela zblízka. „A proč tak sípeš, Špíno? Teď už nás fakt nikdo zezdola slyšet nemůže.“

Žiži dosedl vedle nich, nabral si sních do pusy, chvílku štekavě kašlal, to dělal vždy při vyčerpání. „Abdullahu, ty máš v tom batohu snad ka-me-ny.“

„To jsou knihy,“ ozvalo z místa, kde seděl Abdullah.

„Kuchchva,“ řekl Žiži. Ráčkoval a málokdy mluvil sprostě — Krása často tvrdil, že to je právě kvůli ráčkování. A málokdo knihy miloval tak jako Žiži, četl skoro pořád, pokud zrovna nepočítal, nehrál na housle nebo nelezl. Jenom básně rád neměl. Zase zakašlal.

Porada ve větru nemůže být dlouhá, seděli zabořeni do sněhu, Krása zapnul čelovku, teď už to bez ní nešlo, koukali do mapy, přetahovali se o ni s větrem, ten ji nakonec roztrhal. V létě tudy chodí turisté po stezce zpevněné velkými plochými kameny. V tomhle místě nejspíš odpočívají, řezou si pomalu kolečka salámu, dávají si ho

s taveným sýrem na chleba, pomalu koušou chleba se salámem a přes sluneční brýle mžourají do ranního nebo poledního slunce. Vítr se opět utišil a vánice zmírnila. Paprsky z Krásovy čelovky začaly pátrat po svazích.

„Tam je to, vidíte?!“ vykřikl Špína a ukázal směrem, kde se dal tušit žlab, který by měl vést pod Chatu pod Rysmi. Sice je zavřená, před dvěma lety ji pobořila lavina, ale jasným směrem od ní vede výstup na hřeben, do sedla, měly by tam být značící tyče, potom už přímo na vrchol Rysů a odtud sestupovat na polskou stranu. Krása se podíval na kompas, který měl na hodinkách, to by mohlo být ono, kdyby zase všechno zahalila vánice, teď aspoň ví směr.

„Cítíte všichni tváře a prsty?“ zeptal se Špína; potom se navzájem prohlíželi, zda nemají na tvářích omrzliny.

„Já necítím nohy,“ řekl nakonec Abdullah.

„Jak necítíš?“

No, prsty, na nohách, snažím se s nimi hýbat, ale necitím. Poryv větru zase všemi zacloumal a odnesl Žižiho Kurva! co by normálně tahalo za uši. „Na, tady se napij,“ vytáhl Špína termolahev s čajem a rumem. „Musíme mu zout boty a zahřát nohy, fofrem!“ zavelel a sám si z lahve přihnul. Krása svítil a Žiži se Špínou začali rozmotávat ležícímu Abdullahovi zmrzlé tkaničky. „Jak mu je chceš zahřát?“ řekl s obavami Žiži, když vytáhli Abdullaha z pohorek. „Jako vždycky,“ zasípal Špína. „Kuchchva,“ zaznělo opět do větru. Krása svítil, oni si zmrzlými prsty rozepli kalhoty a strčili si každý jednu Abdullahovu nohu do rozkroku, až po kotník. Vítr zeslábl, takže se dalo dobře stát, na chvíli úplně ustal a objevil se měsíček. „Kdyby tak existoval teploušskej Playboy, to by byla fotka! Abdullahu, TOHLE bys měl vyfotit, první strana to jistí!“ halekal nadšeně Krása. Abdullah tiše skučel, prsty přišly k sobě, brzy si mohl pohorky opět nazout. Foťák už neměl, prodal ho, zlato došlo.

Začali stoupat, Krása šel první, lano už nepotřebovali, stačilo v prudších místech udělat mačkami stupy, cepíny držely dobře. Abdullah už si nesl batoh sám a šel celkem svižně. Špína karavanu uzavíral, nohy ho bolely, bylo na něm znát, že není ve formě, ale Krásův výrok o tom Playboyi ho pobavil. Najednou začal cítit, že to dobře dopadne. Stačí opravdu málo, slovo nebo věta a všechno je jinak. Taky je napadá slovo, které zatím raději nevyslovili. Ale laviny padají ve dne, líznul si Špína mentálního cukrátku. Dýchal ztěžka a byla mu zima. Na chvíli se zastavili, Žiži vystřídal Krásu, teď měl nejvíc síly on, nemůžeš se, Abdullahu, přimluvit u Alláha, aby přestalo foukat?! Dali se opět na pochod, sníh nepadal, snad i vítr slábně, ale občasnými poryvy se připomíná.

Dohrabali se k rozvalinám chaty, vítr zase nabral na síle, schovali se za zachovanou zeď, můžou si dát kus čokolády a napít se. Mohli by rozdělat i plynový vaříč, který s sebou měli, ale nechtěli se zdržovat, za chvíli bude půlnoc, to už chtěli být v sedle a začít sestupovat. Ve světle baterky vypadaly ruiny strašidelně. Ještě hůř ale vypadal prudký svah nad nimi, kudy v létě vede značená cesta do sedla. Špína rozsvítil čelovku a kuželem světla se snažil pátrat po tyčích, které vyznačují cestu do sedla. Po ní v létě kráčejí mezinárodní zástupy socialistické mládeže, aby uctili Leninův výstup na Rysy. Tyč teď nebyla vidět ani jedna, to nevádí.

„Tady vodsud' asi v létě fotí esesmáky, jak stoupají na Rysy,“ řekl unavený Krása, jako by věděl, nač Špína myslí. „Chlapi z horský říkali, že tejden předtím musí na Rysech bivakovat, aby tu desku s Leninem někdo neshodil dolů, prej se to už stalo a byla to ostuda, disidenti nebo západní agenti, podle mě Poláci. Ty maj aspoň odvalu, ne jako my.“

Špína s Žižim pohledem stále prozkoumávali další cestu, vítr opět téměř utichl a z mraků vysvitl měsíc. „Myslíš, že mají laviny jízdni řád?“ řekl potichu Špína a dlouze se rozkašlal. Žiži se s obavami podíval na kamaráda a nahoru do sedla na prudký svah, ozářený měsícem.

Kousek od nich močili Abdullah s Krásou a hlídali si, aby to šlo po větru. „Abdullahu, já znám jednoho debila od nás ze stavárny, ten sem v létě každé rok na ten výstup jezdí. Prej je to šukárna, jakou nezažiješ, udělají pro ně vždycky dole u plesa kemp. Říká, že svazačky jsou v tu dobu povolnější než obvykle. To asi jihnou kvůli Leninovi.“ Krása si zapínal kalhoty a sykal, jak ho bolely zmrzlé prsty. „Prej ale nesmíš moc chlastat, ten vůl se jednou zpil tak, že místo k sobě se nabořil do stanu, kde dva Kubánci klátili maďarskou soudružku. A dostal na budku, nejmíc ho prej kopala ta Maďarka, takovej malej világoš. Dobře mu tak, je to kretén, taky si moh přivízt kapavku, nebo i něco horšího. To se v novinách nedozvíš. Cejtíš nohy, Abdullahu?“

Špína s Žižim vymysleli trasu. Půjdou nejprve traverzem pod pravý skalní masiv, to bude nejspíš stěna Českého štítu, snad si to z loňska pamatují správně, podél stěny vystoupají sněhem na hřeben a odtamtud nakonec slaní do sedla. Bude to delší, ale kdyby sjela lavina, nebudou v ní uprostřed. Kdyby to navíc vypadalo na pád laviny, mohli by se u skalní stěny jistit. Žiži si pověsil k pasu na úvaz skoby a vyrazil první. Při každém kroku mu skoby zazvonily a zvuk se temně odrážel od okolních skal. V téhle tmě spíš čerti a jejich řetězy, ani ne tolik ovce, pomyslel si Špína a vyrazil za Žižim.

Jako malý kluk se každý rok bál Mikuláše a čerta, vybavuje si přesně jejich tváře, vypadaly vždy stejně, Mikulášem byl obvykle táta nebo strýc, čerta dělal

soused. Měl tvář namazanou krémem na boty, na sobě hnědý kožich prožraný od molů, pořád vztekle pobíhal a křičel, bouchal vozembouchem a strašlivě chrastil řetězy. Jednou ho chtěl zašít do pytle a odnést. Špína se tenkrát strachy počůral. Masku anděla si nepamatuje.

Vítr jen lehce a skoro přátelsky pofukoval, už ani nepotřebovali čelovku, mraky zmizely a měsíc dělal svou práci, stejně jako mráz. Šlo se dobře, tolik se nebořili, dvakrát Abdullaha přivázali na lano, ale jinak pomoc nepotřeboval. Alláh vyslyšel prosby, do sedla se dostali přesně s půlnocí. Špínovi se udělalo špatně a zvracel.

„Co je, Špíno? Že by výšková nemoc? Tohle je jenom dva a půl tisíce metrů,“ divil se Žiži.

„Mám asi chřipku. Potřebuju si trochu odpočinout. Jak je na tom Abdullah?“

„Vypadá celkem dobře, má toho taky dost, ale drží se,“ říká Krása, rozsvěcí baterku a zkoumá Špínovu tvář; vyndává termosku, dává mu napít čaje, ten už je jen vlašný. Nechceš čokoládu? Ne, díky.

Špína vstává a jde si sednout za sněhovou převěj, kde odpočívají Abdullah s Žižim. Tělo ho bolí jako nikdy.

Krása svítí směrem k vrcholu Rysů, může to být tak sto metrů, bere cepín a vydává se k němu. Vrací se, když už jsou ostatní nervózní.

„Našel jsem ho, pánové. Je tady jenom kousek odtud,“ hlásí nadšeně. „A přímo od něho vede cesta dolů.“

„A cos tam dělal tak dlouho?“ ptá se Žiži.

„Chtěl jsem ho pochcat,“ vykládá Krása, „ale nešlo mi to, nic jsem ze sebe už nedostal, asi jsem dehydratovaněj.“

Taky jsem nechtěl, aby mi vomrz. Ale koukal jsem dolů na sestup na polskou stranu, vypadá to dobře, není tam moc sněhu, jen tak akorát, aby se po mačkách dobře šlo.

„Musíme vyrazit, nebo tady zmrzneme. Ještě za tmy musíme být dole,“ říká Špína a s námahou vstává.

Aspoň se mu už nechce zvracet, ale zimou se třese víc než ostatní. „Jak jsi na tom, Abdullahu? To nejhorší máme za sebou.“

„Pavele, jdeme na to,“ zní odhodlaně zpod sněhové převěje.

Cesta dolů byla rychlá, první sestupoval Krása, za ním Abdullah, toho shora jistil Žiži, poslední šel Špína. Dvakrát museli zatlouct skobu, za skobu slanili, počásí přálo, bylo jasno, téměř bezvětří, mrzlo však pořádně. Když sestoupili k úpatí masivu, šli pár metrů po rovině k místu, kde našikmo trčela tyč s tabulí s nápisem Uwaga, Granice państwowe, Polska Rzeczpospolita. Máme to, řekl opatrně a potichu Žiži a podíval ustrašeně kolem. Špína si unaveně sedl do sněhu, vedle něho i všichni ostatní, chvíli se potichu drželi za ramena, potom jeden po druhém lehli naznak na záda. Hvězdy, měsíc a mráz zastavily čas, byly čtyři hodiny ráno.

„Abdullahu,“ přerušil ticho Krása, „budeš se muset učit polsky, ty vole.“

„Já už se s Agneskou učím. Kluci, já vám chci teď něco dát,“ řekl obřadně Abdullah a začal vkleče rozbalovat svůj batoh. Vyndal malou koženou taštičku a podal ji Špínovi. „Měl jsem ji připravenou, kdybych už nemohl. Hašiš, náš, z Džalálábádu, dobrý hašiš. Když nemůžeš, stačí trochu na prst a daš to pod jazyk, na chvíli pomůže. Kdyby mě poslali zpátky do Afghánistánu, snědl bych ho celý, to by pomohlo. Na furt. Proto jsem ho měl schovaný. Vemte si ho. Kluci, moc děkuju, fakt děkuju.“

„No vidíš, Abdullahu — a já jsem myslel, že když ti je špatně, voláš Alláha. A ty zatím tady máš prášek.“

„To je vítěz chmoty na dúhem, Pavele, tak vás to nějak učí marxísti, ne?“ Abdullah se usmál a nápadně

svižně se postavil. Tak jdeme?

Jasně, Agneska čeká, tamhle za tou planinou je pleso, snad bude zamrzlé, tam už je hotel nadohled.

Trvalo hodinu, než se dostali k siluetě hotelu Morsky staw. Podle domluvy se dívali, zda se v některém z oken každých pět minut rozsvěcuje a zase zhasíná světlo, Agneska měla za úkol sehnat pokoj na stranu plesa. Proboha, snad jim elektřina funguje! Na to nepomysleli. Funguje. Poslední napětí padlo.

Abdullah už v hotelu objímá Agnesku, Abdullahu, teď by se nám fakt hodili velbloudi.

Na vrchol Rysů je to už jenom sto metrů. Špína si sedá na skalní polici, na kterou ho museli skoro vytáhnout. Třese se a téměř bez přestávky kašle, bylo pořád mrazivé bezvětří. Nad hlavami jim začínají v chladném lednovém slunci poletovat první otužilí havrani. Špína je vidí, ale tak se mu míhají před očima, že málem zase zvrací.

„Špíno, jak jsi na tom?“ ptá se Krása. Taky toho má dost. Zbyla jim jedna čokoláda, trochu studeného čaje v termoskách a instantní polévka v sáčku.

„Na ho-vno,“ dostává se mu odpovědi.

„Už je to na vrchol fakt kousek, odtud pojedem dolů jak na saních,“ snaží se ho povzbudit Žiži. Potom shazuje batoh, vyndává z něho plynový vaříč, do ešusu nabírá sních a začíná připravovat polévku. „Tohle nás postaví na nohy,“ říká a sedá si k batohu, vaříč drží na klíně. Krása si sedá vedl Špíny, vyndává bivakovací pytel a přehazuje ho přes Špínu, kouká mu jen hlava.

Špína se dál třese zimou. Krása se k němu posunuje blíž, aby ho aspoň z jedné strany zahříval. Na severní stranu slunce nepřijde, musí ještě ujít těch pár metrů a dostat se za vrchol, pak bude vyhráno. Ozývá se krátký výkřik a ostré kuchchva doprovází vaříč padající i s ešusem. Žiži na chvíli usnul — přichází o vaříč, ešus

i vidinu něčeho teplého. Dívají se na místo, kudy vařič s plechovým cinkotem mizí. Ne, spadnul až dolů, není šance ho najít. Slaňovat už nebudou.

Špína se vymotává z bivakovacího pytle, začíná něco hledat v batohu, potom vyndává malou koženou taštičku, sundává si rukavice a snaží se ji otevřít.

„Počkej, Špíno, ty to fakt chceš zkusit?“ Krása se chápe taštičky a otevírá ji.

Špína propichuje nehtem igelitový sáček s hnědým práškem, nabírá něco na třesoucí se prst a strká si ho do pusy. Kvůli zimnici nemůže ani vstát, zavírá oči a snaží se nezvracet, pomalu přitom cítí, jak bolest hlavy letí směrem k havranům a stejně tak tělo přestává bránit pohybu: najednou ví, že se může postavit na start maratonu. „Jak to, že nemám číslo?“ ptá se překvapených kamarádů a už stojí na nohou. Ještě se trochu třese.

„Ty vole, ono to snad funguje!“ křičí Krása na Žižiho, „zdá se, že půjde — ale radši ho budeme jistit.“ Na vrcholu jsou za chvíli. Sedají si hned pod kámen s mosaznou deskou, na které je připevněný reliéf vousatého plešouna. Nápis pod ním Špínovi splývá — vidí pouze to, jak písmena V. I. LENIN tancují v jakémsi zuřivém tanci a postupně na něho vyplazují jazyk. Nejhorší bylo V: jazyk mělo nejdelší, rozeklaný, jedovatý, podobný hadímu. Krása s Žižim si na osvětlené stran vrcholu sedli a chytají teplo z ranního slunce. Špínu popadá děsivý strach z hadího jazyka, nedá se to vydržet, rozhoduje se hada zabít, bere cepín a zuřivě do desky mlátí. Kamarádi se ho ani nesnaží zastavit — z jeho zuřivosti jde strach. Deska se odlupuje a padá Krásovi k nohám. Špína se klidní, sedá si a nechává konečně prohřívát sluncem svůj zářivý, trochu cizí úsměv. Zdálo se mu, že havranů na modré obloze přibývá, ale vlastně ne, jsou to krkavci, mává na ně, pojďte, pojďte si pro mrtvého

hada, křičí. Potom usíná. Krása zase vybaluje bivakovací pytel, přehazuje ho přes Špínu, předtím mu sahá na čelo. Má určitě horečku. Potom si s Žižim prohlíží pokroucenou mosaznou desku.

„Co s tím uděláme?“ ptá se Krása.

„Myslíš s Leninem?“

„Jo.“

„Hodíme ho zpátky Polákům, stejně sem od nich přišel,“ uvažuje nahlas Žiži.

„Prodáme ho cikánům, ti ho prodají do sběru a pak ho třeba roztaví a bude sloužit něčemu užitečnému. Konečně,“ navrhuje Krása.

„A co když z něho zase udělají medaile? Hrdina socialistický práce a tak.“

„No, to je riziko. Riziko podnikání. Ty, Žiži, myslíš, že měl fakt syfla?“ ptá se Krása a jako by s odporem cpe mosaznou desku do batohu. Ještě že je to odsud z kopce.

Dolů sestupují opět podél skalní stěny, do svahu se opírá slunce, sice ještě chladné, ale sních trochu ztěžkl, lavina se může uvolnit. Chvillemi jdou, a když není svah prudký, jedou po zadku a brzdí cepínem. Musí často odpočívat, místo pití si rozpouští v puse sních, není to dobře, a tak si při jednom odpočinku otevrou sáček s instantní polévkou, sypou si ji po částech do pusy a nechávají v ní sních rozpouštět. Hnus. Odpoledne se dostávají na dno doliny a směřují hlubokým sněhem k chatě u Popradského plesa. Na rovině mezi klečí pokládají Špínu na bivakovací vak, táhnou ho za sebou jako na saních.

V kleči, na dohled od chaty, se Špína staví na nohy, kráčí pomalu k chatě. Snad je nikdo neviděl, jak Špínu vlečou, nemají zájem o pozornost. Odboroví rekreanti se naštěstí věnují křičícím dětem. Teď hlavně lavice, stůl, číšník. Servus, chalani, vyzerátě unaveně, dátě si borovičku? Ne, díky, tu až za chvíli, hlavně přineste teplý čaj

a minerálky, deset minerálek. A gulášik si dátě? Máme ozajstný z jeleňa. Noo, tak ten třikrát. Nemáte aspirin?

Dostávají kumbál s třemi lůžky a krabičku aspirinu — Krása tvrdí, že to bylo díky charismatu, kterým zapůsobil na brunetku v recepci. Ta roztomile šilhala, ale hlavně měla přehled o obsazení pokojů. Na pokoji si Špína bere hned dvě tablety aspirinu a lehá si, Žiži propichuje puchýř na omrzlém prstu, ještě že je to pravá, smyčec držet může, Krása lehá do postele taky. Normálně by se šel dolů do recepce zeptat brunetky, zda by s ním večer nevyčila sklenku vína. Normálně ho ale nebolí celý člověk jako teď, nesedí mu na víčkách dvě probdělé noci. Když ráno vstává, dostává hlad. Jde do recepce sehnat něco k snídani, brunetka je tam táž, a není tam ještě, ale už, a není ráno, je večer.

Na nádraží Poprad-Tatry doráží za dva dny, ty Špínovi hodně pomohly. Jedno kupé bylo prázdné, na podlaze se válely tmavé střepy a v kaluži piva nálepka s nápisem Zlatý bažant. Rychlík Mittel Europa Warszawa — Budapest-Keleti se dává do pohybu. Špína si lehá na sedačku, pod hlavou batoh a pozoruje Krásu s Žižim, kterak oknem sledují nasvícené hory, kývavým pohybem mizí v oparu a prořezávají si cestu ostrými černobílými štíty.

Dal by krk na to, že Krása má husí kůži a Žiži přemýšlí, jak to příště udělat líp. Určitě navrhne, že příště by si měli vzít ještě sněžnice a lyžařské hůlky, taky spočítá sklon svahů versus množství vody ve sněhu a bude se snažit určit riziko pádu lavin. Ten jeho matfyzácký mozek si nedá klid. Matfyzácký, nebo metafyzický? A až se Krása zbaví husí kůže a vzpomínek na výstup, možná přijde s myšlenkou, že by si z převádění mohli udělat výnosný obchod, bolševik slábne a povoluje malé podnikání. Určitě se bude odvolávat na podnikatelské geny, které má po dědečkovi Schönovi. Měl v jirchářích

na Novém Městě starožitnictví, nakonec se s ním musel rozloučit. Krása se vždy rozčiluje, když na to přijde řeč, protože všichni říkají Osvětim, ale jeho děda zahynul v Treblince. V Treblince, blbouni! V Treblince! Dějiny musí ctít detaily, je to důležitý — jako když jedeš na lodi půl stupně sem, půl stupně tam, a nakonec skončíš někde úplně jinde. Že jo, Žiži? Kupé začíná naskakovat v pravidelném rytmu. Kó-žé-nój, Mě-šók, Vél-blou-dí, Tré-blín-ká, kó-mí-ny, Lé-ní-íín, třeba je tím Špína utluče, koleje jsou tvrdé.

„Pánové, dalajlama utekl z Tibetu, Abdullah z Čech a Vladimír Iljič jede s námi,“ vytrhuje ho Krása z polospánku a klepe pyšně na batoh s podivně hranatými okraji, vyndává z něho mosaznou desku a kochá se jí u okna ve světle zapadajícího slunce. Šrámů způsobených cepínem je řada, skoro všechny končí revolucionáři nad pleší, jen jeden tat doprostřed čela. „Člověče, Špíno, tys mu vytesal úplnou svatozář. Aspoň ho vezmou ve sběru jako zmetek, ne jako krádež. To bude nejmíň za stovku nebo dvě.“

„Já si to fakt nepamatuju,“ říká Špína, sedá si a taky si desku prohlíží.

„No nechtěl bych se ti dostat v tu chvíli pod ruku. Co, Žiži?“

„Tročkýmu taky zašekli cepín do hlavy,“ šišlá Žiži, zatímco si cucá omrzlý ukazováček.

„Špíno, jestli ti k tomu stačila špetka tady toho,“ ukázal Krása na malou koženou kabelku, „tak se nedivím, že mudžáhidi poráží na koních ruský tanky.“ Vychází na chodbu, ale vzápětí vpadá zpátky do kupé. Policajti a ostraha se psy! Jdou určitě po nás! Špína se dívá opatrně z kupé na druhou stranu vagónu. „Spíš jdou po těch fotbalových magorech. Ale tohle by bylo dobrý schovat.“

Žiži bleskově sundává pohorky a skáče nohama na sedačku. Rukama rozevívá prasklinu v umakartovém

obložení stropu, právě tak velikou, aby tam mohla zmizet deska s placatým proletářem a taštička s hašišem.

Potom, co si Žiži zul boty, se kupé naplnilo nepříjemným zápachem, který Krása a Špína dobře znali z koleje.

„Dobrý děň, mláděnci, vy asi něcestujetě na fotbal, však?“ ozývá se celkem sympatický, ale hluboký hlas od otevřených dveří kupé. Pod jeho kymácejícím obuškem se snaží dovnitř vniknout vlhký a zvědavý čenich německého ovčáka.

„Ne, my jedeme do Prahy. Nevíte náhodou, v kolik asi budeme v Bratislavě? Tam přestupujeme a průvodčí tady ještě nebyl,“ ptá se nevinně Krása.

„Hádám tak ve dve ráno, ale je porucha na trati a vlak ide cez Brno. Vystúpte tam. Hlavně abystě nězaspali. Dajte si budík!“ říká policajt a směje se, je rád, že nemusí řešit fotbalové chuligány. Na rozdíl od jeho psa, který se sice směje taky, ale mokré tesáky vyjadřují lítost nad tím, že bylo osazenstvo kupé shledáno neškodným.

Když se zavírají dveře od přechodu do sousedního vagónu, vytahuje Krása z batohu lahev borovičky, kterou mu prý v noci věnovala roztomile šilhavá černovlasá recepční. „Tak to bychom měli, pánové. Žiži, ty jsi fakt génius, to byl od tebe mistrný tah, fakt majstrštyk,“ vyská nadšeně Krása a podává otevřenou lahev ostatním.

„Jenom jsem viděl tu prasklinu ve stropě,“ říká Žiži a zavdává si pořádný hlt.

„Žiži, já nemyslím ten strop,“ pokračuje Krása a snaží se otevřít zarezlé okno, „já myslím ty pohorky. I ten pes z toho smradu zcepeněl, a i kdyby byl stokrát cvičenej na drogy, tak by ho ty tvoje ponožky musely paralyzovat.“ Smáli se, za chvíli museli do jídelního vozu pro další lahev. Z rychlíku vyskočili těsně po půlnoci, na poslední chvíli, průvodčí nepřišel, sotva si stačili pobrat rozbalené batohy. Očima v bolavých hlavách jen

sledovali, jak rychlík Europa směr Budapest-Keleti mizí ve tmě a spolu s ním i Lenin, který si nejspíš taškou s hašišem chladí rozmlácené čelo.

„Kašli na to,“ říká Žiži, když vidí Krásův pohled. „Stejně by ho roztavili a udělali z něho ty medaile. Nebo si ho nějaká maďarská soudružka pověsí nad postel, až ji zase budou píchat Kubánci.“

Jdou pomalu do nádražní haly a zjišťují, odkud jede rychlík do Prahy. „Jé, David Krásný, ahó,“ ozývá se za nimi. „Co tady děláš, Davide? Ty jsi určitě byl zase na těch horách, že? Jedeš do Prahy?“ Když se otáčí za jemným hlasem s neklamným přízvukem, usmívá se na ně dívka v červeném kabátku a s bílým baretem. Špína marně vzpomíná, zda byla v jeho dětských leporelech Kar kulka vyobrazena jako brunetka, nebo jako blondýnka. Zrzka to určitě nebyla, to ví jistě. Dívka upírá úsměv na Krásu a ten se v potměšlé hale rozsvěcuje jako žárovka s pomalým nástupem, která ještě neexistuje.

Ahoj Janičko, no jasně, jedeme do Prahy. Ty taky? Ano, pozítří jdu na zkoušku, pedagogika, hrůza, máš místenku? Ne, my jsme přijeli na blind. Z Tater, víš. Jó, promiň, tady to jsou moji kamarádi, tohle je Špína, tedy Pavel Špínka, těší mě, a tohle Honza Žezulka, jé, chichi, těší mě. Měly jsme jet s kamarádkou, ale ona nakonec nemohla, koupila si místenku se mnou v kupé, dala mi ji, abych ji zkusila prodat, tož to bys mohl jet se mnou, máme první třídu. Jen jeď, Kráso, potkáme se na koleji, to má někdo kliku. Sledují, jak si Janička vede Krásu k vagónu první třídy, nad hlavami jim svítí nápis ZTR TY a NLEZY.

Ve tmě se objevují světla přijíždějícího rychlíku. Vlak dvakrát krátce houká a s ostrým skřípěním začíná brzdit. Některé dveře se nedočkavě otevírají ještě před zastavením. Je půl jedné ráno.

RES PUBLICA

Jak rozumět lidem, kteří se přilepují v galeriích

Petr Honzejk

Poslední protesty části klimatických aktivistů vyvolaly vzbouření nejen na sociálních sítích. Videá s mladými lidmi, kteří lijí rajčatovou polévku na obrazy od Vincenta van Gogha či píší vzkazy na stěnu galerie vedle děl Francisca Goyi, aby se vzápětí přilepili k rámu obrazu, se setkaly s většinovým pohoršením. „Vandalství! Co to má společného s bojem proti změně klimatu?!“ znělo.

Přidal jsem se i já, když jsem v nadsázce na Twitteru napsal, že bych dotyčné aktivisty nechal v galeriích za trest nějakou dobu přilepené, protože primitivním vandalismem jen diskreditují boj proti klimatickým změnám. Tweet měl stovky lajků a souhlasných komentářů, takže jsem si připadal málem jako vykladač obecného mínění. Jenže když jsem se podíval na reakce podrobněji, zjistil jsem, že lajkující byli převážně lidé podobného věku jako já. Ti mladší naopak často upozorňovali, že žádná škoda obrazům nevznikla, protože byly za sklem, a ptali se, jestli bychom se místo pohoršení nad akcí neměli soustředit spíše na podstatu toho, co ji vyvolalo. Tedy na hrozící klimatickou katastrofu.

Je z toho zřejmé, že existují obrovské generační rozdíly ve vnímání celého tématu. A s tímto zjištěním se otevírá otázka, jestli je „starší“ úhel pohledu na protesty aktivistů automaticky správný a lze si opravdu vystačit se stručným a jadrným odsudkem.

Nejprve ale k důkazu, že velké generační rozdíly v nahlížení na klimatickou změnu objektivně existují. Podle nedávného průzkumu STEM uvedlo 89 procent

lidí ve věku 15 až 29 let, že za největší hrozbu pro své životy považují právě klimatickou změnu. Ne chudobu, ne ztrátu zaměstnání, ne nemoc, ale opravdu klimatickou změnu. K takovým datům se u starší generace dopracovat nelze. Obecně lze říci, že zatímco střední generace považuje klimatickou změnu za vážný problém, mladší generace rovnou za problém existenční. „Mladí lidé prožívají tvář v tvář změně klimatu silněji než starší generace pocity bezmoci, strachu nebo smutku,“ popsal pocity nejmladší generace sociolog Jan Krajhanzl.

Je to o to silnější, že mladí lidé cítí, že to střední a starší generace nemyslí s bojem s klimatickou změnou zase tak úplně vážně. Sice vnímá problém, málokdo je už dnes ochoten se společensky ztrapňovat jeho popíráním a šířením náměsíčných teorií Institutu Václava Klause. Ale ochota promítnout snahu o řešení klimatické krize přímo do vlastních životů není u naší generace velká. A netýká se to jen neochoty k jakémukoli sebeomezování, ale dokonce i volebního chování. Ruku na srdce: Kdo se rozhodoval hlavně podle toho, jak to která partaj má s ekologií a postojem ke klimatické změně?

Postoj střední generace se dá hezky dokumentovat na výroku miliardáře, majitele Seznamu Iva Lukačoviče. „Jsem citlivý člověk zaměřený na přírodu a mrzí mě, když trpí. Ale vypořádat se s tím bude muset hlavně generace, která je ve věku Greta Thunbergové... My jsme závislí na fosilních palivech. Jezdíme auty, máme koníčky, jsme zvyklí na určitou spotřebu. Takhle jsme se

to naučili a zvykli si na to. A je na nové generaci, aby nás starší mírnila a vzdělávala a sama se už závislou nestala.“ No, a tak to nová generace dělá. Mírní nás a vzdělává nás. Úměrně svým možnostem a s různou mírou radikalit. Studentskými stávkami, „vandalskými“ protesty v galeriích, nebo dokonce různými blokádami dopravy či letišť.

Při pohledu na mladé klimatické aktivisty příslušníci střední a starší generace často mluví výsměšně o tom, že jejich konání má něco společného s jakousi novou religiozitou. Hovoří se o „klimatickém náboženství“ a je to myšleno pejorativně. Jenže proč vlastně? I když religiózní charakter klimatického hnutí připustíme, je dobré si uvědomit, že jakékoli náboženství nemusí nutně znamenat jen iracionální fanatismus. Obecně může být — a bývá — především vodítkem k lepšímu chování k lidem i okolnímu světu. Nutí člověka nemyslet jen egoisticky, vystoupit ze sebe, změnit chování, nějakým způsobem se aspoň trochu odevzdat celku.

Mladí to často dělají. Omezují spotřebu, jsou nakloněni modelům sdílené dopravy a podobně. V tomto smyslu by možná trocha toho „klimatického náboženství“ neškodila nikomu. Stavět se bokem ke klimatické změně totiž není pouze necitlivé k přírodě, je to vlastně i nehumánní. Ti, kdo přijdou po nás a které změna postihne, jsou přece taky naši bližní. Když je přehledněme nebo si řekneme „co je nám do nich“, chováme se nelidsky.

Je snadné mladým aktivistům přišít, že to jsou „klimatičtí fanatici“. Ale nedivme se, že na některé z nás starších hledí také jako na fanatiky. A sice fanatiky lhostejnosti. A mají pocit, že zatímco ti, kteří se lepí v galeriích k rámcům obrazů, de facto nic neničí, naše lhostejnost ničí jejich vlastní budoucnost.

Můžeme to samozřejmě odmítnout a z pohledu starších lidí paternalisticky trvat na tom, že radikální akce mladých jsou jen hlouposti plynoucí z toho, že mladí měli vždy blíže k přímé akci než ke komplexní úvaze. A že z toho, tedy z radikálních protestů, vyrostou. Ano, zpravidla se tak děje. Málokdo je v šedesáti pankáč či anarchista. Jenže roli ve zkliďnění postojů hraje nejen věk, ale i to, do jaké míry se problémy, na které radikalismus reaguje, řeší a odeznívají. A u klimatické změny nic takového předpokládat nelze. Nikam nezmizí, naopak akceleruje. Podle zprávy před klimatickým summitem COP 27 v egyptském Šarm aš-Šajchu to vypadá, že se opravdu zvýšenou rychlostí suneme do nehezkých končin. A ty budou chtít nechtě obývat dnešní dvacátníci a jejich děti. Z tohoto problému se prostě vyrůst nedá.

Neříkám tím, že se mi rozlévání polévky po obrazech mistrů líbí. Nelíbí. A už vůbec se mi nelíbí protesty, které blokují dopravu, takže třeba sanitky nemohou k nehodě, kvůli čemuž mohou zemřít lidé. Stále si také myslím, že protesty tohoto typu nejsou produktivní, protože hodně lidí odpuzují. Určité pochopení pro protestující ale už mám. Zoufale upozorňují na to, čemu bychom měli věnovat mnohem větší pozornost, než fakticky věnujeme.

Autor je komentátor. Text vyšel 7. listopadu v Hospodářských novinách.

Co je fašismus

Karel Hvížďala

Frekvence pojmu fašismus ve veřejném prostoru se v tomto roce zřetelně zvýšila. Používá se v souvislosti s Ruskem a Ukrajinou, Alternativou pro Německo i kvůli nové italské premiérce Giorgii Meloniové.

Fašismus je politická ideologie, která se zrodila v březnu 1919, v Miláně, na Piazza Sepolero, kde se sešlo asi sto lidí, k nimž promluvil Benito Mussolini. Podmanivě hřímal, že se k moci musí dostat „zákopo-

kracie“, elita, která bojovala v první světové válce v zákopecích. Vědci tvrdí, že ho inspirovala četba Friedricha Nietzscheho stejně jako Hitlera.

Sám termín fašismus vznikl ze slova *fascis*, které ve starověkém Římě označovalo svazky prutů se sekerou, což byl symbol jednoty používaný liktory, sluhy úředníků či senátorů. Sekera představovala pravidlo: Kdo poruší zákon, tomu usekneme hlavu.

Dnes se používá nejčastěji definice fašismu od Rogera Griffina, která fašismus definuje jako ideologii vycházející vždy z vlastní vyvolenosti. Ta pověřuje vůdce, aby národ vyvedl z krize s odvoláním na slavnou minulost: u Italů to byla římská minulost, nacisté chtěli vytvořit Třetí říši jako nástupce předchozích dvou říší, slovenský fašismus se odvolával na Velkou Moravu, maďarský na velké Uhry, rakouský se chtěl spojit s Německem atd. A v současném Rusku jde zase o znovuzkříšení velikosti z doby Sovětského svazu.

Posedlí mocí

Zároveň fašisté považují národ za živý organismus, a proto nenávidí individualismus. Tedy za fašistický režim lze dnes považovat takový, který je postaven na mýtu znovuzrození a supernacionalismu.

Kdo se chová jinak, je nepřitelem národa a je třeba se ho zbavit: zavřít do vězení nebo ho zabít. Kvůli tomu fašisté zakládají vlastní tajné služby, různé bojůvky, gardy a soukromé armády, které mají znovu nastolit pořádek a jednotu. Skutečný program fašisté ale nikdy nikde neměli a nemají, poznáme je podle toho, že vždy slibují všechno všem: využívají situace, kdy si vlády nevědí rady, váhají.

Požadují moc, nabízejí snadná řešení k obnovení prosperity, využívají politické vakuum a prosazují se

nejméně tam, kde má nejmenší tradici individualismus, kde je většina lidí zvyklá delegovat své starosti na ty, kteří mají moc. Všechny fašismy stáły a stojí na společenské smlouvě: vy nám dejte moc, my vám zajistíme prosperitu a bezpečí. Jakmile ale tato smlouva byla či je nedodržena, každý fašismus, protože je diktátorský, skončil či skončí.

Pro lidi, jako byl Mussolini, Hitler, Dolfuss a všichni jejich následníci až po Putina, je typické, že jsou posedlí mocí, ale zároveň, když se ocitnou v situaci, že sli- by nemohou dodržet a prohrávají, mají jediný způsob, jak mohou ještě chvíli přežít: přesvědčí sami sebe, že ve všem hrají hlavní roli pouze oni sami a že jejich vize je správná.

A to je ten nejnebezpečnější moment, protože v takové situaci jsou schopni všeho, a když přesto nevíteží, páchají sebevraždy, jsou zabiti nebo zmizí. Vyjdeme-li z této definice fašismu, je zřejmé, že jako fašista se chová zatím pouze Vladimir Putin, i když některé znaky fašismu najdeme u některých politiků na celém světě, včetně naší republiky.

Autor je publicista. Text byl vyslán 2. listopadu na stanici ČRo Plus.

Komunistická minulost je koule na noze české politiky

Jiří Pehe

Způsob, jakým se vede mediální debata o tom, zda generál ve výslužbě Petr Pavel je vhodným kandidátem na prezidenta, když byl před rokem 1989 coby důstojník Československé lidové armády několik let členem ko-

munistické strany, a dokonce prý absolvoval kurz pro vojenské zpravodajce, zase jednou především ukazuje, jak zmatená kritéria v posuzování minulosti se u nás používají.

Po ukončení vysoké vojenské školy Pavel působil jako důstojník armády před rokem 1989 pouhých šest let — od roku 1983. Přihlášku do KSČ podal ve stejném roce a členství ve straně ukončil hned po sametové revoluci. Přiznává, že chtěl být vojákem. Už proto, že se narodil do vojenské rodiny. Na své členství v KSČ se dnes dívá kriticky.

Proti těmto šesti letům stojí 33 let, kdy Pavel pracoval a pracuje pro demokratický systém. Jeho předlistopadová minulost nebyla v očích nového režimu evidentně natolik problematická, aby nemohl pokračovat ve vojenské kariéře. Působil v několika zahraničních misích, jeho jednotka pomohla v roce 1993 zachránit odříznuté francouzské vojáky z válečné zóny mezi Srby a Chorvaty.

Prezident Václav Havel ho povýšil do generálské hodnosti a Pavel od něj také obdržel medaili za hrdinství. V roce 2012 se stal na návrh Nečasovy vlády náčelníkem generálního štábu Armády České republiky a v roce 2014 byl navržen Sobotkovou vládou do funkce předsedy Vojenského výboru Severoatlantické aliance — to je po generálním tajemníkovi druhá nejvyšší funkce v NATO. Až do roku 2018 pak tuto funkci úspěšně zastával.

Komu vadí prozápadní postoje

Proč zde teď krátký výčet milníků v životě generála Pavla uvádět? Protože nyní, když oznámil kandidaturu na prezidenta České republiky a v posledních průzkumech má i nejvyšší preference mezi prezidentskými kandidáty, se jeho kritici soustředí téměř výhradně na oněch šest let v jeho životopisu před rokem 1989.

Pavlovi v době pádu komunistického režimu bylo jen 28 let, byl tedy poměrně mladý. Dnes je mu 61 let, více

než polovinu života tedy zasvětil službě demokratickému režimu.

Není na čase začít posuzovat lidi touto optikou? Neměl by být demokratický režim schopný odpouštět těm, kdo si svoje minulé selhání — navíc v případě generála Pavla krátké a v mladém věku — takříkajíc odpracovali?

Šanci vypořádat se s komunistickou minulostí měl nový demokratický režim v 90. letech. Příliš ji nevyužil — zejména v podobě otevřené debaty. Otázka, kdo se s komunistickým režimem zapletl do takové míry, že není hoden státních funkcí v tom demokratickém, byla poněkud alibisticky vyřešena lustračním zákonem. Ti, jejichž jména nebyla na seznamech spolupracovníků a agentů bývalé tajné policie, si mohli takříkajíc umýt ruce.

Realita ale byla pestrobarevnější. Ekonomických zločinů i jiných prohřešků proti novému režimu se mnohdy dopouštěli lidé, kteří měli čisté lustrační osvědčení a nikdy nebyli v KSČ. A naopak pro něj obětavě pracovali mnozí, kteří v podobě členství v KSČ před rokem 1989 pochybili.

Třiatřicet let je dlouhá doba. Pokud během ní — od pádu komunistického režimu až do současnosti — kdokoliv pracoval pro demokracii, svobodné poměry a naše bezpečnostní zakotvení na Západě, měli bychom si toho vážit. A když už je řeč o Pavlovi, neměli bychom přehlédnout, že mezi těmi, kdo útočí na Pavla, nejsou jen ti, kdo si myslí, že když morálně selhal jednou, selhal navždy, ale také ti, kterým vadí právě jeho jasné prozápadní postoje a práce pro demokracii od roku 1989.

Autor působí na New York University Prague. Text byl vyslán 29. října na ČRo Plus.

Imperiální prezidenti se Zemanem neskončí. Přišel čas změnit ústavu

David Klimeš

Po deseti letech to byl poslední 28. říjen s Milošem Zemanem na Pražském hradě. V lednu lidé zvolí jeho nástupce a očekávání jsou obrovská, protože žádný z dosavadní trojice nejvyšších ústavních činitelů nezdevastoval z titulu své funkce samostatný český stát tolik jako ten právě dosluhující.

V lidské rovině teď voliči poptávají někoho, kdo se nebude zpíjet a pak vrávorat nad korunovačními klenoty. V zahraničněpolitické oblasti někoho, kdo nebude coby reprezentant unijního státu za dohledu Vladimira Putina tvrdit, že sankce, které proti němu přijala sedmadvacítka za anexi Krymu, nefungují a že ukradený ukrajinský poloostrov už prostě patří Rusům.

V domácí politice je zase poptávka po člověku, který by nezneužíval politických krizí ve svůj prospěch tak, jako to předvedl Miloš Zeman, když do premiérské funkce instaloval svého přítele Jiřího Rusnoka, třebaže ten se ve sněmovně nemohl opřít o žádnou stranu.

V bezpečnostních záležitostech Češi vyhlížejí někoho, kdo by nebyl spojen s korupčníky, které svým politickým patronátem kryje. A jimž je v případě dopadení připraven pomoci milostí tak, jako to letos prezident udělal v případě svého podřízeného Miloše Baláka.

A konečně co se ústavnosti týká, nechce už společenská většina na Hradě někoho, kdo bude blokovat nástupy i odchody ministrů, donekonečna držet v premiérském křesle spojení bez důvěry či již před volbami říkat, koho konkrétně pověřit sestavováním příští vlády.

Je nepochopitelné, že po všech eskapádách, které Miloš Zeman na Hradě předvedl, se zákonodárci stále ještě nedokázali shodnout alespoň na umírněném zpřesnění prezidentských pravomocí. A to tím spíše, že jde o rest, který mají už od roku 2011, kdy schválili přímou volbu hlavy státu, aniž by odpovídajícím způsobem upravili její práva a povinnosti. Zeman tak nyní sice opouští politickou scénu, ale nebezpečný precedent beztestného prolamování ústavních limitů tu po něm zůstává.

Hodný zlý a ošklivý

Ano, v Evropě lze najít případy, kdy přímo volený prezident v parlamentních demokraciích vystupuje jako konsenzuální figura. Třeba v sousedním Rakousku, kde byl do funkce nedávno znovuzvolen Alexander van der Bellen. Jde však zároveň o příklad, který dobře ilustruje, čím se tamní situace od té české liší. Historie přímé volby hlavy státu se v zemi za našimi jižními hranicemi datuje již od roku 1951. A ti, kdo ji vykonávali, nezneužívali skulin v ústavě, aby rozšířili svou moc, byť čistě teoreticky mohou o své vůli například odvolat celý kabinet.

V postkomunistických zemích však prezidenti vzešli z lidové volby nezřídka překračují hranice svých pravomocí. Vezměme si třeba populární Zuzanu Čaputovou, která na jaře 2021 odmítla jmenovat ministra s temnou minulostí. Designovaný bratislavský premiér se jí pod tlakem událostí podřídil a navrhl někoho jiného. Šlo jistě o případ, který

měl své oprávnění, pokud se ale podobný postup změní v pravidlo, může to také dopadnout jako v Česku, kde během vlády Andreje Babiše už vůbec nebylo jasné, zda ministry vybírá ještě premiér, či už jen prezident.

Dosavadní tři nájemníci Pražského hradu postupně napnuli snad všechny své pravomoci na samu mez únosnosti. A ten poslední i za ni. Plasticky to popisuje politolog Lubomír Kopeček v letošní knize *Hodný, zlý a ošklivý? Havel, Klaus, Zeman. Paralelní životopisy*, kde si pomáhá průměrem k oblíbenému westernu, v němž nakonec nikdo nehraje zcela pozitivní roli.

Kdo je však Kopečkovi více a kdo méně sympatický, nemůže být pochyb, když si na závěr pomáhá ještě jedním průměrem. A to k mocné prvorepublikové trojici: Havel mu je T. G. Masarykem, Václav Klaus se svojí postupnou devastací odkazu Karlem Kramářem a Miloš Zeman výřečným vůdcem československých socialistů Jiřím Stříbrným, který v posledku skončil na samém okraji politiky, či spíše daleko za ním.

Knihu shrnuje dobře známé věci, její přidaná hodnota však spočívá v tom, že je neustále poměřuje. A snaží se tak v souvislostech ukázat, kdy se který z mužů rozhodl lépe a kdy hůře. Uměřený styl profesora politologie autorovi pomáhá udržet si nadhled a nedávat najevo přílišný obdiv či antipatii. „Cesta, kterou prezident zvolil, se rozhodně nezapsala do českých dějin pozitivně, i když naštěstí kontext, zejména pevné ukotvení Česka na Západě a převažující přesvědčení, že to je pro zemi nejlepší, vyloučil fatální důsledky,” hodnotí například hradní éru Miloše Zemana.

Nečekané konce prezidentských intervencí

Imperiální výkon prezidentského úřadu však rozhodně neodstartoval až Zeman. Kopeček připomíná již Havlovo těsně porevoluční působení, jež je obvykle pojímáno jako

čas, který nakonec dopadl nejen sametově, ale hlavně dobře. Nicméně mnohá tehdejší autoritativní rozhodnutí symbolu revoluce později lákala k opakování i jeho následovníky.

Mocenská dohoda, již Václav Havel uzavřel s komunistickým ministrem Mariánem Čalfou, který pak vedl polistopadové vlády, je dobře známa. Kopeček ale barvitě popisuje také první případy, kdy Havel trval na svých oblíbených v ministerských funkcích — a zbytek politické scény si s tím přes všechn svůj nesouhlas neuměl poradit. Jako příklad může posloužit třeba lidovec Richard Sacher v čele klíčového resortu vnitra. Případně neústupnost, s jakou Havel opakovaně prosazoval komunistického ministra Miroslava Vacka do čela obrany demokratické země. Zdokumentováno je pak i úsilí opačné — snaha prvního polistopadového prezidenta odstranit z postu ministra financí Václava Klause.

Kopečkově pozornosti samozřejmě nemohla uniknout ani první velká krize, která v roce 1997 vedla k pádu druhé Klausovy vlády, po níž Václav Havel orchestroval sestavování historicky prvního českého úřednického kabinetu. Do jeho čela už podruhé ve své éře postavil normalizačního komunistu, tentokrát dobového guvernéra České národní banky Josefa Tošovského.

Ke známému „rudolfínskému projevu”, v němž Václav Havel dal veřejně průchod své antipatii vůči Klausovi, pak Kopeček dodává: „Velmi vybočil z role, kterou měl jako prezident plnit. Umanutě se rozhodl ztrestat politika, kterého nesnášel.” Mělo to i svůj nezamýšlený následek: proslav vyvolal v řadách občanských demokratů pocit spiknutí, který Klausovi pomohl politicky přežít a vrátit se zpět na vrchol. Což později vedlo i k jeho usmíření s tehdejšími arcirivalem Milošem Zemanem a vzniku nechvalně proslulé opoziční smlouvy, s jejíž pomocí si oba chtěli rozdělit moc v zemi a další strany odsoudit do role statistů.

Stát jsem já

Premiéři Klaus i Zeman Havlovy vstupy do sestavování kabinetů mocně kritizovali, když se pak ale dostali na Hrad sami, na svého předchůdce nejen ochotně navázali, nýbrž jej v mnohém i předčili. Havlovy mocenské zásahy do ustavující se parlamentní demokracie byly unikátní svou novostí, a ač mnohdy nevyšly, jak prezident zamýšlel, v drtivě většině je prokazatelně vedl dobrý úmysl.

Proti tomu Klausovo — a speciálně Zemanovo — rozšiřování prezidentských pravomocí vykazuje až brutální charakter. Kde Havel hledal balanc, jeho nástupci surově prosazovali svůj zájem.

Je příznačné, že o některých klíčových překročeních ústavních limitů se už ani nemluví. V roce 2011 například Václav Klaus odmítl odvolat svého oblíbeného ministra školství Josefa Dobeše, který v resortu držel různé prezidentovi milé nahnědlé figury. Dle Klause „nejlepší ministr školství“ odešel až v roce 2012 a jeho nástupce Petr Fiala tehdy nastartoval svou politickou kariéru.

Poprvé se tak stalo, že premiér přinesl na Hrad návrh na odvolání ministra a prezident ho prostě ignoroval, na což nemá právo. Dále Klaus „vylepšil“ Havlovu mimoústavní zvyklost nejprve někoho pověřit jednáním o sestavení vlády tím, že si během pádů sociálnědemokratických kabinetů vynucoval 101 poslaneckých podpisů.

Miloš Zeman se pak už odmítal s konstitucí jakkoli zdržovat. Kde Havel jednal za zavřenými dveřmi a Klaus alespoň zachovával dekorum, on se škodolibým potěšením základním zákonem veřejně pohrdal a živil se veřejným pohoršením, které to budilo. Premiéra Babiše v roce 2018 zesměšnil, když jej donutil, aby mu černá na bílém nabídl ke jmenování ministrem zahraničí dvě jména. A celé republice se pak vysmál, když omilostnil správce lánské obory pravomocně odsouzeného za rozsáhlou korupci.

Paragrafy, nebo žaloba

Přes všechno výše řečené se však v aktuální prezidentské kampani prakticky nikdo kandidátů neptá, jak by se rozhodovali v zásadních ústavních situacích a jaký postup předchůdců se jim zamlouvá či přičí. Místo toho v show přímé volby musejí odpovídat na věci, které vůbec nesouvisí s funkcí, o niž usilují, jen aby se nějak zalíbili co největšímu počtu voličů.

Třebaže všichni uchazeči Zemanův výkon úřadu svorně kritizují, je nepravděpodobné, že by se nakonec sami jeho aktivistickému pojetí bránili. Stačí si vzpomenout třeba na slova Jiřího Drahoše, který v závěru minulého prezidentského souboje pod tlakem svých příznivců prohlásil, že by ani na návrh předsedy sněmovny nejmenoval Andreje Babiše premiérem, protože je trestně stíhaný. Nic takového ale hlavě státu ústava neumožňuje. Pavel Fischer tehdy zase vzbudil pozornost svým výrokem, že by nejmenoval homosexuála ústavním soudcem.

Doba pokročila a v aktuální prezidentské kampani už jsou podobné výroky prakticky na denním pořádku. Bylo by tedy naivní očekávat, že lednová volba přinese uměřeného, v dobrém slova smyslu dekorativního prezidenta, který nebude chtít suplovat práci premiéra či zákonodárců a který si nebude chtít uzurpovat co nejvíce moci.

Změnu může zajistit jen úprava konstituce. Buď tím, že jednoznačněji vymezí prezidentské paragrafy, nebo alespoň sníží počet zákonodárců potřebných k podání ústavní žaloby na hlavu státu. Aby i ona dobře věděla, že vůbec není nepostižitelná. Je nepochopitelné, že se k tomu zákonodárci ještě stále neodhodlali, i když už deset let mohou pozorovat, jak pokušení moci devastovalo Miloše Zemana. A jak on pak devastoval republiku.

Autor je komentátor. Text vyšel na serveru Aktuálně.cz 28. října.

ORBIS PICTUS

Heroin Crystal, Dům U Kamenného zvonu, GHMP, foto Tomáš Souček

Najednou se hráz protrhla a byli jsme úplně zaplaveni

Kristýna Mikulková

V Domě U Kamenného zvonu se konala výstava Hero-in Crystal — Generace devadesátých let v GHMP s odkazem na výstavu, která se zde odehrála téměř před třiceti lety. Kurátorkou výstavy je Olga Malá. Ta jako účastnice i pamětnice iniciovala výstavu, která mapuje aktivity Galerie hlavního města Prahy spjaté s umělci generace devadesátých let přibližně v letech 1994 až 2002.

Tehdy se jednalo o výstavu snažící se napojit na mladé umělce a věnovat se současnému umění. Odstartovala tak novou etapu v českém umění v Domě U Kamenného zvonu, výstava v mnohém převratná se tehdy jmenovala ZVON'94 aneb první Bienále mladého umění.

Události posledních let i dní nám naznačují, že se znovu blížíme mnoha proměnám dnešního světa, ať už společenským, politickým nebo environmentálním. V tom vidím důležitost si připomenout a vzpomenout si na některé tehdejší motivace a tendence.

Štěpánka Šimlová je intermediální umělkyně s mnoha zahraničními úspěchy, je také jednou z výrazných osobností devadesátek a v současné době působí jako vedoucí Ateliéru Intermedií na Katedře fotografie pražské FAMU, kde jsme se seznámily. Absolvovala pražskou AVU v porevolučních letech 1989 až 1996. V roce 2001 se stala finalistkou ceny Jindřicha Chalupického a mezi lety 2002 až 2007 byla vedoucí ateliéru Digitální média FUD, UJEP v Ústí nad Labem.

Olga Malá tě, Štěpánko, popisuje jako „osobnost neokázalou, spíše introspektivní, operující ve vlastní tranzitní zóně, kde nejde ani tak o vytvoření definitivního okázalého art worku, jako o citlivou reflexi reality.“ Platí to dodnes?

Olga Malá je na mě hodná, vždycky byla. *(Směje se.)* Já si myslím, že určitou neokázalost v sobě mám. Moje myšlení a moje tvorba nejvíc asi připomíná hodně chaotický, nervní puzzle. Jsem schopná se s poměrně velkým nasazením věnovat nějakému určitému okruhu a pak ho třeba úplně opustím a začnu dělat něco úplně jiného a dělám to stejně. Mně je obraz toho, o co mi jde, z pohledu zevnitř trochu jasnější. Myslím si, že na lidi z venku to ale může působit hodně roztržštěně. Co je tak hezky nazváno neokázalostí, bych klidně nazvala neukázneností, nesoustavností... Pro mě byl vždy vnitřní náboj důležitější než obecná strategie, což není nějaká kvalita. Umělec by se měl umět přemoci a dělat někdy i to, co ho nebaví, ale já jsem si vždycky našla důvod, jak se z toho vyvléct. *(Smích.)*

V rozhovoru na Artyčoku říkáš, že nepocházíš z umělecké rodiny. Mě by zajímal impulz, který tě k umění dovedl.

Nepocházím z umělecké rodiny. Můj otec byl vzkumník, chemik — takže přístup, že všechno je možné, všechno se dá vyzkoušet a limity v podstatě nejsou.

Čím dál více se uvědomuji, že právě to mám od něj. Na druhou stranu mám pocit, že jsem často utíkala do vizuálních snů, špatně jsem se verbálně vyjadřovala, ale vizuálně mi bylo všechno mnohem jasnější.

Moje máma je učitelka, ta má zase trochu jiný přístup - když něco neumíš, tak se to nauč. Žádné velké omluvy, prostě se to nauč. Zároveň si z rodiny odnáším určitou kulturnost. I když toho moc nebylo, tak jsme chodili často do divadla, na výstavy, do galerií a podobně. A co jsem viděla v dětství, ve mě zanechalo hluboký otisk.

Pamatuji si, že mě máma poslední týden prázdnin, když se musela připravovat na další školní rok, brala do školy, tam se také často rozvěšovaly obrazy a některé z nich mě od malička úplně fascinovaly. Vzpomínám si, že jsem tam seděla před nějakým Šiškinem, byly to samozřejmě reprodukce, ale dodnes si pamatuji tu vůni a takové to vtažení. To jsou momenty, kdy jsi v nějakém čase něčemu otevřená.

Současně musím říct, jak jsem pochodila s Timurem (syn). Od malička jsem ho tahala po vernisážích, ukazovala mu umění a věřila, že to v něm něco zanechá. Tak to v něm zanechalo asi hluboký odpor. *(Smích.)*

Nedávno jsem přemýšlela nad tím, že člověka často ovlivňují věci, které prožíval jako dítě. Doba, kdy člověk začíná objevovat svět a vše mu připadá fascinující. Obzvlášť v souvislosti s mým synem.

Někdy mě přátelé oslovují (vědí, že učím), protože se jejich děti rozhodují, co dál. Často mluvíme o tom, jestli a jak se pozná talent. Myslím si, že se moc nepozná. Talentu ale svědčí nutkání to dělat. Člověk má nějakou potřebu se určitým způsobem vyjadřovat — to je asi jediná známka talentu.

Na jaké umělce jsi navazovala, kdo nebo co tě hodně ovlivnilo? Kromě toho Šiškina.

To byl docela velký rozptyl. V 80. letech bylo potřeba informace hodně dohledávat. Bylo důležité, když někdo přivezl nějaký katalog ze západu. Zmínila bych setkání s uměním Jenny Holzer. Když jsem viděla takové ty její texty, říkala jsem si, že tohle má cenu. Oslovilo mě to. Předtím v českém kontextu mě ovlivnil Zdeněk Sklepnář, který mě zasahoval až fyzicky. Když jsem se dívala na jeho obrazy, tak jsem měla opravdu zvláštní zážitky. Jinak rozptyl byl velký, nejsem vyhraněný člověk a často těkám, někdy mi přijde důležitý někdo a jindy zase někdo jiný.

Když najednou ve dvaceti třech letech všemu rozumíš

Dodnes jsou devadesátky v naší společnosti svým způsobem legendární. Jaké pro tebe devadesátky byly osobně i umělecky?

Pro mě to byla nejdůležitější doba mého života umělecky i osobně. Situace před revolucí byla daná a člověk přemýšlel, jak moc může kolaborovat s režimem, a kdy už je to moc. Já jsem chtěla studovat uměleckou školu, ale s Akademií jsem hodně váhala, protože mi přišla jako úplně mrtvá škola. UMPRUMka byla mnohem progresivnější, ale já jsem neměla tak úzké zaměření a ani jsem se nechtěla hlásit třeba na ilustraci a pak celý život dělat ilustraci nebo grafiku nebo malbu. V tom pojetí mi byla Akademie bližší. Napoprvé jsem se nedostala a na podruhé mě vzali. To byl rok 1989, což byla záchrana, protože Akademie byla ještě strnulější, než jsem si vůbec dokázala představit. Byla to doba, kdy už se všude podepisovalo Několik vět, petice a demonstrace a na Akademii vládl ještě skalní komunismus.

Hned v listopadu našťestí přišla revoluce, takže jsme čas strávili okupační stávkou, měli jsme hodně prostoru, vlastně jsme tam žili a říkali, jak mají věci být. Když najednou ve dvaceti třech letech všemu rozumíš a říkáš ty jo, ty ne, tak to s tebou něco udělá. Potom se stal rektorem Knížák, který přišel s kompletní přestavbou systému, jak se má výtvarné umění učit a byla to doba plná entuziasmu. Všechno jsme dělali rádi a zdálo se nám, že všechno je možné. Zároveň to byla doba, kdy se nemusel ještě platit nájem nebo jenom malinko, v galeriích vůbec ne. My jsme vždycky někam přišli, řekli jsme: „Hele, my jsme studenti AVU a chceme tady dělat výstavu.“ A oni řekli, tak dobře. Dva roky opravdu mejdan. Nejenom, že se pilo a braly se drogy, ale dělalo se spoustu kulturních akcí. Někdo založil rádio, někdo založil časopis, někdo založil nakladatelství a takhle to bylo jednoduché. V transformačním období, kdy trh ještě úplně nefungoval, všechno tak zvláště dojíždělo. To, že máme platit nájem, jsme se dozvěděli tak v roce 1992.

Z perspektivy lidského života to není úplně zanedbatelný časový úsek. Dají se s odstupem pozorovat společenské změny této periody, které se odrazily v umění?

Určitě. Ono se to teď takhle shrnuje, ale není to jednodušší období. Jak probíhaly radikální změny, tak byl každý rok úplně jiný. Šlo to od určitého nadšení a naivity, až to deset let poté to končí aktivitou „Děkujeme, odejděte“. Všichni už toho mají dost. Dynamicky se měnily názory třeba na Havla, který je teď taková ikona, ale tehdy byl jeden rok milovaný a druhý rok se říkalo, že je to debil, že to není možný. Celé období bylo velmi rozkolísané. Na začátku se začínalo tím, že se musí všechno celé smazat.

My jsme měli štěstí v tom, že současně s významnými umělci nastoupili na AVU i významní filosofové a nebylo to tak výkonnostně zaměřené. Jeden rok jsme měli Petra Rezka a zároveň Ladislava Hejdánka, takže jsme měli širokou škálu názorů. Mohli jsme jen poslouchat nebo jsme mohli jakkoliv polemizovat.

Všichni nám říkali, že se nemůžeme přestat učit marxismus, protože je to strašně důležitá část filosofie a obzvláště mladý Marx byl důležitý filosof. Na to se ale pozapomnělo a všechno se nějak vymazalo. Nebyli jsme nakonec schopni se srovnat s lidmi ze Západu, kteří sem houfně jezdili a říkali, že jsou levičáci. A nám přišlo, že jsou komouši a že se museli zbláznit.

Před pár týdny byla diskuse s kurátorkami, které tu působily na začátku 90. let. Vzpomínaly, že když přijely, bylo pro ně šokující, že tady byly ženy umělkyně pracující se současnými tématy, které říkaly, že nejsou feministky. Vůbec nevěděly, jak se s tím popasovat. Také zpětně moc nerozumím tomu, proč jsme říkaly, že nejsme feministky, ale myslím, že jsme zkrátka nechtěly už žádnou ideologii. Ideologie jsme měly plné zuby a nechtěly jsme patřit do žádné feministické nebo jiné skupiny. Dovedu si představit, že v normální fungující společnosti se lidé naopak musí sdružovat v různých společenstvích, protože mají různé zájmy a mohou je tak lépe prosadit nebo na ně poukázat. My jsme v té době vůbec žádné organizace nechtěli.

Bylo třeba zorientovat se v tom, co je důležité

Jaké byly první prožitky se zahraniční uměleckou scénou? Představuji si, že jste byli od všeho odříznutí a následovalo absolutní dychtivé objevování.

Po všem jsme se museli neuvěřitelně pít a ke všemu hledat nějaké vlastní cesty a vlastní vysvětlení. Museli jsme porozumět, kam současné umění na Západě směřuje. A najednou se hráz protrhla a byli jsme naopak úplně zaplaveni a museli se rychle zorientovat v tom, co je důležité a co ne. Nastavit rychle vlastní filtr. Naštěstí s námi pedagogové do zahraničí jezdili (například manželé Ševčíkovi nebo Petr Rezek) a trochu nás nasměrovali na ty správné přehlídky a důležité galerie. Nebylo to potom plácání se úplně na suchu. Byli tu lidé, kteří věděli, co je určující nebo validní v umění a co naopak ne. A to jsme ještě neměli internet. Teď si ty filtry musíte stavět ještě daleko jasněji.

Jak se proměňovala a proměňuje tvoje role ženy umělkyně až do dnes?

Nemám pocit, že by mě to, že jsem žena nebo umělkyně, nějak omezovalo. Spíš naopak. Třeba kdybych byla chlap, tak bych byla bohatší. To je ale čistá spekulace. My jsme tady zareagovaly tak, jak se v té době reagovalo. Řekly jsme si, že všude vystavují chlapi, tak uděláme ženskou výstavu. Udělaly jsme to s Veronikou Bromovou, Kateřinou Vincourovou, Trixi Vais, (to moje kámoška z Lucemburku, která tu studovala), Elen Řádovou a ještě s pár lidmi, kteří byli zahrnuti do Bienále. Udělaly jsme první výstavu v Ženských domovech, což byla tenkrát validní a důležitá galerie, zaštiťovala ji Revolver revue. Pak jsme to zopakovaly ve Štencově domě a pak ještě párkrát. Nemyslím si, že to v té době bylo nějak demonstrativní vystoupení, ale bylo to něco nového. Byla to čistě ženská výstava, i když bez nějakého politického kontextu.

Kdybys měla porovnat atmosféru v současném umění a v tom devadesátkovém?

Byla to daleko exkluzivnější záležitost, protože těch škol je dnes strašně moc a chrlí obrovské množství absolventů. Na druhou stranu jsem si v posledních letech všimla, že jsou mladí umělci strašně kvalitní, práce, kterou dělají, je hrozně dobrá. Mám pocit, že se neztratí, mají v sobě jakýsi étos, který se snad neztratí nebo nespálí.

Tenkrát to byla taková „etická doba“, bylo strašně důležité být dobrý a stát na té správné straně. Ještě jsme měli šamana Václava Havla, který pořád mumlal věci o dobru a tak. A ono to ve společnosti nejspíš něco dělalo, nějak to tam zůstávalo. Dnešní mladá generace se musí vyrovnávat s mnoha věcmi - uprchlická krize, následuje klimatická, pak covid, pak Ukrajina, pořád se něco přebíjí něčím a nikdy se to, co je pod tím, nedořeší, není to ukončené. My jsme taky zažili šok z války v Jugoslávii, ale ta začala a sice trvala dlouho, ale skončila. Teď mám pocit, že to jsou chronické problémy, které se neukončují, jenom je přebije nějaký další. V tom si myslím, že jsme to měli jednodušší. Myslím, že jsme měli víc radosti, víc optimismu a i daleko víc naivity. Někaké tunelování, to, že někdo může ukrást Mánes, nás vůbec ani nenapadlo... no a šup. Byli jsme bezstarostnější a oprávněně.

Olga Malá píše, že výstava si nedělá ambice hodnotit uměleckou scénu 90. let, ale je vázána na GHMP jako instituci. I přes to, je něco, co ti na výstavě chybí, co se devadesátek týče? Nebo lépe, co bylo pro tebe klíčové?

To je hodně osobní. Myslím, že tam chybělo dost lidí, kteří byli v devadesátkách důležití. Ale 90. léta jsou velmi dlouhá perioda a chápu, že to museli nějak ucho-

pít, a že to uchopili přes autory, kteří tam vystavovali. Není to celá umělecká scéna 90. let, ale jenom výtah.

Už dlouho se pohybuješ na poli umění i jako pedagog. Co ti to přináší a jak jsi k tomu dospěla?

Já jsem asi tak úplně nedospěla. Byla to docela náhoda. Zavolal mi Pavel Baňka a řekl mi: „V Ústí přemýšlíme o tom, že založíme nový ateliér, který by na fotku navazoval, nejspíš intermedia nebo digitální media. Já jsem se díval na tvoje práce a zajímalo by mě, jestli bys o to neměla zájem.“ No a já jsem mu řekla, že bych zájem neměla, protože mi tenkrát bylo 34 a měla jsem pocit, že vůbec nikoho nemůžu učit. Pavel Baňka je ale přesvědčovací typ a říkal: „No jasně, že bys na to neměla čas ani náladu, ale tak jenom jsem si říkal, že by ses tam jela podívat a viděla bys studenty a pak řekneš, že ne, to je jasné. Udělali bychom si jenom takový výlet do Ústí, já tě vyzvednu a popovídáme si.“ Řekla jsem si, že to mě nezabije. No a pak tam přijedeš a jsou tam talentovaní otevření mladí lidé, kteří v sobě mají touhu něco dělat a mají zájem. Pořád si říkáš, že ne, že jim ani nemáš co říct. Ale to už zase Pavel Baňka navleče, že támhle jedou na výlet a jak jsme si skvěle posledně popovídali a že jedou někam k Olomouci a že samozřejmě jenom na ten výlet. No a tímhle způsobem mě do toho uvrtal. Taky si uvědomíš, že těm lidem je osmnáct a že toho nevědí moc a že jim nakonec máš co předat.

Ústí bylo příjemné také v tom, že jsme si tam mohli dělat úplně, co jsme chtěli. Měla jsem výhodu, že jsem byla svědkem, když se přestavovala Akademie, co se dělalo za kroky, takže nějakou představu o tom, jak by to mělo být vedené, jsem měla. A měla jsem štěstí na studenty. Mám strašně ráda umění a baví mě být u toho vzniku a vidět to. Dokonce víc, než studenti, mě baví jejich

práce, což se nedá oddělit, ale hrozně mě baví sledovat to. Bylo teda hororové dělat vedoucí katedry, samá administrativa. Víím, že to někdo dělat musí, ale nevím, jestli je organizace ve vysokém školství úplně dobře položená.

Na začátku jsem se ptala na počáteční motivace k rozhodnutí věnovat se umění, v čem zůstaly stejné a v čem se proměnily? Jaké máš vize do budoucna?

Nejdřív se na umění díváš a nějak ho vnímáš. Pak ho začneš dělat, pak ho začneš prezentovat, pak si za ním stojíš, pak ho začneš učit. Takže jsi v prostředí, kde kolem tebe vzniká. Já si myslím, že je to pořád nějaké rozšiřování. Já umění bytostně věřím. Věřím tomu, že je to úplně nezbytná součást společnosti, lidstva, života. Není to jenom tvořivost, ta je na tom velmi důležitá, ale uchovávaní něčeho vyššího, co děláš i jenom instinktivně nebo nevědomě. Ani nemusíš rozumět vlastní motivaci, ale myslím si, že tohle je ta věc, která drží svět pohromadě. Víím, že to je věc, na kterou nemám argument, ale tohle je moje víra. Takže jí nemusím nějak explikovat nebo ospravedlňovat. Umělci jsou strašně odvážní lidé, i když se třeba vykašlou na svět umění, protože to tolik možností nedává, své schopnosti mohou přenášet do spousty činností a neudělají něco špatně, nemyslí něco špatně. Je v tom něco základně dobře.

Autorka rozhovoru Kristýna Mikulková je studentkou Filmové a televizní fakulty AMU oboru fotografie. Dříve studovala výtvarné umění na Pedagogické fakultě UK. V rámci magisterského programu absolvovala roční studijní pobyt v Lisabonu na Instituto Politécnico de Lisboa, který předurčil její další tvůrčí východiska vedoucí až k fotografii a jejímu dalšímu zaměření.

Heroin Crystal, Dům U Kamenného zvonu, GHMP, foto Tomáš Souček

Heroin Crystal, Dům U Kamenného zvonu, GHMP, foto Tomáš Souček

Heroin Crystal, Dům U Kamenného zvonu, GHMP, foto Tomáš Souček

Heroin Crystal, Dům U Kamenného zvonu, GHMP, foto Tomáš Souček

Heroin Crystal, Dům U Kamenného zvonu, GHMP, foto Tomáš Souček

Heroin Crystal, Dům U Kamenného zvonu, GHMP, foto Tomáš Souček

Přestřelky kulturní války

Jaroslav Veis

V roce 1949 vydal americký autor science fiction William Tenn povídku, která ho proslavila víc než která jiná. Jmenovala se *Venus and the Seven Sexes* a já ji o třicet let později přeložil do antologie *Pozemšťané a mimozemšťané* (1981) pod názvem *Venuše a sedmero pohlaví*.

Odehrává se nepřekvapivě na Venuši, kam dorazí z Hollywoodu režisér Hogan Schlestertrap, aby tu o zdejších obyvatelích, kteří si říkají Pluchlové natočil blockbuster s milostnou zápletkou. Zápletka je ovšem oříšek, neboť Pluchlové mají celkem sedm pohlaví. Prý protože to podporuje variabilitu. Co víc, až od Pozemšťanů se dozvěděli, že k rozmnožování a veškeré kulturní nadstavbě, jež s tím souvisí, stačí pohlaví dvě. Příběh je to komický i kritický zároveň, ovšem v době vzniku byl interpretovaný jako kritika militarismu, mýtu nadřazenosti bílé rasy a taky cargo kultu, tehdy módního tématu kulturní antropologie.

Zhruba ve stejné době založil psycholog a sexuolog John Money na Johns Hopkins University v Baltimoru Gender Identity Clinic a v roce 1955 publikoval výzkumnou zprávu, v níž pracoval s identitární psychosociální rolí genderu. Vedle biologických dvou pohlaví (sex)

postavil sociální konstrukt (gender), který není pouze binární, nýbrž mnohočetný, definovaný preferencemi daného jedince. Jejich původ může být rozmanitý, od biologických vlivů jakožto důsledků neobvyklé hormonální rovnováhy, přes proměny přírodního prostředí technoéry (např. vlivy chemických sloučenin ve stravě i ovzduší) přes sociální role ovlivněné společenským prostředím, v němž se dotyčný jedinec pohybuje. Pojmu gender, do půle minulého století využívaného prakticky pouze v gramatickém popisu (rod mužský, ženský, střední), se během šedesátých let s chutí ujalo stále vlivnější feministické hnutí, aby o něj vzápětí přišlo. Genderu se totiž ujali všichni, kdo nechtěli či nemohli najít své místo v tradičním binárním světě sexu. Kam se hrabe Tenno sedmero pohlaví, variant genderu je dnes na počátku třetí dekády třetího milénia několik desítek.

Maně se dere na mysl otázka, jak by se s dnešním pojetím genderu vyrovnal největší génius našeho národa Jára Cimrman. Jak s odkazem na jedinou dochovanou géniovu fotografii tvrdí jeho autoři, malý Jára nosil až do patnácti let šaty po starší sestře Luise, a předstíral tudíž, že je ženského pohlaví. Vysvětlují to tím, že šetr-

ní rodiče jen chtěli, aby Luisiny šaty donosil. Promítlo se to však do jeho genderu?

Někteří cimirmanologové pak docházejí k závěru, že ano, jiní to popírají, extrémně přísní badatelé dokonce tvrdí, že byl/a žena. Svádí je k tomu už jeho jméno: Jára Cimrman skutečně může být ženské jméno s nepřechýleným příjmením! Každopádně, do manželství Cimrman nikdy nevstoupil/a. (Což neznamená, že ve skutečnosti ženatý/vdaná v průběhu svého duchovně plodného života nebyl/a; bílých míst v jeho/její biografii je spousta.)

Leč vážněji: gender, v jeho převažujícím soudobém významu, je dle mého soudu jednou z příčin poslední přestřelky kulturní války, která se rozhořela po vraždě dvou hostů bratislavského gay baru Tepláreň. Zahájil ji publicista Ondřej Neff svým fejetonem Kasta nedotknutelných (Lidové noviny, 17. 10. 2022), v němž píše, že „všechno směřuje k tomu“, aby se ze sexuálních menšin „stala kasta nedotknutelných, kolem níž je dlužno chodit po špičkách a v mírném předklonu, aby člověk nevyfasoval nálepkou homofob“. Že jde o reakci hodně mírně řečeno necitlivou, je nábíledni. Ale o kus dál píše: „zásadně nesouhlasím s tezí, že pohlaví je společenský konstrukt. Děsí mě, jakou dostává tato zrudná teze podporu, proniká i do škol a dramaticky roste počet doslova dětí, které podnikají experimenty se svým organismem, a rodičům je bráněno zasáhnout.“ O surogátním mateřství si myslí, „že jde o obchod s lidmi a budoucnost se jednou zhrozí, že něco takového bylo v polovině jedenadvacátého století možné, a dokonce posvěcené nejvyššími institucemi soudní moci a aplaudované intelektuály i rozhodujícími médii.“

No, co bude možné v polovině jedenadvacátého století, se dozvíme za necelých třicet let. Dnes však už víme,

že surogátní mateřství může pomoci k dítěti nejen párům homosexuálním, ale také párům, v nichž žena prostě plod donosit z organických příčin nemůže, aniž jde o obchod s lidmi. A také, že gender od poloviny dvacátého století není pouhé biologické pohlaví, nýbrž také sociální konstrukt, ba dokonce převážně sociální konstrukt. A troufám si tvrdit, že v polovině století tohoto dokonce vedle sebe budou fungovat dva rovnocenné a nezaměnitelné pojmy: gender a pohlaví, nebo dokonce dvojice gender a sex. Jazyk se totiž vyvíjí: etymologie nám prozrazuje, že pohlaví (staročesky pohlavie) původně označovalo jednotlivce (jednu hlavu), následně rod (příslušnost onoho jednotlivce k nějakému rodu) a teprve poté získává význam biologický. Gender jako sociální konstrukt je jen jeho mnohem mladším prasyrovcem, dokonce nepokrevním, avšak čile se k světu majícím.

Co by na to řekl William Tenn, nevím. Každopádně se zdá, že jeho venušanská populace sedmera pohlaví nejspíš taky čelila výzvám budoucnosti. Jak konstatuje v závěru povídky, stále víc mladých Pluchlů vytváří zvrácené rodiny s pouhými šesti pohlavími. Ale tak už to chodí, že další generace vidí svět jinak než ty předchozí, jak na Zemi, tak na Venuši.

VITA NOSTRA REVUE: Časopis 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy.
Vychází 4× ročně v českém jazyce.

Vydavatel a sídlo redakce: Univerzita Karlova, 3. lékařská fakulta,
Ruská 87, 100 00 Praha 10. IČO: 00216208; www.lf3.cuni.cz.

Ročník 32, číslo 3–4, prosinec 2022

Redakční rada:

Předseda: prof. MUDr. Richard Rokyta, DrSc., FCMA

Členové: prof. MUDr. Michal Anděl, CSc., FCMA; Jolana Boháčková; PhDr. Martina Hábová;
MUDr. Jana Šeblová, Ph.D.; Jaroslav Veis.

Šéfredaktorka:

Jolana Boháčková, 3. lékařská fakulta UK, Středisko vědeckých informací,
Ruská 87, 100 00 Praha 10, e-mail: vnr@lf3.cuni.cz, jolana.bohackova@lf3.cuni.cz

Grafický návrh: Carton Clan, Petrohradská 3, Praha 10

Sazba: Jan Murdych

Tisk: TIGIS, spol. s r.o.

Expedice: SEND Předplatné, spol. s r.o., Ve Žlábku 1800/77, Praha 9

Objednávky na distribuci a inzerci: přijímá šéfredaktorka

Časopis je zájemcům zasílán bezplatně.

Fotografie a ilustrace bez uvedeného zdroje: archiv 3. LF UK a autoři příspěvků

Registrace: MK ČR E15377

ISSN 1212-5083

Web časopisu: <http://www.lf3.cuni.cz/vnr>

